

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

1923'TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'YE YAPILAN GÖÇLER VE
KÜLTÜREL ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
TUĞBA ATASAYAR

Danışman
DR. ÖĞR. ÜYESİ HAKAN ARIKAN

Ağustos-2018

KIRIKKALE

KABUL – ONAY

Doktor Öğretim Üyesi Hakan ARIKAN Danışmanlığında Tuğba ATASAYAR tarafından hazırlanan “1923’ten Günümüze Türkiye’ye Yapılan Göçler ve Kültürel Etkileri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

13/08/2018

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Hakan ARIKAN

Dr. Öğr. Üyesi Sanırım YILGAN

Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir ZORLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2018

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “1923’ten Günümüze Türkiye’ye Yapılan Göçler ve Kültürel Etkileri” isimli çalışmanın, tarafımdan bilimsel gelenek ve ahlaka aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

13/08/2018

Tuğba ATASAYAR

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, desteğini ve yardımını esirgemeyen, değerli bilgi ve tecrübeleriyle çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren Danışman Hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hakan ARIKAN'a, teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman her türlü imkân ve desteği sağlayan, eğitim hayatım boyunca pek çok fedakârlıkta bulunan annem ve babama, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan kardeşlerim Esra ve Büşra'ya yanımda olduklarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca bana manevi destek veren, beni motive eden arkadaşlarım Ezgi DOYGUN'a ve Gonca Gül DOMAÇ'a teşekkür ederim.

Tuğba ATASAYAR

Kırıkkale-2018

ÖZET

Atasayar, Tuğba, “1923’ten günümüze türkiye’ye yapılan göçler ve kültürel etkileri”
Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2017

Bu çalışma, Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmış olup, 1923’ten günümüze Türkiye’ye yapılan göçlerin, kültürel etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Cumhuriyetten günümüze kadar yapılan göçlerin kültürel etkileri dikkate alınarak; göç sistemleri yaklaşımı ve network kuramı başta olmak üzere göç kuramları ve kültürel değişim tezde teorik çerçeveyi sağlamıştır.

Bu çalışmanın kapsamı; 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan mübadele anlaşmasıyla yapılan göç, ardından Balkanların en büyük ikinci göçü olan Bulgaristan Türklerinin 1950-51, 1968 ve 1989’da yapmış oldukları göç hareketlerinden oluşmaktadır. Daha sonra Türkiye’nin biçimlenmesinde önemli rol oynayan Ortadoğu ülkelerinden; 1979’da İran, 1991’de Irak ve son olarak Türkiye tarihinde en büyük kitlesel göç hareketini oluşturan Suriye göçünü kapsamaktadır. Göç, sosyal, kültürel, ekonomik ve dini yönleri çok boyutlu olan sosyolojik bir olgudur. İnsanlar tarih boyunca çeşitli sebeplerle göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye ise bulunduğu coğrafi konumu ile bu göçlerden nasibini alan ülke haline gelmiş ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Göç olgusu kültürel değişimi de beraberinde getirmiştir. Göçmenler kopup geldikleri yerlerden ayrılırken sadece yanlarına aldıkları eşyayı değil, aynı zamanda kimliklerini ve renklerini oluşturan kültürlerini de beraberlerinde getirirler. Göçmenler gittikleri ülkelerin kültürünü dönüştürürken aynı zamanda kendi öz kültürlerinde değişime maruz kalırlar. Belleklerinde taşıdıkları gelenek ve göreneklerini, dillerini, dinlerini, müziklerini, mutfak kültürlerini kısacası yaşam biçimini yanlarına almaktadır.

Özellikle göçlerin kültürel etkileri; göçmen ve kültürel kimlik, göçmen ve uyum, göçlerin yarattığı kültürel değişimin toplum tarafından nasıl algılandığı göç ve göçmen çerçevesinde sosyolojik bir bakış açısıyla incelenmiştir. Bu çalışmada göç üzerine yapılan saha araştırmaları, kitap, makale, dergi, tez çalışmaları, gazeteler, web siteleri, resmi kurumların istatistikî bilgi ve raporları literatür taraması yöntemi ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Türleri, Göç Kuramları, Kültür, Kültürel Süreçler, Göç ve Kültür, Göçmen Kültürü, Kültürel Değişim, Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran, Suriye, Mübadil, Muhacir, Göçmen, Sığınmacı

ABSTRACT

Atasayar, Tuğba, “1923 to Present immigration and cultural intacts made in turkey”
Post Graduate Thesis, Kırıkkale, 2018

This study has been prepared as Master’s Thesis that aims to reveal the impacts of immigrations to Turkey from 1923 to nowadays. By taking into consideration the cultural impacts of immigrations from Republican period to these days, immigration theory and cultural exchange have fulfilled the theoretical frame in the thesis especially with the immigration system approach and network hypothesis.

The scope of this study comprises of immigration movements that are the population exchange immigration that was signed between Turkey and Greece in 1923, then the immigration of Bulgarian Turks during 1950-51, 1968 and 1989 which was the 2ND largest immigration of the Balkans. Later it comprises the immigration of Middle East countries that have a significant role in the formation of Turkey which are the 1979 Iran, 1991 Iraq and lastly the Syria immigration that is the largest mass migration in the history of Turkey. Immigration is a sociological fact of which the social cultural, economic and religious aspects are multi-dimensional. People have to immigrate all along the history because of various reasons. Turkey has been effected from immigrations because of its geographical position and has been home for many civilisations. The immigration fact has brought the cultural exchange along with it, too. The immigrants not only bring the things they have with them while leaving the places they live in but also their culture as well that comprises their identity and colours. While the immigrants convert the culture of the countries they have gone, they are exposed to conversion in their own culture as well. They take their customs, languages, religious, music, cuisine culture with them that have in their memory, in short their life style.

Especially the cultural impacts of immigrations; immigrant and cultural identity, immigrant and adaptation, how the cultural exchange has been perceived by the society that has been caused by immigrations have been reviewed from a sociologic perspective in the frame of immigration and immigrant. In this study, the field studies on immigration have been reviewed with the literature review method of book, article, magazine, thesis, newspapers, websites, the statistics and reports of governmental agencies

Key words: Immigration, Types of Immigrations, Immigration Theories, Culture, Cultural Processes, Immigration and Culture, Immigrant Culture, Cultural Exchange, Greece, Bulgaria, Iraq, Iran, Syria, Exchanged, Immigrant, Refugee.

KISALTMALAR DİZİNİ

AA: Anadolu Ajansı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK- UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

İŞİD: Irak Şam İslam Devleti

KADEM: Kadın ve Demokrasi Derneği

TDK: Türk Dil Kurumu

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TABLO VE GRAFİKLER DİZİNİ

Tablo 1: Mübadillerin Memleketleri, Nüfusları, Meslekleri ve İskân Yerleri.....	43
Tablo 2: Mübadil Yerleşim Yerleşim Alanları ve Kapsadığı İller.....	44
Tablo 3: Bilinen Bazı Şive Farklılıkları.....	47
Tablo 4: Türkiye’deki Bazı Mübadil Dernek ve Vakıfları.....	55
Tablo 5: 1950-1988 ve 1989 Dönemlerinde Bulgaristan’dan Gelen Göçmenlerin İlk Yerleştikleri İller.....	59
Tablo 6: Türkmenlere Ait Yemek Kültürü.....	73
Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	81
Tablo 7: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı:.....	82
Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	83
Tablo 9: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı.....	84
Grafik 2: Ankete Katılan Suriyeli Kadın Katılımcıların Suriye ve Türk Kültürlerinin Farklılığına İlişkin Görüşler.....	86
Grafik 3: Ankete Katılan Suriyeli Katılımcıların Suriye ve Türk Kültürlerinin Benzerliğine İlişkin Görüşleri.....	87

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR.....	IV
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.2. Araştırmanın Problemi ve Sınırlılıkları.....	8
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kuramsal Çerçeve.....	8
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.5. Kavramlar ve Tanımlar.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE KAPSAMI

2.1. GÖÇ OLGUSU VE TANIMLAR.....	14
2.2. GÖÇ TÜRLERİ.....	16

2.2.1. Dış Göçler.....	16
2.2.2. İç Göçler.....	16
2.2.3. Zorunlu Göçler.....	17
2.2.4. Gönüllü Göçler.....	18
2.2.5. Tersine Göçler.....	18
2.3. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI.....	19
2.3.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları.....	19
2.3.2. İtme Çekme Kuramı.....	21
2.3.3. Petersen’in Beş Göç Tipi.....	21
2.3.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	22
2.3.5. Merkez Çevre Kuramı.....	23
2.3.6. Göç Sistemleri Kuramı.....	24
2.3.7. İlişkiler Ağı(Network) Kuramı.....	25
2.4. ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE.....	26
2.5. KAVRAMSAL OLARAK KÜLTÜR.....	28
2.5.1. Kültürel Kimlik.....	31
2.5.2. Göç ve Kültür İlişkisi.....	31
2.5.3. Göçmen Kültürü.....	32
2.5.4. Kültürel Süreçler.....	33
2.5.4.1. Kültürleme.....	33
2.5.4.2. Kültürlenme.....	34
2.5.4.3. Kültürleşme.....	35
2.5.4.4. Kültürel Yayılma.....	37

2.5.4.5. Kùltür Şoku.....	37
2.5.4.6. Kùltürel Asimilasyon.....	38
2.5.4.7. Kùltürel Değişme.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE YAPILAN GÖÇLER

3.1.BALKAN GÖÇLERİ.....	41
3.1.1 Yunanistan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler.....	41
3.1.2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler.....	56
3.2. ORTADOĞU GÖÇLERİ.....	68
3.2.1. Irak'tan Türkiye'ye Yapılan Göçler.....	68
3.2.2. İran'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler.....	76
3.2.3. Suriye'den Türkiye'ye Yapılan Göçler.....	79
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	95
KAYNAKÇA.....	103

GİRİŞ

Göç, insan ve toplum hayatının yadsınamaz bir gerçeğidir. Toplamlar tarih boyunca gönüllü ya da zorunlu olarak coğrafi yer değıştirmiştir. Bu yüzden göçün insanlık tarihiyle birlikte başladığı söylenir. İlk insanlar olarak kabul edilen Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın ilk göçü, cennetten dünyaya doğru, ikinci göçleri ise tekrar Dünyada birleşmeleri esnasında gerçekteşmiştir. Onların soylarından gelen insanlarda yeryüzünün dört bir tarafına yayılmışlardır. Tufan olayından sonra Hz. Nuh ve onun soyu tekrar göç ederek dünyaya yayılmışlardır. Tarih boyunca insanlar daha çok iyi koşullarda yaşamak, yeni yerler ve kaynaklar keşfetmek, ticaret yapmak, savaş yapmak, kıtlıktan kaçmak ve kitlesel hastalıklardan korunmak gibi nedenlerle bireysel ve kitlesel olarak göç etmişlerdir.

Günümüzde ise bireysel ve kitlesel göçlerin genellikle daha iyi maddi ve manevi yaşam şartları bulmak, iç veya ölkeler arası savaşlardan kaçmak, kıtlık ve yoksulluk, terör olayları, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı göç eder hale gelmişlerdir.

Göç, sosyal, kültürel, ekonomik ve dini yönleri çok boyutlu olan sosyolojik bir olgudur. Türkiye'de bu hareketlenmelerden en çok etkilenen ölkelerden biridir. Özellikle göç olgusu tarih boyunca Anadolu coğrafiyasının bir kaderi ve modern Türkiye'nin nüfusunun oluşumunda ana bir unsur olmuştur. Anadolu, dünya tarihinde farklı ırk, etnisite, inanç, dil ve kültür topluluklarına hem göç geçiş bölgesi hem de ev sahipliği yaparak adeta farklı medeniyetlerin buluşma ve sentezleşme sahnesi haline gelmiştir. Yani Türkiye bir taraftan göç eden insanlar için transit bir bölge bir taraftan da yaşamak için hedef bir ölkede olarak seçilmektedir.

1923'ten günümüze kadar Türkiye'de gerçekteşen iç ve dış göçler çoğu zaman bireysel mahiyette olmakla birlikte sayıları yüz binleri hatta milyonları bulan insanların kitlesel göçlerine defalarca maruz kalmıştır. Türkiye'nin sosyo- kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik yapıları dinamik bir şekilde sürekli değişmektedir.

Göç eden insanlar geldikleri yerlerin özellikleri ve kültürlerini, yeni geldikleri topraklarda yaşatmaya çalışmış bir taraftan bu toprakların kültür ve yaşam biçimlerinden farklı derecelerde etkilenmişlerdir. Kitlese olarak Türkiye aldığı yoğun göçlerle birlikte adeta bir kültürler çatışması ve sentezlemesi alanı haline gelmiştir. Bu kültürler arası ilişkiler içerisinde göç eden toplumların belleklerinde ve yanlarında getirdikleri maddi ve manevi kültürel unsurları kısmen yaşatmışlar ve dominant veya karşılaştıkları diğer kültürlerin etkisinde kalarak bu unsur ve değerleri modifiye etmiş ya da tamamen kaybetmişlerdir. Her bir toplumun kendine özgün renkleriyle harmanlanmış olan bu Anadolu kültürü egemen Türk kültürünü zaman içinde farklılaştırmıştır.

Göç edilen ülkenin değişimi özellikle; dillerde, inançlarda, gelenek göreneklerde, örf ve adetlerde, giyim-kuşamda, yemeklerde, sanatın her dalında, mesleklerde ve insan ilişkilerinde kendini göstermektedir. Modern Türkiye sürekli değişen bu sosyal ve yapısal yönleriyle sosyolojik olarak incelenmesi üzerine yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır.

Türkiye’de de göç üzerine farklı disiplinlerde yapılan çalışmalarda belli başlı konular üzerinde durulmuştur. Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını farklı göçmen toplulukları oluşturmalarına rağmen bazıları hakkında yeterli bilgi ve belge birikimi bulunmamakta, bazıları hakkında ise yeterli sosyolojik araştırma yapılmamıştır. Türkiye’ye yapılan göçlerin; siyasi-güvenlik, ekonomik, toplumsal etkileri üzerine yapılan birçok çalışmalar olmasına rağmen, Türkiye’de göçlerin kültürel etkileri, göçmen ve kültürel kimlik, göçmenlerin ötekileştirilmesi, göç ve uyum, kültürel değişim yönünden ele alan daha çok çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Ayrıca önemli sayı ve hareketliliğe sahip göçmen topluluklarının karşılaştırılmalı olarak ele alındığı araştırmalar sınırlı sayıdadır.

Bu tez çalışmasının amacı Cumhuriyetten günümüze kadar alınan göçlerin, Türkiye’de yarattığı kültürel değişimi, bu değişimin toplum tarafından nasıl algılandığını, göçmen ve kültürel kimlik oluşumu ve değişimi, günümüz Türkiye’sinin biçimlenmesinde göçlerin ne denli rol aldığını, göç ve göçmen olgusu kapsamında sosyolojik bir bakış açısı ile analiz etmektir. Bu çalışmanın ana

konusunu Türkiye'yi göç transit alanı ya da yerleşim yeri olarak seçerek halen sosyal-kültürel yapıda önemli etki yaratmakta olan farklı ülkelerden gelen göçmen topluluklarından sadece beş ülke araştırma içerisinde sosyo-kültürel kimlik ve yapı değişimleri bağlamında ele alınacaktır. Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye'den Türkiye'ye Cumhuriyet tarihi boyunca yapılan belli başlı yapılan kitlesel göçler bu araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Bu göçmenlerin etkilediği ve etkilendiği maddi ve manevi değerlerin ve davranışların Türk kültüründe meydana getirdiği olumlu ve olumsuz değişiklikler bu ülkelerden gelen göç dalgaları üzerinde sosyolojik olarak analiz edilmiştir.

Bu amaçla bu ülkelerden olan göç dalgalarının en yoğun ve etkisi olduğu düşünülen kitlesel göç hareketleri özellikle seçilerek inceleme konusu edilmiştir. Spesifik olarak göç nüfus yoğunluğu ve göç hareket sıklığı açısından en çok dikkat çeken iki Balkan ülkesi olan ve nüfusunun çoğunluğu Hristiyanlardan oluşan; Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen Türk ve/veya Müslüman azınlıkların göçü ile çoğunluk nüfusu Arap ve Müslüman olan iki Ortadoğu Devleti olan Irak ve Suriye, ve son olarak ise çoğunluğu Şii Müslüman olan ve önemli bir Azeri Türk azınlığa sahip İran İslam Cumhuriyetinden gelen göçmenler araştırmaya konu olmuştur.

Araştırmada bu toplulukların dini, mezhepsel, ırksal, etnik, linguistik, demografik ve kültürel benzerlik ve farklılıkları göz önüne alınarak karşılaştırılmalı bir tarihsel ve kültürel bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada bu göçmen topluluklarının sadece bazı kültürel değer ve unsurları kültürel etkileşimler açısından ele alınmıştır. Bu unsurlar ve değerler şunlardır; gelenek görenekler (kız isteme, evlilik, düğün, cenaze törenleri), sanatta (müzik, edebiyat, dans, geleneksel oyunlar, edebiyat, mimari ve kültürel faaliyetler), yemek kültürü, giyim ve kuşam, dil ve inanç sistemleri.

Araştırmada göç sistemleri yaklaşımı ve network kuramı başta olmak üzere göç kuramları ve kültürel değişim tezde teorik çerçeveyi oluşturmuştur. Göçlerin Türkiye'yi kültürel yönde nasıl etkilediğinin incelenmesi çalışmanın temel problemidir.

Bu temel problemten hareketle araştırmada yanıtı aranılacak sorular şu şekilde belirtilebilir:

- Türkiye'ye Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye'den gerçekleşen göç dalgalarının sebepleri nelerdir? Yaşanılan göçler nasıl göçlerdir?
- Toplum, dışarıdan gelen ve kendisine eklemlenecek olan Mübadil/Göçmen/Sığınmacıları nasıl algılar?
- Toplumla karşılıklı uyum süreçleri nasıl gerçekleşir?
- Gelen mübadil/göçmen/sığınmacılara karşı toplumsal dışlanma söz konusu mudur?
- Mübadil/Göçmen/Sığınmacıların belleklerinde getirdikleri kültürel kimlikleri nelerdir?
- Türkiye'ye farklı tarihlerde yapılan göçlerin, topluma kültürel etkileri neler olmuştur? Yerli halk ile ne gibi kültürel aktarım/ değişim yaşanmıştır?

Araştırmamızda işte bu sorulara cevap bulmaya çalışacağız. Araştırma ikincil kaynaklardan hareketle literatür taraması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu noktada gerçekleştirilen saha çalışmaları, kitap, makale, dergi, ilgili tez çalışmaları, gazeteler, web siteleri, bu konu ile ilgili kurumların istatistikî bilgi ve raporları gibi veri kaynakları incelenmiştir.

Bu bilgiler ışığında 1923'ten günümüze Türkiye'ye yapılan göçler ve kültürel etkilerini konu edinen bu çalışma üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde; Araştırmanın teorik çerçevesi açıklanacaktır. Teorik çerçevenin içerisinde araştırmanın amacı ve önemi, Araştırmanın problemi ve sınırlılıkları, yöntem, varsayımlar ve daha önce göç teorileri üzerine yapılan çalışmalara ve kavramlara ve tanımlara yer verilecektir.

Araştırmanın ikinci bölümünde; göç olgusu kuramsal ve kavramsal olarak incelenecek, göç türleri, göçün nedenleri, oluşum aşamalarında olumlu ve olumsuz etkilerini anlayabilmek için uluslar arası göç kuramları açıklanacaktır. Ülkemiz Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte içinde bulunduğu coğrafyada ki yakın ve uzak ülkelerden gelen dış göç dalgalarına maruz kalmıştır. Göçmenler düzenli ve düzensiz bir biçimde gelerek Türkiye'yi tercih etmiştir.

Ayrıca Uluslararası göç hareketliliğiyle Türkiye'yi tercih etme nedenlerine değinilecek, daha sonra da bu çalışmanın bel kemiğini oluşturacak olan kültür, göç-

kültür ilişkisi ve göçmen kültürü, kültürel değişim ve etkileşim gibi kavramlar ele alınacaktır.

“Ben kimim?” veya “Biz kimiz?” gibi insanın sorduğu temel sorulara cevap bulabilmek için kimlik ve kültürel kimlik ilişkisine yer verilecektir. Biliyoruz ki göçmenler göç ettikleri yere gelenek ve göreneklerini, giyim tarzı, dans, müzik, mutfak kültürü, dillerini kısacası ortak hafızalarını, kültürel kimliklerini de beraberinde götürmektedir. Ancak hiç tanımadıkları topraklara göç eden insanlar kültürleşme, kültürleme, kültürel yayılma, kültürlenme, kültürel asimilasyon, kültür şoku ve kültürel değişim gibi kültürel süreçlere maruz kalmaktadır. Çalışma da bu kavramlarında açıklaması yapılacaktır.

Göçlerle kurulan Türkiye’yi daha iyi anlayabilmek için bu çalışmanın üçüncü bölümünde de; Türkiye’nin yapı taşını oluşturan önemli kitlesel göçlere yer verilecektir. İlk olarak yüzlerce yıl aynı topraklarda yaşayan Türkler ve Rumların yapmak zorunda olduğu mübadele yani Yunanistan’dan Türkiye’ye yapılan göç ve kültürel etkileri anlatılacaktır. Ardından Balkanların ikinci en büyük göçü olan Bulgaristan Türklerinin 1950-51, 1968 ve 1989’da yaptıkları göç hareketleri ve kültürel olarak yaşanan etkilerine ayrıntılı olarak yer verilecektir. Türkiye’nin Balkan ülkelerinden aldığı göçlerden sonra en büyük kitlesel göç hareketi ise, sınır komşusu olan Ortadoğu ülkelerinden gelmiştir.

İran İslam Cumhuriyetinin kurulmasından sonra Türkiye’ye yoğun bir kitlesel göç hareketi gerçekleşmiştir. 1988’ de yaşanan Irak Halepçe katliamı, hemen ardından 1991 Körfez Savaşı kriziyle Türkiye sınır kapısını açmak zorunda kalmıştır. Son olarak Ortadoğu’yu etkisi altına alan Arap Baharıyla 2011’den günümüze kadar en büyük göç hareketi Suriye’den Türkiye’ye doğru yapılmıştır. Bu zamana kadar 3,5 milyondan fazla kişi bu topraklara sığınmak zorunda kalmıştır. Yapılan bu göçlerin; nedenleri, kültürel etkileri, Türk halkıyla yaşanan uyum sorunu, meydana gelen kültürel değişimler bu çalışmada işlenecektir.

Son olarak da araştırmaya bir bütünsellik kazandırmak amacıyla sonuç ve değerlendirmeye yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Üzerinde yaşadığımız coğrafya, bulunduğu jeopolitik konumu sebebiyle binlerce yıllık tarih boyunca çeşitli nedenlerle yapılan göçlere maruz kalmıştır. Göç yolları üzerinde bulunan Anadolu, farklı dinlere ve milletlere ev sahipliği yapmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye'ye yapılan göçler hızını kesmeden devam etmiş, Türkiye, tarih boyunca hem göç almış hem de göç vermiştir.

1923'ten günümüze kadar Türkiye'ye yapılan yoğun göçler milyonlarca göçmenin hayatını değiştirmekle kalmamış, günümüz Türkiye'sinin de biçimlenmesinde rol oynamıştır. Türkiye adeta göçlerle mayalanmış ve kurulmuştur. Bu araştırmanın amacı da 1923'ten günümüze kadar Türkiye'ye yapılan göçler ve bu göçlerin kültürel etkilerini analiz etmektir.

Çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkan göç birçok disiplinin de ilgi alanına girmiştir. Göç eden insanlar bir taraftan yeni geldikleri topraklara alışmaya çalışırken, bir taraftan da yanlarında ve belleklerinde getirdikleri kültürlerini hem yaşamaya hem de yaşatmaya çalışmaktadır. Göçlerin neden olduğu sosyal, ekonomik, kimlik dönüşümleri, kültürel değişimler gibi konular sosyal bilimlerin araştırma konuları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Balkanlar ve Ortadoğu ülkelerinden yapılan göç hareketleri de Türkiye'nin doksan beş yıllık tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Cumhuriyetten günümüze kadar yapılan göçlerin; günümüz Türkiye'sinin biçimlenmesinde ne denli rol aldığını, Türkiye'de yarattığı kültürel değişimi, bu değişimin toplum tarafından nasıl algılandığını, göçmen ve kültürel kimlik, göç ve göçmen olgusu kapsamında sosyolojik bir bakış açısı ile analiz etmek araştırmanın alt amacıdır.

Bu araştırma; göç, uyum, kültürleşme, kültürel değişim süreçlerini, Türkiye'ye göç etmiş olan; Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran, Suriye gibi farklı göçmen toplulukları özelinde ele alan bir araştırmadır. Bu farklı grupların Türk kültürüne kattığı zenginlikleri görmek, araştırma açısından önemlidir. Bu zenginlik dil, mutfak, giyim, müzik, halk oyunları gibi kültürel öğelerden oluşmaktadır.

Göç eden insanların kültürel kimlik ve geldikleri yere uyum sorunları sadece göç eden insanları değil, toplumun tamamını da ilgilendirmektedir. Türkiye nüfusunda önemli bir yere sahip olan göçmenlerin varlığına rağmen, göç ve göçmen meselesini sosyolojik yönden ele alan yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Türkiye'ye yapılan göçlerin; siyasi-güvenlik, ekonomik, toplumsal etkileri üzerine yapılan çalışmalar olmasına rağmen, Türkiye'de göçlerin kültürel etkileri, göçmen ve kültürel kimlik, göçmenlerin ötekileştirilmesi, göç ve uyum, kültürel değişim üzerine yapılan araştırma sayısı yeterli değildir.

Ayrıca son zamanlarda kitlesel göç hareketinin gündemde olduğu Türkiye'de göçmenlere yönelik yapılabilecek, kültürel uyum çalışmalarına da ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu konuda hem nitel hem de nicel verilerle yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu araştırmada daha önce göç, kültür ve kimlik çalışmış olan kişilerin araştırmalarından yararlanılmıştır. Bunların başında göç sosyolojisi alanında, Cemal Yalçın'ın "Göç Sosyolojisi" ve Yusuf Adıgüzel'in "Göç Sosyolojisi" yararlanılan kitaplar arasında yer almaktadır.

Uluslararası göç akımları ve bu göç akımlarının neden yapıldığını açıklayabilmek için iki önemli isimden yararlanılmıştır. İlk önce göç kuramlarını kronojik sıraya göre özetleyen ve değerlendiren Savaş Çağlayan'ın Muğla Üniversitesi SBE İlke dergisinde yayınladığı "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi" adlı makalesi ile Stephen Castless ve Mark J. Miller'in "Göçler Çağı Modern Dünya'da Uluslararası Göç Hareketleri kitabı araştırma için önem arz etmektedir. Daha sonra araştırmanın yapı taşını oluşturan göç, kültür ve kimlik üzerine çalışan Bozkurt Güvenç'in "İnsan ve Kültür", "Kültürün ABC'si" kitapları araştırma için yol gösterici olmuştur.

Göç ve kültür üzerine yapılan çalışmalar akabinde araştırmanın asıl konusu olan Türkiye'ye 1923'ten günümüze yapılan göçlerin nedenlerini incelemek için Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye üzerine tarihsel perspektifte yazılmış çok sayıda kitaptan yararlanılmıştır. Bu göçlerin Türkiye'ye etkilerini araştırmak için alan araştırmaları yapan kişilerin kaynaklarından sadece içerisinde yer alan 'kültürel etkileri' üzerine çıkan verilerden istifade edilerek sosyolojik bir bakış açısıyla araştırma yapılmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Problemi ve Sınırlılıkları

Bu araştırma sadece; 1923'ten günümüze yapılan Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye ülkelerinden gelen kitlesel göçleri ve bu göçlerin kültürel etkileri ile sınırlıdır. Diğer ülkelerden yapılmış göçlere araştırmada yer verilmemiştir.

Göçlerin Türkiye'yi kültürel yönde nasıl etkilediğinin incelenmesi çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu temel problemten hareketle araştırmada yanıtı aranılacak sorular şu şekilde belirtilebilir:

- Türkiye'ye Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye'den gerçekleşen göç dalgalarının sebepleri nelerdir? Yaşanılan göçler nasıl göçlerdir?
- Toplum, dışarıdan gelen ve kendisine eklemenecek olan Mübadil/Göçmen/Sığınmacıları nasıl algılar? Toplum ile karşılıklı uyum süreçleri nasıl gerçekleşir?
- Gelen mübadil/göçmen/sığınmacılara karşı toplumsal dışlanma söz konusu mudur?
- Mübadil/Göçmen/Sığınmacıların belleklerinde getirdikleri kültürel kimlikleri nelerdir?
- Türkiye'ye farklı tarihlerde yapılan göçlerin, topluma kültürel etkileri neler olmuştur? Yerli halk ile ne gibi kültürel aktarım/ değişim yaşanmıştır?

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kuramsal Çerçeve

Bu araştırma ikincil kaynaklardan hareketle literatür taraması yöntemi ile yapılmıştır. Bu noktada gerçekleştirilen saha çalışmaları, kitap, makale, dergi, ilgili tez çalışmaları, gazeteler, web siteleri, bu konu ile ilgili kurumların istatistikî bilgi ve raporları gibi veri kaynakları incelenmiştir. Cumhuriyetten günümüze kadar yapılan göçlerin kültürel etkileri dikkate alınarak; göç sistemleri yaklaşımı ve network

kuramı başta olmak üzere göç kuramları ve kültürel değişim tezde teorik çerçeveyi sağlamıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

1. Göç çok boyutlu bir olgudur. Göç beraberinde önemli değişimleri getirmektedir.
2. Tarihsel bağ, benzer kültür, ortak geçmiş gibi faktörler göçmenlerin yeni bir ortamda uyum sorununda kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olur.
3. Göç, bireylerin veya grupların yeni bir kültürle tanışmalarına neden olmakta ve bu da kültüre uyum sağlama gereksinimini doğurmaktadır.
4. Göç, kimlik, bütünleşme ve uyum süreçleri arasında bir ilişki vardır.
5. Türkiye’de ki göçmen ve yerliler kendileriyle aynı etnik kimliği paylaşan gruplarla, yakın ilişkiler kurmaktadır.
6. Göçmen ve yerli halkın kültürü karşı karşıya geldiği zaman iki toplum arasında kültürel etkileşim ve buna bağlı değişimin yaşanılması kaçınılmazdır.

Kavramlar ve Tanımları

Sosyo-Kültürel Yapı

Sosyo-kültürel yapı, makro ve mikro bütün etkileşim ortamlarında davranış ve kognitif kapsamların birbirinden ayrılmazlığı fikrini ifade eder (Dikeçligil, 1997:647).

Sosyal ve kültürel iki alanın sosyo-kültürel yapı içinde işlenmesini mecburi kılan öge bir taraftan toplumsallığı diğer taraftan da kültürelliği anlatan toplumsal kurumlardır. Kişiler sosyo-kültürel yapı içinde hem kültür çevresine hem de sosyal çevreye bağlıdır. Bu nedenle sosyo-kültürel yapı içinde belirli kurumlara gereksinim vardır (Fichter,1994:119-120). Sosyo-kültürel yapıyı kavramanın tek çaresi sosyal kurumlar arasındaki bağın anlaşılmasından geçmektedir (Mills, 2000: 222).

Sosyal Norm

Sosyal normlar; resmi normlar ve resmi olmayan normlar olarak ikiye ayrılır (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Resmi Normlar: Kanunlar, yönetmelikler, tüzükler gibi devletin yetkili kuruluşlarınca düzenleyip işleme konan, gerektiğinde değiştirilen, devletin ve sosyal düzenin korunmasını ve devamını güvenceleyen normlardır (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Resmi Olmayan Normlar: Kişiler arasındaki bağın düzenlenmesinden ortaya çıkan adet, töre, gelenek-görenekler, görgü kuralları, din kuralları gibi yazılı olmayan normlardır (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Örf (Töre): Toplum hayatında faydalı ve gerekli olduğuna inanılan kimi yerde yasa ve ahlakın yerine geçebilen yaptırım gücü (kanun veya norm şeklinde) olan kurallara örf ya da töre denir (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Adet: Halk tarafından alışılan ve yaygın kullanılan davranış şekilleridir. Bayramlar da tanınan ziyaretleri yapmak gibi (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Gelenek: Toplumda geçmişte kalmış olmaları nedeniyle sayılan kuşaktan kuşağa aktarılan kültür mirasları, bilgiler alışkanlıklar ve davranışlardır (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Görenek: Uygulanması amacıyla yaptırımı bulunmayan veya çok az olan davranış örnekleridir (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Din Kuralları: Bireylerin Tanrıyla ya da diğer bireylerle olan ilişkilerini düzenler. Sevap/günah gibi yaptırım çeşitleri vardır (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Ahlak Kuralları: Kişilerin kendi öz varlıklarına karşı görevlerini ve diğer kişilerle ilişkilerinde nasıl davranmaları gerektiğini belirtmektedir (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Görgü Kuralları: Örf ve adetlerin kolay biçimidir. Bir kimsenin belirli bir olayda nasıl davranması gerektiğini gösterir (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Hukuk Kuralları: Bireyler arası ve birey ile toplum arası ilişkileri düzenleyen maddi yaptırım olan uygulanması zorunlu kurallardır (<http://toplumsal-norm.nedir.org/>).

Toplumsal Bütünleşme: Toplumsal bütünleşme toplumsal gruplar arasındaki sosyal uzaklığının toplumun çalışan bütününe aksatmaması haline denmektedir. Farklı bir ifade ile bireylerin ve toplumsal grupların dünya fikirlerinin arasındaki farkların

toplumdaki milli kültürden uzaklaşmanın minimum düzeyde olmasıdır (Erkal vd;, 1997:240). Kültür sosyal bütünleşmenin çimentosudur. Kültürel bütünleşme de üç süreçten bahsedilmektedir (Erkal vd; 1997:268):

Takdim: Yeni bir âdetin, tekniğin ya da ticaret şeklinin yenilikçiler aracılığıyla sunumudur.

Kabul: Sunulan yeniliklerin bir reaksiyon ile karşılaşmaları normaldir. Fakat yenilikler mekân ile zaman şartına münasip ve mevcut maddi kültürü tamamlayıcı geliştirici ile kabul edilmesidir. Benimseme evresinde kültür ile ters düşülmemesi de gerekir.

Entegrasyon: Son ve kesim aşamadır. Sunulan ve kabul edilen yeni kültür unsuru toplumun makro yapısı içerisinde sadece kabul ile yetinmeyip diğer kültür unsurları ile tamlaşma ve sistemi güçlendirici bir zaman içine girmektedir.

Sosyal Değişme

Sosyal değişme bir toplumsal yapıdaki maddi ve düzgüsel fikri şartlar, unsurlar ve güçler arasındaki değişim olarak tanımlanabilir. Farklı bir ifadeyle sosyal değişme, toplumsal yapıdaki ve normlardaki temel dönüşümleri kapsamaktadır. Bunlar inanç, bilgi ve değerler, teknoloji ve maddi kültürde, din ekonomi, aile eğitim gibi çeşitli kurumlarda, sanatta, toplumsal tabakalaşma ile gruplar arası bağlarda aynı zamanda insanların dünya ve kendilerine ilişkin kabullerinde görülen değişmedir (Durugönül, 2003:598).

Sosyal değişme toplumun yapısında izlenilebilen bir değişmedir. Zaman kesitleri arasında yapılacak bir karşılaştırma, değişmenin mahiyetine ışık tutabilmektedir (Erkal vd; 1997:228).

Sosyal Çözülme

Bir toplumda maddi ve manevi kültür unsurlarının bir araya gelerek bir anlam ifade edecek, bir bütün ortaya çıkaracak tarzda birbirlerini tamamlayamamalarıdır (Erkal vd; 1997:282).

Sosyal çözülmenin ilk imi toplumsal bozulmadır. Toplumsal bozulma maddi manevi ihtiyaçlarını bulmaya çabalayan bir toplumun önüne farklı sorunların

meydana çıkması, toplumun huzursuz olması, manevi değerlerin belirgin bir şekilde kaybedilmesidir (<http://www.sosyalsiyaset.net/>). Bir toplumdaki toplumsal çözülme değişik şekillerde meydana çıkabilir. Sosyal çözülme tiplerini beş başlık altında toplamak mümkündür.

Fertler Arası Çözülme: Fertler arasında meydana gelen çözülme 20. Yüzyılın ikici yarısında belirginleşmiştir. Bütün dünyayı saran sosyal, ekonomik ve kültürel modernleşme ile insanların kırsal kesimlerden şehirlere göç etmesi, köklerinden kopmaları, yeni çevre ve meslekler edinmelerine sebep olmuştur. Bu kişiler çok sayıda yabancı ile sosyal ilişki içine girmek zorunda kalmışlar, yeni ilişkiler sistemi içinde kendilerini bulmuşlardır (Huntington, 2004:153).

Gruplar Arası Çözülme: Bir toplulukta ayrı ayrı biz duygusunu taşıyan küçük cemaatler yer alıyorsa o topluluk gruplara bölünerek çözülmüş demektir (Kurtkan, 1982: 299).

Müesseseler Arası Çözülme: Kültür değişmelerinin müesseseler arasında uyumsuzluk biçiminde karşımıza çıkan tipi eski müessesenin yüklediği rollere alışkın kişilerin yeni müesseselerini aksatmaları şeklinde belirir (Kurtkan, 1982:298).

Fertlerle Müesseseler Arasında Çözülme: Müesseselerde ortaya çıkan değişmeler hızlı ve kapsamlı bir özellik taşıyorsa ferdi rollerle müesseseler arasında uyum noksanları ortaya çıkar (Kurtkan,1982:297-298).

Fertlerle Grup Arasında Çözülme ve Anarşi: Grubun kültür değerlerinden bir kısmını yeni yorumlarla zenginleştirmek isteyen bireyler bilhassa kentlerde hâkim olan toplum hayatında ortaya çıkarlar. Her yeni fikir ve yorum ilk başta ferdin içinde bulunduğu büyük grup, yani cemiyet tarafından yadırganır. Böylece fertle onun mensup olduğu cemiyet arasında bir çözülme ortaya çıkar.

Fertle grup arasındaki çözülme, ferdin mevcut normlara bütünüyle yüz çevirdiği hallerde anarşi doğurur (Kurtkan,1982:300-301).

Yabancılaşma: İnsanın doğa güçleri karşısındaki yetersizlikleri, güçsüzlükleri, bireylerin toplumsal kurumlara bağlı değer, kural ve ilişkilerden uzaklaşmaları, bireylerin üyesi bulundukları toplumdan uzaklaşmaları ve kültürlerine düşman olmalarıdır (Ergil, 1980: 73).

Maddi Kültür: Bir kültürel sistem içindeki teknolojiyi, üretim araçlarını, kullanılan araç ve gereçleri, kısaca her türlü insan ürününü kapsar (Bostancı, 2003:11).

Manevi Kültür: Bir milleti diğr milletlerden ayırt edebilme imkânı veren örf ve adetler, kolektif davranışlar, değr hükümleri, ahlak anlayışı, dini inançlar, hukuk sistemi, sosyal normlar ve zihniyettir (Erkal vd; 1997:135).

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE KAPSAMI

2.1. Göç Olgusu ve Tanımlar

Toplumsal yapı içerisinde var olan süreçlerden birisi de toplumsal hareketliliktir. Toplumsal hareketlilik, birey ya da grupların tabakalar arası veya belirli bir tabaka içinde bir konumdan diğerine geçişini ve kişinin statü ya da yaşam koşullarının değişmesini ifade etmektedir. Toplumsal hareketlilik de göçler ile ifade edilmektedir. Göç hareketleri, toplumların bir parçasıdır ve toplumsal bir gerçekliktir. Bir yandan göç alan bir yandan da göç veren yerleşim yerindeki bütün sosyal yapıyı derinden etkilemekte ve toplumsal yapılarda büyük değişimlere neden olmaktadır (Adıgüzel, 2016:2).

Göçün insanlık tarihiyle birlikte başladığı söylenilebilir. İnsanın var olduğu her yerde göçten bahsetmek mümkündür. Dünya var olduğu sürece de göç devam edecektir. İlk insan olan Âdem ile Havva'nın cennetten dünyaya gönderilmesi, İslam Peygamberi Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesi bile bir nevi göç hareketidir. Bakıldığı zaman insanlık tarihinin böyle örneklerle dolu olduğunu görebilmekteyiz. Peygamberlerin kavimleriyle birlikte nasıl göç ettiklerine dair birçok örnek dini kitaplarda yer almaktadır. Her birinin göç etme nedeni bugün yaşanan göç nedeniyle hemen hemen aynı olsa da her bir göç hareketi kendine özgüdür.

Göçün nedenlerini ekonomik, siyasi, işgaller, savaşlar, doğal afetler veya daha iyi yaşama fırsatı şeklinde sıralamak mümkündür. İnsanlar bunlara benzer pek çok nedenden dolayı yeryüzünde sürekli hareket halindedir. Bu hareket kimi zaman bireysel kimi zamanda küreselleşmenin etkisiyle kitlesel halde yapılmıştır. Önceleri insanlar daha iyi koşullarda yaşamak, yeni yerler keşfetmek için bireysel olarak bir yerden başka bir yere doğru hareket etmekteydi. Günümüzde ise geri kalmış ülkelerde yaşanan savaşlar, açlık ve yoksulluk, terör olayları, doğal afetler gibi

nedenlerden dolayı göç trajedik hale gelmiştir. Haliyle göç artık bireysellikten çıkmış, kitlesel biçimde yapılmaya başlanmıştır.

Göç, sosyal, kültürel, ekonomik ve dini yönleri çok boyutlu olan sosyolojik bir olgudur. Bu yüzden birçok disipline konu olmuş ve farklı tanımlamalarla ifade edilmiştir. Bu tanımların bir kaçı şu şekilde yapılmıştır:

Türk Dil Kurumuna (TDK,2018) göre; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerine gitme işidir. Eş anlamları olarak da taşınma, hicret, muhaceret sözcükleri kullanılmaktadır”.

Mülkiyeti olmayan ya da sahip olduğu mülkiyetten daha iyisine ulaşmak için ayrılabilen insanların hareketine göç denmektedir. Göç bu sebeple sahip olduğu kültürel çevreden, ilişkin olduğu toplumsal bağlamdan bir ayrılışı da ifade etmektedir (Göker, 2015:25).

Karpat’a göre (2003:3) göç, “esas yerinden, varılmak istenen yere doğru yapılan bir eylemdir”. Göç olgusu durağan değil, dinamik bir süreçtir. Göç, göç edenler için köklü değişikliklere neden olmaktadır. Bu sebeptendir ki insan hayatında, kalıcı izler bırakır.

“Göç; bireylerin ve grupların, coğrafi mekân üzerinde hareketliliği olup, içeriği başka bir ülkede/ bölgede süreli ya da sürekli yerleşmek ve yaşamak üzere, bulundukları bölgeyi/ ülkeyi terk etmeleridir. Bu anlamda göç, “ekolojik-tabii çevre” ile birlikte “sosyal çevre”nin de terk edilerek başka bir “ekolojik-tabii çevre”ye ve onu üzerinde yer alan başka bir “sosyal çevre” ye girişi içermektedir”(Çavuşoğlu, 1999:73).

Marshall’ın ifadesi ise şu şekildedir: Göç bireylerin, grupların sembolik ya da siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim yerlerine ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içermektedir (Marshall,2005:685).

Bu tanımlamadan yola çıkarsak Yalçın’a (2004:13) göre göç; ekonomik, siyasi, bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve

kültürel bir yer değiştirme hareketidir. Bütün bu tanımlamalara baktığımız zaman hepsinin ortak noktası ‘yer değişikliği’ dir. Yer değişikliği ise, bireysel ve kitlesel olarak yapılmaktadır.

2.2. GÖÇ TÜRLERİ

2.2.1. Dış Göçler

“Dış göçler belirli bir süre ya da devamlı olarak kalmak üzere çalışmak veya yerleşmek amacıyla bir ülke sınırlarını aşarak başka ülkelere yapılan nüfus hareketidir” (Üner,1972,77). Dış göç olgusunun gerçekleşmesinde, gelineen ülkedeki itici faktörler önemli bir yer tutar. Göç eyleminin gerçekleştirileceği ülkenin çekici faktörlerinden ziyade, göç için terk edilen ülkenin itici faktörleri daha çok önemlidir (Özdemir,2008: 21). Bir ülkedeki itici faktörler dışarıya olan göçü tetiklemektedir. İstihdam, çalışma koşullarının yetersizliği, eğitim, doğal afetler, savaşlar vb. sorunları da dış göçü tetikleyen unsurlar arasında gösterebiliriz. Bu itici göçlerin içinde en önemlisi günümüz de kitlesel göçlere neden olan savaşlar, terör olayları, iç karışıklıklardır. İnsanlar kendilerine daha cazip yani çekici faktörlere sahip ülkelere doğru göç etmektedir.

2.2.2 İç Göçler

“İç göç, belirli bir ülkenin kendi sınırları içerisinde mekânsal açıdan geçici, kalıcı, zorunlu veya gönüllü yapılan yer değişimidir” (Sağlam,2006: 34). Ülkemizde ve dünya da çok sık görülen göç türlerindenidir. İç göç, ülke içinde nüfusun yer değiştirmesi olayıdır. Bir bölgeden başka bir bölgeye, bir şehirden başka bir şehre insanlar sürekli hareket halindedir. Bir ülkedeki iç göçlerde ülke nüfusu değişmez. İç göç ile birlikte bölgelerin ya da illerin nüfus oranı değişmektedir (Özer,2004: 24).

Kırsal alanda insanların göç hareketini etkileyen itici faktörler arasında tarımsal toprağın yetersizliği ve bu toprakların eşitsiz dağılımı, tarımda makineleşmenin başlamasıyla insan gücüne olan ihtiyacın azalmasıyla ortaya çıkan işsizlik sayılabilir. İşsiz kalan bireylere kentlerdeki istihdam fırsatı ve yüksek gelir gibi unsurlar çekici olarak etkiler.

Bunun yanında kentlerde ki eğitim, sağlık gibi konularda ki gelişmişlik de bireylere cezp edici gelmektedir. Göçün bir diğer nedeni de gelir dağılımında ki

adaletsizlik ve buna paralel olarak gelişen açlık ve yoksulluktur. Gelir dağılımında yapılan adaletsizlik yüzünden iş arayan birey köyden ayrılarak sırayla önce kasaba sonra da şehirde iş aramaya başlar. Şehirde de iş bulamayan birey büyük şehirlere doğru göç etmektedir. Burada da iş bulamazsa en nihayetinde yurt dışı göçü ile karşı karşıya kalır (Zaim, 2006:328).

Bu nedenle iç göç, genellikle az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğru veya kırsaldan kente doğru yapılmaktadır (Kaya,2003: 13).

Bu da kırsal kesimde nüfusun azalmasına, kentlerde ki nüfusun artmasına neden olmakta ve beraberinde pek çok sorunu da getirmektedir. Özdemir (2008: 23), genel olarak dört çeşit göç hareketinden bahsetmektedir. İç göç ile ilgili şu tanımlamaları yapmıştır:

- Kırsal alanlardan, kırsal alanlara doğru yapılan iç göç,
- Kırsal alanlardan, kentsel alanlara doğru yapılan iç göç,
- Kentsel alanlardan, kentsel alanlara doğru yapılan iç göç,
- Kentsel alanlardan, kırsal alanlara doğru yapılan iç göç,

2.2.3. Zorunlu Göçler

Zorunlu göçler, insanların ya da grupların fikirleri alınmadan zor kullanılarak bulundukları topraklardan uzaklaştırılmalarıdır. Bu göç türünde kontrolü elinde bulunduran bir güç vardır. Kontrolü elinde bulunduran bu güç bazen ülkede var olan farklı etnik kimliklerden ötürü insanları tek tipleştirmek istemiş ve onları göçe zorlamıştır. Bazen de aynı şeyi dini kimliklerden dolayı yapmıştır. Örneğin Nazi Almanyası'nın Yahudilere yaptırdığı göçü ve günümüzde ise bazı ülkelerde Müslümanlara yapılan dini kırımdan dolayı zorla göçe tabi tutulan insanları verebiliriz. Bunların haricinde siyasi şartlar, savaş, doğal felaketler, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar gibi faktörler insanların mecburen bulundukları yeri terk etmelerine neden olmaktadır.

Bu şartlar altında kalan insanlar hayatını bir şekilde idame etmek için göç yoluna başvurmak zorunda bırakılmışlar, maddi ve manevi değişime maruz kalmışlardır.

2.2.4. Gönüllü Göçler

Koçak ve Terzi(2012:171) gönüllü göç kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: İnsanların hiçbir baskıya maruz kalmadan kendi tercihleri doğrultusunda daha iyi koşullarda yaşamak istemesi, iyi bir eğitim alabilmek ve daha fazla para kazanabilmek için gönüllü olarak yaptıkları göçlerdir. İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmesinde ki nedenlerden birisi de ülkelerin var olan itici ve çekici faktörleridir. Çalışma ortamı, yüksek ücretler, insan hak ve hürriyetlerinde özgürlük, ileri demokrasi, yabancı eşle evlilik gibi etkenler çekici etkenlerdir. Bunların tam tersi ise bir ülkenin itici faktörleridir. Göç etmek isteyen bireyler bu faktörleri karşılaştırarak seçimini ona göre yapar ve istediği ülkeye göç edebilmektedir.

Yukarıda bahsedilen itici ve çekici unsurlara ulaştırma, iletişim, teknolojik ilerlemelerde eklendiğinde toplumsal hareketlilik, ülke sınırlarını aşan yoğunlaşmış bir göçe dönüşmektedir. Kıtalararası uzaklıkların ortadan kalkması ve dünyanın en uzak köşesindeki bir gelişmenin aynı gün bütün dünyada duyulmasını sağlayan ulaştırma ve iletişim teknolojisi gibi faktörler, az gelişmiş toplumlardaki işsizleri başka ülkelerde ekonomik imkânlar aramaya yöneltmiştir (Güven,1977: 14). Bu göç çeşidinde zorlama söz konusu değildir. Tam tersi olarak insanların kendi iradelerine bağlı yapılan bir göç hareketidir.

2.2.5. Tersine Göçler

Tersine göç, yoğun göç veren yerlere, yoğun göç alan yerlerden edilen göç türüdür. Bu göç türü, bir zamanlar terk ettikleri yerlere dönerek daimi olarak yerleşenleri, ziyaret amacıyla yıldan yıla ya da birkaç yılda bir gelenler, mevsimlik iş ve işçiler, kamu personellerinin zorunlu hizmet bölgesi yükümlülükleri, eş durumu veya isteğe bağlı tayin ya da atanmaları v.b olanları kapsamaktadır. Bu durumlar günümüzde sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Yürüdü, 2008: 31).

2.3.ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI

Göç kuramları, göç olayının nedenlerini, özelliklerini, oluşum aşamalarını, etkilerini anlayabilmek için inşa edilmiştir. Bu kuramların başında, göçü doğrudan ilgilendiren ve açıklayan kuramlarla göçle dolaylı olarak ilgili süreçleri açıklayan kuramlar yer almaktadır.

2.3.1.Ravenstein'in Göç Kanunları

Göç olgusunu ilk kez kuramsal açıdan ele alan kişinin İngiliz coğrafyacı Ravenstein olduğu genel kabul görmektedir. Ravenstein, çalışmasını 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verileri üzerine kurmuş ve bu verilerden hareketle yedi göç kanunu belirlemiştir. Ravenstein'in çalışmasının değerli olarak nitelenmesinin nedenlerinden bir diğeri de, bu çalışmanın daha sonra yazılacak olan göç kuramlarına ve modellerine öncülük etmesidir. Çünkü Ravenstein'nin 1885'te yayınlanan bu çalışması, bilinen, göçle ilgili ilk çalışma olma niteliğini taşımaktadır (Yalçın, 2004, 22).

Sanayileşme ile birlikte artan iş imkânları ve ulaşım ağlarının gelişmesiyle insanlar yaşadıkları yerlerden ayrılarak daha iyi koşullarda yaşamak için göç etmişlerdir. Ravenstein, yayınladığı Göç Kanunları başlıklı makalesinde yedi göç kanununu tartışmaya açmıştır.

- 1) **Göç ve Mesafe:** Göç eden insanların büyük bir kısmı sadece kısa mesafeli yerlere doğru hareket etmektedir. Sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yapılan kısa mesafeli göç hareketleri gittikleri yerlerde göç dalgalarına neden olmaktadır. Bu göç dalgaları daha çok göçmeni içine alabilecek olan gelişmiş sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelmektedir. Gelişen merkezlere yapılan göçün boyutunu belirleyen bu gelişen sanayi ve ticaret kentlerindeki yerli nüfusun yoğunluğudur. Göç edilen merkezdeki iş olanaklarının çokluğunun, o merkezde yaşayan nüfusa oranının göçün boyutunu belirlemektedir (Yalçın,2004: 25).
- 2) **Göç ve Basamakları:** Büyük merkezlerde sanayileşme ve ticaretin gelişmesi ile artan imkânlar ve ekonomik büyüme kentin çevresinde oturan insanları kendine çekmektedir. Kente göç eden insanlardan boşalan yerleri de uzak bölgelerden gelen göçmenler doldurmaktadır. Uzak bölgelerden göç eden

insanların da boşalttıkları yerlere o bölgelere daha yakın yerlerden gelen göçmenler yerleşmektedir. Böylece her boşalan bölgelerin yakın yerlerden gelen göçmenlerle doldurulması ile göç bütün ülkelere yayılacaktır (Yalçın,2004: 25).

- 3) **Yayılma ve Emme Süreci:** Yayılma ve emme süreci göç olgusunda beraber ele alınmakta ve birlikte hareket etmektedir. Bu süreçlerin ana noktası ulaşmak istenilen amaçtır. İnsanlar yalnızca göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Kentlerde büyümekte olan sanayinin gereksinim duyduğu iş gücü ihtiyacı göçlerle karşılanmakta, gelen göçler sanayi ve ticaret merkezleri tarafından emilmektedir. Göç eden bireylerin amacı ise kentlerde büyüyen ekonomi ve gelişen ticari faaliyetlerin getirisinden pay almak ve çok daha iyi şartlarda yaşama isteğidir. Kentin kazancından pay alma isteği veya daha iyi yaşama arzusu, yayılma sürecini de desteklemektedir (Yalçın,2004: 25).
- 4) **Göç zincirleri:** Göç alan yerleşim yerleri, zamanla şartların değişmesiyle birlikte göçte vermeye başlamaktadır. Bir süre sonra göç, zincirleme olarak gelişmektedir. Böylelikle her göç hareketi birbirini tetikleyerek bir diğer göç dalgasını meydana getirmekte ve zincirleme göç hareketi bir defa başladığında sürekli bir biçimde devam eden süreç haline gelmektedir (Yalçın,2004: 25).
- 5) **Doğrudan göç:** Bu göç türü diğerlerinden farklı olarak uzun mesafeli göçlerde sanayi ve ticaretin geliştiği büyük merkezlere basamaksız bir şekilde doğrudan yapılan göçleri kapsamaktadır.

Ravenstein, göçün sürekli artarak insanlık tarihinin sonuna kadar devam edeceğini belirtmektedir (Yalçın,2004: 25).

- 6) **Kır kent yerleşimcileri farkı:** Kent merkezlerinde devamlı olarak yaşayan insanlar kırsal bölgelerde yaşayan insanlardan daha az göçe meyil etmektedir. Kırsal kesimlerden kentlere doğru yapılan göçler kentlerde yaşayan insanları çok fazla bir şekilde yerinden etmemektedir. Fakat kırsal bölgelerden kırsal bölgelere doğru gerçekleşen göç burada yaşayan insanları yerinden etmekte ve göç dalgaları yaratmaktadır (Yalçın,2004: 25)
- 7) **Kadın erkek farkı:** Bu göç kanunu ise cinsiyete dairdir. Cinsiyete ilişkin olan bu kanunda erkekler kadınlara karşın daha az göç etme yönelimindedir. Ancak bunu şu şekilde ifade etmektedir. Kadınlar kısa mesafeli yapılan

göçlerde ve iç göçler de, erkekler ise dış göçler ve uzun mesafeli yapılan göçlere daha fazla iştirak etmekte olduğunu söylemektedir (Yalçın,2004: 25).

2.3.2. İtme-Çekme Kuramı

Bu kuramın öncülüğünü 1966 yılında Everett Lee yapmıştır. Bu kuramda Lee, göçe daha fazla yoğunlaşmış, ancak göç eden insanların gerekli olduğunu kuramında ifade etmiştir. Bu çerçevede Lee ilk olarak göçlerin ayırıcı niteliğini açıklamış ve göçe ilişkin itici ve çekici faktörleri tespit etmiştir. Tespit ettiği faktörler şunlardır:

- Yaşanan yer ile ilgili faktörler
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler
- İşe karışan engeller (Yalçın, 2004: 30-31).

Bireylerin yaşadıkları yerlerden başka bir yere göç etmeye iten faktörler vardır. Bu faktörler kişiden kişiye değişebilmektedir. Lee, itici ve çekici faktörlerin bazıları için çok etkileyici olduğunu, bazıları içinde ilgi çekici olmadığını söylemektedir. İnsanlar göç etmeden önce o yerin, ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamayacağına bakar. Çünkü her insanın ihtiyacı ve nasıl yaşamak istediği aynı değildir.

Lee, Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) adıyla yayımladığı makalesinde Ravenstein'in çalışmasına da göndermede bulunmuştur. Ravenstein'in ortaya koymuş olduğu kanunların üzerinden uzun bir zaman geçtiğini ve bu zaman zarfında da çok fazla göç çalışması yapıldığını belirtmiştir. Bu çalışmalarda Ravenstein'a pek çok atıfta bulunulduğunu fakat yapılan bu göç çalışmalarının çoğunda, göç eden insanların yalnızca demografik bir yapıya ilişkin genel bir eğilim ortaya çıkarmaktan ileriye gitmediğini söylemiştir (Çağlayan, 2006: 72).

2.3.3. Petersen'in Beş Göç Tipi

William Petersen en önemli göç kuramcılarının birisidir. Petersen, göçleri; ilkel, zoraki, serbest ve kitlesel olmak üzere dört kategoride ele almaktadır.

1.İlkel Göçler: Çevrenin itmesi sonucu ortaya çıkan göçlerdir. İnsanoğlunun doğaya karşı gücünü yetiremediği durumlarda ortaya çıkmıştır. Bu göçler doğal çevrenin yarattığı zorluklardan kaynaklanmaktadır.

2. Yönetilmiş Göçler: Bu göç tipinde göç etmesi istenen topluluk tercih hakkına sahiptir. Aslında burada söz konusu tercih sözde vardır. Örneğin, Almanya’da 1933-38 yılları arası çeşitli kanunlarla Yahudilerin göçe özendirilmesi gibi.

3. Zorlama Göçler: Bu göç tipinde ise Petersen, sosyal durumun yarattığı baskıdan bahsetmektedir. Bu göç tipi, topluluğun tamamen iradesi dışında gelişir. Yönetimi elinde tutan güç tarafından topluluk zorla göçe tabi tutulur. Buna örnek olarak yine Nazi Almanya’sı verilebilir. Önce göçe özendirilmişler, daha sonra zorla hayvan taşınan vagonlara doldurularak toplama kamplarına götürülmüşlerdir.

4. Serbest Göç: Bu göç türünde karar tamamen kişiye aittir. Herhangi zorlayıcı bir güç yoktur. Bir başka ülke veya kente çalışmak üzere giden, emek göçü gerçekleştiren işçiler buna örnektir.

5. Kitlesele Göç: Petersen’ e göre serbest göç ederek Amerika ve Avrupa’ya giden öncü göçmenler, göç ettikleri ülkenin farklı hayat tarzını diğer kişilere de aktararak göç hareketinin kitlesele göç dönüşmesine neden olmuşlardır (Yalçın,2004: 14-17).

2.3.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bu kuram 1940 yılında Stouffer tarafından ortaya konulmuştur. Stouffer bu kuramda, Cleveland’ın anakent bölgesine ait nüfus istatistiklerini kullanmıştır. Bu istatistiklere göre de evlerinden taşınan kişileri veri kabul ederek kuramını geliştirmiştir. Bu kuram mikroya yönelik göç konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten nedenler üzerine yoğunlaşan, sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran bir kuramdır. Ayrıca bu kuramda göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki olanaklar, bu olanakların miktarı da önemlidir.

Stouffer bu faktörlerden mesafeyi analiz nesnesi olarak diğer faktörlerden önde tutmaktadır. Stouffer’a göre yapılacak olan göç çalışmalarında çekim gücü üstünde daha çok durulmalıdır. İki farklı merkezdeki çekim güçleri göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe dikkate alınmıştır (Çağlayan, 2006: 77). Göç edilen yerlerde iş imkânları, istihdamın bol olması ve mesafenin kısa olması göç eden kişi sayısını doğrudan etkilemektedir. Bu da göç edilen yerlerin cazibe merkezi haline gelmesine olanak sağlamak ve göç eden kişi sayısını artırmaktadır.

2.3.5. Merkez Çevre Kuramı

En çok kullanılan göç kuramlarından birisi olan Merkez-Çevre ya da Dünya Sistemleri olarak kullanılan kuram A. Frank, S. Amin, I.Wallerstein gibi düşünürler tarafından ortaya konulmuştur. Bu kurama göre dünya; merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ve bu merkez ve çevre ülkeler birbirlerine ekonomik temelde bağımlı olarak var olabilmektedir (Çağlayan,2006: 78). Kapitalist ülkeler, az gelişmiş ülkelerinden hammadde ve ucuz işgücü çekerken, onların ekonomilerini de kendilerine bağımlı hale getirirler. Önceki dönemlerde ki Batılı sömürü düzeni, günümüzde kılıf değiştirerek modernleştirme, küreselleşme ve demokratikleştirme gibi adlarla devam ettirilmektedir (Yalçın,2004: 37-40).

Merkez-çevre kuramcılara göre gelişmiş çevrelerden az gelişmiş çevrelere yapılan sermaye hareketi bölgesel ve ülke seviyesinde dengesizliği artırmakta ve göç olgusu da bu çerçevede ele alınmaktadır. Bu kuramın savunucuları göç olgusunun göç veren ülkeyi insan gücü ve emek açılarından sürekli olarak fakirleştirdiğini, kaynaklarını tükettiğini savunmaktadırlar (Çakır, 2011: 136).

Abadan-Unat göçlerin çevre ülkelerden, merkez ülkelere doğru olduğunu belirtmeye çalışmaktadır. Bu kurama göre uluslararası yapılan göç, kapitalist gelişmelerin sebep olduğu yer değiştirmelerinin doğal bir sonucudur. Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'daki kapitalist ekonomi, merkez ülkelerden daha geniş halkalar hâlinde yayılmaya başladıkça dünya nüfusunun giderek büyüyen kısmı dünya pazar ekonomisinin içine girmiştir. Çevre ülkelerdeki hammadde, toprak ve emek dünya pazarlarının gözetimi altına girmeye başladıkça buna bağlı göç akımları oluşmakta, bu akımların önemli bir kısmı da dış ülkelere doğru yapılmaktadır. (Abadan-Unat, 2002: 15).

Bu kurama göre çevre ülkeler merkez ülkeler için çok önemlidir, çünkü merkez ülkelerin devamlı kapitalist gelişimi açısından ihtiyaç duyulan bir pozisyonadırlar. Bu ikili dünya birbirlerine bağımlı hale gelmiştir. Merkez ülkelerin ürettikleri hammadde ve malın uluslararası alanda pazarlanması, kapitalist birikimleri büyütme için çevre ülkelere ihtiyaçları vardır. Çevre ülkeler ise kapitalist gelişimlerini tamamlamak, ekonomik seviyelerini yükseltmek için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadır (Çağlayan,2006: 80).

2.3.6. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramına göre, iki veya daha çok ülke arasında karşılıklı olarak yapılan göçmen değişimi ile bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşmaktadır. Oluşan bu ilişki ya da ilişkiler birbirine coğrafi ve kültürel anlamda yakın bölgeler ve ülkeler arasında olabileceği gibi birbirine uzak olan ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilmektedir (Çağlayan,2006: 82).

Göç sistemleri kuramı uzun yıllara dayanan göçler için tarihsel bir perspektif ortaya koymakta, göçmenin göç ile ilişkisini ve göçmenliğinin içeriğini de belirleme noktasında analiz olanağı sunmaktadır. Faist göç sistemleri kuramının üç ana niteliğinden bahsetmektedir.

- ✓ Göç sistemleri kuramı göç sistemlerindeki süreçler, üzerine yoğunlaşmaktadır. Göç hareketi tek seferlik bir hareket değildir. Bir kez başlarsa, bir sürece dönüşerek, sürekli kendini yenileyerek devam edecektir.
- ✓ Bu kuram ülkeler arasında oluşan bağlar ve bağlantıların varlığı üzerine kurulmuştur. Bu bağlar genellikle göç akınları başlamadan önce kurulmuştur. Tersine göçlerle zaman içinde anayurt tekrardan göç alan bir ülkeye dönüşebilir.
- ✓ Göç sistemi kuramında toplumsal ağ kuramı, güçlü bir şekilde uygulanmıştır. Göç hareketlerine katılan göçmenler göç alan ülkelerin kabul etme şartları, devletlerarasında meydana gelen ekonomik gelir eşitsizliği, hane halkları, göç eden ailelerin gidiş ve kalış seçenekleri gibi sorunları aşmak için taktikler geliştirmektedirler. Bu sorunların çözülmesinde en önemli faktör ulus aşırı toplumsal ağlardır (Güllüpınar, 2012: 79).

Göç sistemleri yaklaşımına göre, etkileşim içinde olan ülkelerde makro ve mikro yapılarda değişiklikler meydana gelebilmektedir. Faist bu kuramda mikro yaklaşımı ele alarak göçmen ve göçmen ağlarına bakmaya çalışmıştır. Makro yapılar kurumsal etkenleri göstermektedir. Mikro yapılarda göç eden bireylerin davranışlarını, inançlarını, aralarındaki etkileşim ağını göstermektedir (Adıgüzel, 2016: 32-33).

2.3.7. Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Göçmen ilişkiler ağına kadar ele alınan göç kuramları göçün hangi sebeplerden ortaya çıktığını araştırmakta ve göçün nicel ve nitel görüntüsü üzerinde durmaktadır. Göçmen ilişkiler ağı diğer göç kuram ve modellerinden farklı olarak göç olgusunu göçmenler üzerinden ele almaya çalışmaktadır (Çağlayan, 2006: 85).

Göçmenlerin terk ettikleri ülkeleriyle yeni yerleştikleri ülkelerde yerel halk ile göçmenlerin arasında ortak tarih, kültür, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlar göçmen ilişkiler ağını ifade etmektedir (Abadan-Unat, 2002: 18).

Göçmen ilişkiler ağında göçmenler, bu ortak bağ ile göç ettikleri yerlerde öncelikle kendi hemşerilerinin oturduğu yerleri tercih edeceklerdir. Böylece göçmenler göç ettikleri yere daha çabuk adapte olmaya başlayacaklardır.

Ağlar çok sayıda farklı ihtiyaca bağlı olarak zaman içinde kendiliğinden oluşur ve zaman içerisinde yine kendiliğinden gelişir. Göçün devam etmesi, göçün desteklenmesi ilişkiler ağının gelişimini destekleyen önemli faktörlerdir. Çünkü ilk göç aşamasıyla birlikte kurulan sosyal ağlar bu süreci yaşayan insanları birbirine daha çok yakınlaştırmaktadır. Bu yakınlaşmalar sonunda göçmenler arası gruplar ve bu grupların meydana getirdiği cemiyetler kurumsallaşarak sonraki göçmenlere yol gösterici özellik kazanmaktadır. Bu durum daha sonra yapılacak göçlerle güçlenerek büyümekte diğer göç dalgalarıyla devam ederek bir sistem haline gelmektedir (Yalçın, 2004: 49).

Böylece uluslararası göç hareketleri bir süre sonra hızlanmaya, yaygınlaşmaya ve zincirleme göç hareketine dönüşecektir. İlişkiler ağı (network) teorisi, göçmenlerin eski mekân ve yeni mekân arasında kurduğu ilişkiyi de ele almaktadır.

Göçmenler geldikleri ülkelerde tutunabilmeleri için süreç içerisinde çeşitli sosyal değişimler yaşamakta ve kendi içlerinde yeniden yapılanma içine girmektedir. Özellikle ataerkil toplumlardan gelen gruplarda kadının iş hayatına girmesi ailedeki en önemli değişim ve gelişimlerden biri olmuştur. Göçün oluşturduğu yeni ilişkiler ağı bu şekilde hem göçmene destek vermekte hem de onlara yeni toplumsal roller üretmektedir (Abadan-Unat, 2002: 19).

İlk göç edenler, eski mekân ve yeni mekân arasında bağlayıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Bu bağlayıcı yapı, yeni göçlerin oluşmasında etkili olurken, yeni göç edenler eski göçmenlerin tecrübelerinden faydalanmaktadır. Bir başka ifadeyle, eski göçmenlerin tecrübeleri, yeni göç edenlerin daha kolay bir göç süreci yaşamasına imkân vermektedir. Aynı zamanda, eski göçmenler yeni göçmenler için bir referans kaynağı da olabilmektedir. Bu teori, bir yandan göçmen ve göçmen olmayanlar arasında bağlantı kurarak uyumu kolaylaştırırken, bir yandan da zorlaştırıcı bir etkiye sahiptir.

Aşkın'ın (2014:20) da belirttiği gibi oluşturulan bu ağlar ile göçmenler kendi aralarında formel ya da informel olarak örgütlenmektedirler. Böylece gidilen yerlerde oluşturulan “göçmen kültürü” sayesinde göçün oluşturabileceği olumsuz etkenlerin en aza indirilmesine olanak sağlamaktadır. Oluşturulan akrabalık, hemşerilik ilişkileri bireylerin kendilerini yeni mekânda güvende hissetmelerine olumlu katkıda bulunduğu görülmektedir.

Kendilerini güvende hisseden göçmen gruplar böylece kendi sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını oluşturmaya başlarlar. Kendi mesleklerini icra edecekleri iş yerlerini açarlar, bunun yanında kendi ibadethanelerini ve kültürlerini yaşatmaya başlarlar. Yeni gelecek olan göçmen gruplarda böylece kendi akrabalarının oldukları yerleri bulacaklardır ve göçmenler arası ilişki ağı da gelişmeye başlayacaktır.

Göçmen ilişkiler ağı göçü göç alan ve göç veren ülkeler bağlamında anlamaya ve anlamlandırmaya imkân sağlamaktadır. Kuram, göçmeni yani bireyi ön planda tutmaktadır. Bu da bu kuramın günümüzde dünyanın ortak bir sorunu haline gelen göç olgusunu anlamada bir hayli açıklayıcı ve bireysel analize en iyi imkân tanıyan kuramlardan biri olduğunu göstermektedir (Çağlayan, 2006: 88).

2.4.ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE

Uluslararası göç, 1980'lerden itibaren küreselleşmeyle birlikte öne çıkan konulardan biri olmuştur. Her dönemde var olan göç hareketleri küreselleşmeyle birlikte farklı bir boyuta taşınmıştır. Küreselleşen dünyada artan insan hareketlerinden dolayı devletler, bu hareketleri uluslararası düzeyde ele almakta ve bu hareketleri düzenleyecek politikalar geliştirmeye başlamışlardır (Şahin,2013:6).

Uluslararası göç insanların çok daha iyi koşullarda yaşama düşüncesiyle vatandaşı oldukları ülkelerden ayrılıp başka ülkelere yerleşmesi süreci olarak tanımlanabilmektedir. Uluslararası göç kavramı altı kategoride ele alınmaktadır.

- Sürekli yerleşenler
- Süreli sözleşmeli işçiler
- Süreli profesyonel çalışanlar
- Gizli veya yasadışı çalışanlar
- Sığınmacılar
- Mültecilerdir (Erman, 1998: 56).

Birleşmiş Milletlere (BM) göre ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı planlayan kişi bu işlemi bir yıldan daha fazla süre ile gerçekleştirmiş olursa o zaman uluslararası göçten bahsedebiliriz (Aksoy,2012:294). Birleşmiş Milletlerin (BM) 18 Aralık 2017 tarihinde yayınladığı Uluslararası Göç Raporuna göre, günümüzde dünya üzerinde tahmini olarak 258 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır.

Uluslararası göç olgusu, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin de siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gündemini belirleyen faktörlerdendir. Türkiye stratejik konumundan dolayı birçok göç hareketinin uğrak noktası haline gelmiştir. Tarihi süreç içerisinde Türkiye özellikle komşu ülkelere gelen göç dalgalarına maruz kalmıştır.

Göç hareketleri, önceleri bireysel bir şekilde yapılırken, küreselleşmenin etkisi ile yerini kitlesel göç hareketlerine bırakmıştır. Türkiye'deki göçmenlerin, ülkede bulunma durumları farklı bir şekilde gruplandırılmaktadır. Bu gruplar yasal duruma göre düzenli ve düzensiz göç; öğrenci göçü, evlilik göçü, emekli göçü, yaşam tarzı göçü ya da işçi göçü gibi çok sayıda farklı tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye aldığı yoğun göçlerle birlikte adeta bir kilim görünümünü almıştır. Bu kilim içerisinde her türlü rengi barındırmaktadır. Kilimin motifleri ise göç eden toplumların belleklerinde getirdikleri; dil, din, müzik, yemek, giyim, örf ve adetler, geleneksel oyunlar gibi kültürlerle ilmek ilmek dokunmuştur. Her bir toplumun kendine özgün renkleriyle harmanlanmış olan kültür, Türk kültürüne de ayrı bir

ahenk katmıştır. Türkiye bu yönüyle incelenmesi gereken güzel bir laboratuvar halini almıştır.

2.5.Kavramsal Olarak Kültür

Kültür sözcüğü Latince ‘colere’ fiilinden türetilmiştir. Bu fiil, ‘ekip, biçmek’ manasına gelmektedir. 17. yüzyıla kadar Fransa’da bu manada kullanılmıştır. Daha sonra Voltaire, ‘insan zekâsının oluşumu, geliştirilmesi, yüceltilmesi’ anlamında kullanmıştır. 19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde antropologlar, keşfettikleri vahşi olmayan küçük, basit, barışçı toplulukları ‘kültür’ olarak adlandırmışlardır. Marx’a göre ise kültür doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir (Güvenç,1999: 96).

Kültür uygun olanın, ruhani olanın ve maddi olmayanın gerçekliği olarak görülmektedir. İnançların, değerlerin, işaret, sembol ve söylemlerin biçimlenmiş bir alanı olarak kavranmaktadır (Smith,2005: 16).

İnsan davranışları öğrenilmiş davranışlardır. İnsan bebeklikten, hatta anne karnından itibaren başlayarak çocukluk süresince aralıksız bir öğrenim süreci içerisinde yaşamaktadır. Bu ona, içine doğduğu ve eğitildiği topluma has yaşama biçimlerini sağlamakta ve toplumların farklı davranış biçimleri, kültürlerini oluşturmaktadır. Her toplumun kendine has bir kültürü vardır ve diğer toplumların kültürlerinden farklıdır (İlbars, 1985: 55).

“Kültür, bireylerin ait oldukları toplumsal grup ve yapı içinde şekillenen özgün yaşama biçim ve alışkanlıklarının ruhsal ve toplumsal algı yoluyla ortaya koyduğu imgesel, düşünsel ve toplumsal bir süreçtir” (Doğan, 2008: 407). Aynı yeten toplumsallaşma ile birlikte kazanılan kültür ortak anlayışları paylaşan insanların, bir grup içindeki davranışlarının ne olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Bozkurt,2010: 92).

Kültür bir milletin kimliğidir. Bir milleti millet yapan değerler bütünüdür. Bu bakımdan kültürün bir tek tanımını yapmak mümkün değildir. Kültür bütün toplumlarda farklılık göstermekte, bu da kültürün tanımını yapanlar için çeşitli şekillerde yorumlanması anlamına gelmektedir.

Kültür; bilgiyi, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adetleri kapsadığı gibi insanın toplum içerisinde kazandığı diğer bütün yetenek ve alışkanlıkları da içine alan bir bütündür (Erkal,1997:127). Geçmişten günümüze gelen değerler birikimi olan bir mirastır. Malinowski’de “kültürün bir toplumun geçmişten devraldığı sanat, bilim, teknoloji, fikirler, alışkanlıklar ve değerler” bütünü olduğunu söylemektedir (Kantarcıoğlu,1990: 3).

Bu tariftten yola çıkarsak eğer bir toplumda öğrenilen ve bireyler arasında paylaşılan her şeyin kültür olduğunu söyleyebiliriz. İnsanoğlu beşikten mezara kadar bir öğrenme süreci içerisine girer. Kültür de bunlardan birisidir. Dünyaya gelen bir çocuk dilini, dinini, sosyal hayatta yaşama biçimi gibi bütün davranış kalıplarını ve manevi değerlerini kültür içinde öğrenir. Bütün toplumların kendilerine ait maddi ve manevi kültürleri vardır. Dil, din, büyüğe saygı, vatan sevgisi, kız isteme, evlilik, giyinme tarzı, dinlediği müzik, misafirperverliği, asker uğurlama, yemekleri, mimari ve el sanatları, atasözleri vs. gibi daha sayabileceğimiz pek çok şey kültürü oluşturan yapı taşlarıdır.

Kültür toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden kurulan bir bütündür ve toplumun içinde yer alan her bilgiyi, ilgiyi, alışkanlıkları ve kıymet ölçülerini de içine almaktadır (Turhan,2002: 48).

Topçu’ya göre ise; *“Tarihin bütün hareketleriyle meydana gelmiş bulunan kültürümüz, bizim gerçek ruhumuzdur. Öz kimliğimizdir. Nasıl ki bir insan, başkalarının ruhu ile yaşayamazsa, bir millet de başka tarihlerin hadiseleriyle yaşatılamaz. Hayatımızın hâkimiyeti altına alan milli kültürümüz bizim gerçek sahibimizdir. Biz onun zaruri kıldığı, bizi çevirdiği yöne hareket etmeye mecburuz. Etmezsek, başka milletlerin kültürünü taklide yeltenirsek, varlığımızda buhranlar başlar ve yok olmaya mahkûm kalırız”*(Topçu, 2015: 28).

Kültür tanımlarının en önemlisi Ziya Gökalp’e aittir. Ziya Gökalp medeniyet adını verdiği maddi kültür yapılarının (teknikler, yollar, ulaştırma araçları) beynelminel olduğunu bu kültür yapılarının milletler arasında alınıp verilebildiğini ifade etmiştir. Buna karşın manevi kültür veya hars bir milleti millet yapan, onun öz kişiliğini belirleyen unsurlardan yani örfler, adetler, kolektif davranışlar ve tutumlardan meydana gelen bir kültür bölümüdür (Kurtkan, 1982: 16).

Ziya Gökalp'e göre, bir millet için hayatı yaşamaya değer kılan şeylerin toplamı milli kültürdür. Buna göre Türk kültürü denildiğinde Türk toplumunun tüm yaşama biçimlerini karakterize eden bir kavram anlaşılmalıdır (Doğan,2008:408).

Kültürün devamlılığını da kuşaklar arası aktarmayla sağlayabiliriz. Kuşaklar arası kültür aktarımını sağlayan araçlardan birisi de 'dil'dir. Dil, sahip olunan kültürün değerlerini yeni nesillere aktaran en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil ve kültür birbirinden ayrılmaz iki olgudur. Kültür, dilde yaşar, gelişir ve birikir (Güvenç,1995: 45).

Kültürü somutlaştıran ve onu gelecek kuşaklara aktaran dil sayesinde ulusal bilinç inşa edilmekte ve yine dil sayesinde bu bilinç devam ettirilmektedir. Dil ile beraber din de, bireyleri bir araya toplamakta ve onlara bir gruba ait oldukları bilincini vermektedir (Aşkın, 2014: 36-37).

Toplumda, formel ve enformel yollardan öğrenilen, kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel değerler vardır. Bu bağlam da kültürel değerler dört farklı gruba ayrılmaktadır.

- ✓ **Öz Değerler:** Bu değerler toplumun tamamına yakını tarafından önemli bulunan ve yaygın kültürün özünü oluşturan güçlü, temel değerlerdir. Öz değerlerimizin değişime uğraması kültürümüzü de köklü bir biçimde değişime uğratacaktır.
- ✓ **Özel Değerler:** Toplumu meydana getiren bireylerin oturdukları yörede yaptıkları mesleğe, ilgi duyduğu konuya göre önemli bulduğu ve kullandığı değerlerdir.
- ✓ **Seçimlik Değerler:** Bu tür değerler toplumun o yerlerinde istenilen zaman ve yerde kullanılabilen değerlerdir. Seçimlik değerlere uyulması toplum tarafından beklenir. Ancak bu değerlere uyulmadığı takdirde kişi kınanmaz.
- ✓ **Geçici Değerler:** Bu tür değerler belli bir süre toplumun sadece belli bir kesimince kullanılan değerlerdir. Moda değerler olarak başka toplumlardan gelebilir, toplumun bir kesimince yaratılabilir. Toplum tarafından beğenildiği takdirde kullanılır, beğenilmediği takdirde ise bir süre sonra yok olur. Örneğin giysilerde ki yıllık değişimler (Basaran, 1987: 53-55)

2.5.1.Kültürel Kimlik

“Ben kimim?” veya “Biz kimiz?” gibi insanın sorduğu temel sorulara cevap bulabilmek için kimlik ve kültürel kimlik tanımlamalarına ihtiyacımız vardır. Slobin için kültürel kimlik, ölçeği ve niteliği her ne olursa olsun insanları ve toplulukları bir araya getiren veya birbirlerinden ayıran öğelerin birleşimidir (Kurtişoğlu, 2008: 18).

Kişilerin kendilerini tanımlama biçimidir. Kimliği oluşturan iki bileşen vardır. Bunlarda birincisi tanınma ve tanımlanma diğeri ise aidiyettir. Tanınma ve tanımlama, toplum içerisinde toplum tarafından nasıl tanındığını ve kendini nasıl tanımladığıdır. Aidiyet ise kişinin kendini herhangi bir toplumsal gruba dâhil hissetmesidir (Tabakcı 2009: 44).

Kimlik herhangi bir bireyin ayırt edici özelliği olarak tanımlanan veya belirli bir grubun tüm üyeleri tarafından paylaşılabilir olmasıdır. Kimlik, bireyin içinde bulunduğu gruba bağlı olarak; sayılar, renkler, meslek, hobiler ve cinsiyete indirgenebilir (Çağırkan, 2016: 2616).

Her bir birey farklı yaşam tarzlarının, iş hayatının, etnik farklılaşmanın bir getirisi olarak farklı kimlikler taşımaktadır. Bu bakış açısından hareketle kimlik bireyin kendisini başkalarına bakarak pozisyon alması ve bu ekseninde kendini ifade etme aracı olarak ortaya çıkmaktadır (Anık, 2012: 21).

Kimlik kavramı sadece bireysel olana değil, toplumsal veya ulusal olana veyahut ulus ötesi olana da atıfta bulunan sosyolojik bir kavramdır (Anık, 2012: 22).

2.5.2.Göç ve Kültür İlişkisi

Göçmenler göç ettikleri yerlere gittiklerinde kendi kültürel karakterlerini ve belirli sosyoekonomik ve yasal statülerini de beraberinde getirirler. Bu kapsamda göçlerle birlikte yeni devletler, milletler, toplumlar, kültürler ve yeni kimlikler ortaya çıkmaktadır (Çağırkan,2016:3).

Buradan da anlaşılacağı üzere insanlar göç ettikleri zaman gittikleri yerin insanlarıyla temastan kaçınmazlar. Göç ederlerken yanlarına aldıkları eşyalardan ziyade yanlarına bütün hayat tecrübelerini, hayallerini de alarak yola çıkarlar. Göç toplumlarında maddi ve manevi bir takım değişiklikler meydana getirmektedir.

Yabancı bir kültür ile karşılaşan toplumlarda kültürel etkileşimin olmaması mümkün değildir. Mutlaka birbirlerinden etkileneceklerdir.

2.5.3.Göçmen Kültürü

Göçmen kültürünü açıklamadan önce göçmen kimdir, kime denir ona değinmek gerekir. Bireylerin veya grupların göç ettikleri yeni yerleşim alanlarına yasal yollarla girmesi ve orada kalıcı olarak yaşamına devam etmesidir. Fakat kaynaklarda ve günlük yapılan konuşmalarda göçmen kelimesi değil, hicret eden manasına gelen muhacir, değiş tokuş yapılarak bir şeye bedel görülmüş manasına gelen mübadil kelimeleri de sık sık karşımıza çıkmakta ve kullanılmaktadır. Yapılan bu adlandırılmaların hepsi göçmen kimliğinin oluşmasında etkili olmaktadır (Kurtişoğlu, 2008: 23).

Bunların haricinde bir de mülteci ve sığınmacılar da vardır. Herhangi bir sebepten ötürü zulme uğramaktan ve öldürülmekten çekindiği için vatandaşı olduğu ülkeyi terk ederek ülkesine dönmek istemeyenlere verilen isim mültecidir. Sığınmacı ise bu sebeplerden ötürü ülkesini terk ederek başka bir ülkeye mülteci olarak başvurması, ancak mülteci olup olmadığına resmi makamlar tarafından onay verilmemiş kişiler olarak ifade edilir.

Göç eden bir aile, doğduğu toplumda hâkim kültürün doğal bir unsuruyken, karıştığı yeni toplumda küçük ya da büyük bir alt-kültürün mensubu olmaktadır. Dolayısıyla karşılaştığı yeni kültürel dokuya zıt düşecek, konumunu zora sokacak bir tutum geliştirmek istemez. Göçmen kültürü denildiğinde ele alınmak istenen, varılan ülkedeki hâkim kültürle, göçmenlerin yarattığı alt-kültürel bütünlüğün ilişkisi kadar, tüm dünyada üç aşağı-beş yukarı benzer özellikler gösteren, “göçer-yaban” olma güdüsünün karışımıdır (Dural; Eseler,2016: 571).

Göç ettikleri eski memleketlerinden gelerek yerleştikleri yeni memleketlerinde topluma ve yeni yaşamlarına uyum sağlamaya çalışan göçmenler, bu süreçte geçmişlerinden, belleklerinden ve kültürlerinden beslenmektedir. Geçmiş bilincinin yer sevgisine ilişkin çok önemli bir unsur olduğu bilinmektedir. Söz konusu olan bir de zorunlu bir göç ise, o zaman doğdukları, büyüdükleri topraklardan sökülüp atılan göçmenler, yerin kendilerine sağladığı güvenlik duygusundan yoksun kalmaktadırlar. Bundan sonra göçmenler, beraberinde getirdikleri geçmişleri,

hatıraları ve kültürel değerleriyle yeniden tanıdık bir yer kurmaya, birlikte göç ettikleri insanlarla kolektif bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Onlar için eski vatanları, evleri ve çevreleri kendilerine ait yerlerdir. O topraklar, yaşanılan anıların, tarihin ve geçmişin cereyan ettiği yerler anlamına gelmektedir. Onun için bellekleri ve hatırlama eylemi göçmenler için çok önemlidir. Öyle ki, yaşamlarını ve kimliklerini yeniden inşa ederlerken, kültürel olarak hayatta kalmaya çalışırken, onları geçmişten bugüne bağlayan bellekleri göçmenler için bir nirengi noktasıdır (Bozkurt, 2013: 215).

Göçmenler kopup geldikleri yerlerden ayrılırken sadece yanlarına aldıkları eşyayı değil, aynı zamanda kimliklerini ve renklerini oluşturan kültürlerini de beraberlerinde getirirler. Göçmenler göç ettikten sonra kendi kimliklerini sorgulamaya başlarlar. Göçmenliğin sürekli bir değişim ve kültürlerarası yolculuk anlamına geldiğine işaret eden Chambers; göçerliğin devamlı değişime maruz kalan dilde, tarihte ve kimliklerde ikamet etmeyi gerektirdiğini dile getirmektedir (Chambers,2014: 17).

İlk olarak yabancı bir ortama giren göçmenler bulundukları ortama daha temkinli yaklaşmaktadırlar. Göç eden insanlar geldikleri yerlerin köklerini yeni geldikleri topraklarda yeşertmeye başlamıştır. Bir taraftan bu toprakların rengine, kokusuna, iklimine karışmışlar, diğer taraftan da kendi renklerini bu topraklara serpiştirmişlerdir. Daha sonra göçmenler yeni mekânlara, yeni insanlara ve yeni bir sosyal ilişkiye adapte olmaya ve eskiye ait değerlerini unutmaya başlarlar. Ancak bu unutma herkes için aynı değildir. Geldikleri yerin kültüründen farklı kendi kültürlerini yaşatma mücadelesi veren göçmen kültür grupları oluşmaya başlamaktadır.

2.5.4.KÜLTÜREL SÜREÇLER

2.5.4.1.Kültürleme

Tüm insanlar, bir kültür çevresi içinde doğar, büyür ve yetişir. Bu anlamda bireyin ait olduğu kültür çevresine uyumu söz konusudur. Uyum durumu, bireye kültür tarafından kazandırılır. Doğduğundan itibaren kültürün ışığı altında diğer

insanların davranışlarını yorumlayan ve özümseyen birey, ona göre kendine bir davranış şekli tutturur. Böylece içinde bulunduğu kültürün bir parçası haline gelir. Her kültür devamlığını yaşatabilmek için bireyleri kendi ortamına uyabilecek bir biçimde hayata hazırlar. Söz konusu uyum, yavaş yavaş gerçekleşir ve ömür boyu devam eder (Engin, 1990: 167).

Toplumların istediği tarzda insan modelini eğitip yaratmak, insanları denetim altında tutmak için bireylere belli bir kültürü aktararak ve kazandırarak kültürel birlik beraberliği ve bu yolla da toplumsal barışı ve huzuru sağlama süreci kültürleme olarak adlandırılır. Bu sürece kimi zaman sosyalizasyon, kimi zaman ise eğitim süreci denmektedir. Pek çok kişi sosyalizasyonun 15- 20 yaşlarında tamamlandığını düşünmektedir, ancak kültürleme süreci 20- 25 yaşından sonra giderek azalmasına rağmen hayat boyu devam eder ve ölümle birlikte sona erer. Kültürleme süreci bireye bir kişilik yapısı da kazandırmaktadır (Güvenç, 2015: 85-86). Birey içinde bulunduğu toplumun kültürünü öğrenmeye başlar ve bunu da yeni kuşaklara sosyalleşme yoluyla aktarır.

2.5.4.2.Kültürlenme

Kültürel süreçler içinde yer alan kültürlenme az bilinen bir süreçtir. Kültürleme nasıl ki okul öncesinde ve ailede başlayıp okul dönemi sonunda hızını alırken, kültürlenme sürecinde aile, okul, eğitim, meslek, alt kültür çevrelerinden kalkıp belli yer ve zamanlarda bir araya gelen ve birbirlerini etkileyen yaşıt gruplar arasındaki kültür etkileşimini ifade etmektedir. Kültürleme, var olan bir şeyi aktarırken, kültürlenme yeni kültür nüvelerinde yeni filizler yaratmaktadır. Kültürel değişim sürecinin ana kaynağı olan kültürlenme yeni yerleşimlerde, toplu konutlarda, yeni endüstri ve ticaret yerlerinde, eğitim kurumlarında, gençlik hareketlerinde, siyasi partilerde ve sanat akımlarında karşımıza çıkmaktadır (Güvenç, 2015:86).

Yeryüzünde farklı kültürlere ait birey, grup yahut topluluklar çeşitli nedenlerle sürekli hareket halindedirler. Belirli bir kültürde yetişmiş kişiler başka bir kültüre mensup kişilerle temasta bulunduğu zaman meydana gelen değişim kültürlenme kavramı ile açıklanmaktadır (Şeker, 2006: 2).

2.5.4.3.Kültürleşme

John W. Berry'nin çalışmaları bu alandaki ilk ve önemli çalışmalardandır. Berry iki yahut daha fazla kültürel grubun birbirleriyle temas etmesi sonucunda meydana gelen karşılıklı kültürel değişimleri kültürleşme olarak tanımlamaktadır (Göregenli; Karakuş, 2014; 103). Kültürleşme maddi ve manevi öğelerle farklı kültürden birey ya da grupların karşılıklı kültürel etkileşime girmesi ve bu etkileşim sonunda her iki grubun ya da bireyin değişmesi olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1999: 121). Görüldüğü üzere kültürleşme beraberinde değişimi de getirmektedir.

Kültürleşme üzerinde en çok konuşulup tartışılan ancak en az anlaşılan kültür sürecidir. Yeryüzündeki bütün modern kültürler kültürleşme sürecinin bir ürünüdürler. Kültürleşme sürecinde karşılıklı etkileşime giren topluluklarda oluşan değişimde bireylerin ya da grupların doğrudan etkileşime girmeleri şart değildir. Yazılı ve görsel basın aracılığıyla radyo, televizyon yayınları, sinema, sanat, dergi ve moda akımlarının da uzun sürede, birbirleriyle yüz yüze gelmeden kültürleşmeleri mümkündür (Güvenç, 2015; 87).

Dünya artık haberleşme ve ulaşım ağlarının gelişmesiyle birlikte teknolojik anlamda küçülmüş ve ülkeler birbirine yakınlaşmıştır. Farklı gelişme ve büyüme aşamalarında ve ayrı özellikte bulunan toplumlar birbiriyle çok yoğun bir ilişki içindedirler. Az gelişmiş ülkelerde yaşayan bireyler haberleşme tekniklerinin gelişmesiyle birlikte gelişmiş ülkeleri görmekte, onları yakından takip etmekte ve o ülkelerin toplumsal yapılarını öğrenmektedirler. Ayrıca az gelişmiş ülkelerde bir daha teknoloji yapmak yerine, yapılmış teknolojiyi toplumlarına tatbik etmek gibi bir imkân vardır ve bu imkânın farkına varılmıştır yani bir anlamda kültürleşme artık son derece etkili bir hale gelmiştir (Kongar, 1981: 302).

Türkdoğan'a (1977:75) göre dar anlamda, kültürleşme (akültürasyon); bir kültürün diğerleriyle oldukça devamlı bir temas sonucunda değişmesidir. Batı menşeli bir sözcük olan "acculturation" yani "kültürleşme" kavramı kültürel zenginleşme, kültürel uyum ve kültürel etkileşim olarak da ifade edilmektedir (Tureng İngilizce-Türkçe Sözlük). Marshall'a göre ise kültürleşme kavramı, üçlü bir tipoloji ile incelenebilmektedir.

- ✓ Tipolojilerden birincisi körlemesine kültürleşmedir. Bireylerin farkına varmadan coğrafi yakınlığı, ticari ilişkileri, karşılıklı insan hareketliliği sonrasında kendiliğinden geliştirdiği etkileşim kültürleşme sürecidir.
- ✓ İkinci kültürleşme tipolojisi empoze edilmiş kültürleşmedir. Burada bir kültürün diğerine baskısı söz konusudur. Tahakküm ve güç kullanarak kendi kültürünü diğer kültüre benimsetme sürecidir.
- ✓ Son olarak demokratik kültürleşmede ülkeler kendi istekleri doğrultusunda dışsal ve içsel kültürel unsurlarla kültürel iletişim halindedir. Bu süreç farklı kültürleri tanıma ve alma isteği ya da diğerine saygı gösterme sonucunda birbirlerinin kültürel unsurlarını benimseme sürecidir (Marshall, 1999: 445-446).

Kültürleşme de birbiriyle ilişki içinde olan toplumların kültürel sistemleri değişmektedir. Kültürleşme süreci esnasında meydana gelebilecek değişimleri belirleyen öğeler şöyle sıralanabilir:

- ✓ Kültürel farkların derecesi,
- ✓ Kültürlerarası etkileşimin hangi şartlar altında olduğu ve yoğunluğu,
- ✓ Yüksek kültür, düşük kültür ilişkisi,
- ✓ İlişkiyi kuran ve onu sürdüren varlıklar,
- ✓ Yeniliklerin akış noktası (Kongar, 1981: 302).

Yukarıda yer alan değişkenlerin etkileri bir arada kültürleşme süreçlerini oluşturmaktadır. Buna bakarak kültürleşme süreçlerinin neticeleri de şöyle özetlenebilir:

- ✓ **Birleşme ya da erime:** İki kültürün tek kültür haline gelmesidir.
- ✓ **İçine alma:** Bir kültürün içinde özgürlüğünü kaybeden ikinci kültürün varlığını alt kültür halinde devam ettirmesidir.
- ✓ **Yok olma:** Bir kültürün öteki kültür içinde kaybolmasıdır.
- ✓ **Uyum:** İçte ve dışta değişmeye müsaade eden bir denge durumunun gerçekleşmesidir (Kongar, 1981: 302).

Kültürleşmenin en yaygın nedenlerinden birisi de göçtür. Göç insanları ailelerinden, arkadaşlarından, mesleklerinden, dillerinden kısacası toplumsal bağlarından ayırmaktadır. Toplumsal bağlarından ayrılan göçmen gruplar

kültürleşme süreci ile birlikte pek çok açıdan değişime uğramaktadırlar. Zamanla geliştirdikleri sosyal ilişkilerle ortak bir kültür yaratmaya başlamışlardır.

2.5.4.4.Kültürel Yayılma

Kültürel temaslar konusunda çoğunlukla difüzyon terimine öncelik verildiği görülmektedir. Difüzyon terimi, kültürel vasıtaların farklı kültürel grupların birbirleriyle temasa geçmeleri sonucunda bir kültürden başka bir kültüre geçmesini anlatır (Marshall, 1999: 827). Başka bir deyişle, toplumlarda dıştan içe doğru veya içten dışa doğru maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılmasıdır (Güvenç, 1999:122). Bakıldığı zaman kültürel yayılma ortak kültürü bulunan göçmen gruplar arasında daha çabuk yayılır. Yeryüzünde yaşayan toplumların ilişki ve etkileşimleri kaçınılmaz durumdadır. Bu durum en çok da günümüz toplumları için geçerlidir. Bireyler ve toplumlar kaçınılmaz bir ilişki içerisine girmektedir. Bu zorunlu ilişki her türlü etkileşimi de beraberinde getirmektedir.

Bir kültürden diğerine aktarma (transfer) bu etkileşimlerin sonucudur. Amerikan sosyologlarına göre transfer (aktarma) eylemi sadece bir kültürdeki kültürel öğelerin alınması ve aktarılması ile sınırlı kalıyorsa buna intişar (yayılma=diffusion) denilmektedir (Doğan, 2008: 414).

Kültürel yayılmacılık görüşünü savunanlar, bugünkü kültürün kaynağının Mısır olduğunu ve kültürün bütün dünyaya buradan yayıldığını iddia ederler. Kültürel yayılma mekanizmaları çok çeşitlidir. Göçler ve kolonileşme, fetihler, ticaret, misyonerlik çalışmaları, devrimler ve sızmalar bu mekanizmalar arasında sayılabilirler (Kongar,1981:301).

2.5.4.5.Kültür Şoku

Birey ya da grupların kendi kültürlerinden farklı olarak yeni bir kültür takımı içine girmeleri ile daha önce ilgi hissettikleri kültür şifrelerinin manasız duruma gelmesi, bu yeni kültüre uyum sağlama güçlüğü yaşanması ve yeni kültür şifrelerinin garipsenmesi kültür şoku ile ifade edilmektedir. Ayrıca göç ile birlikte bir kültürden başka bir kültüre giden bireyler yeni geldikleri kültüre uyum sağlamakta yaşadıkları güçlükleri, sıkıntıları, bunalımları ve gösterdikleri tepkileri de kültür şoku olarak tanımlamak mümkündür (Güvenç 1999: 134).

Yeni bir olgu ve olay karşısında hazırlıksız olmanın getirdiği psikolojik ve toplumsal “şok”, korku, heyecan ve panik halidir. Toffler bu durumu şöyle açıklar: Kültür şoku (şaşkınlığı) hazırlıksız bir ziyaretinin yabancı bir kültüre dalması sonucu karşılaştığı etkidir. Bireyi kendi kültüründen alın ve birden kendisinininkine göre kesin ayrılıklar gösteren bir çevreye koyun, zaman, uzay, iş, sevgi, din, seks ve diğer konular üzerine ayrı kavramların var olduğu bir çevre, tanıdık bir sosyal çevreye dönme umutlarını yok edin. Birey kuşkusuz altüst olacaktır (Doğan, 2008: 415-416).

Birey böylece bir süre adaptasyon sorunu yaşayacak, kendi kültürel değerlerini korumaya çalışacaktır. Bunun sonucunda da uyumsuzluk ve bunalım yaşayacaktır. Uyumsuzluk ve bunalımlar toplumda çatışmaları doğuracaktır. Burada en çok iş, devlete düşmektedir. Göç ile gelen insanların geldikleri ülkeye uyumunu sağlamak için çeşitli oryantasyon çalışmaları yapmak zorundadır. Böylece toplumun huzurunu da sağlamış olurlar.

2.5.4.6.Kültürel Asimilasyon

İçinde doğup büyüdüğü toplumun dışında yaşayan bir göçmen bireyin veya etnik topluluğun, egemen toplum ile geliştirdiği ilişkiler sonucunda tamamen baskın olan topluma benzemesi, kültürel birikimlerinin eriyip gitmesi ve özgün kültürel kimliğini kaybetmesi olarak tanımlanabilir. Farklı kültürel toplulukların uyum içinde birlikte var olabilmek veya birinin diğerini tamamen eritip yok etmek istemesi tamamen kültürel karşılaşmalarının birer neticesidir. Göçmen toplumlar en başta hâkim kültürün değerlerini almak konusunda isteksiz ve tepkili olabilirken, zaman içinde izlenecek sistematik politikalar ile göçmenlerin kültürel değerleri tamamen eritilip hâkim kültürel değerler içinde kaybedilebilir yani asimilasyon süreci tamamlanabilir(Adıgüzel, 2016:161-162).

Türkdoğan’ ın tanımında ise (1977:74) , kültürel asimilasyon; aynı cinsten bir toplum içinde farklı kültürleri temsil eden grup veya bireylerin bu egemen topluma katılmalarıdır. Zaten bu anlamda asimilasyon, bir milliyet biçiminin diğerinin yerini almasıdır. Asimilasyon da göçmenlerin dinlerini, dillerini, giyim ve yaşam tarzlarını değiştirmeleri istenir.

2.5.4.7.Kültürel Değişme

Göç, göç edilen yerlerde ve göçmen gruplarında maddi ve manevi olarak bir takım kültür değişimleri meydana getirmektedir. İki farklı topluluğun karşı karşıya gelip de birbirlerinden etkilenmemesi ve bir takım değişikliklerin olmaması mümkün değildir. Kültür değişimleri, toplumsal bir gerçekliktir. Çünkü kültür değişimlerinin odak noktası insandır. İnsan kültür değişimlerinde hem etkileyen hem de etkilenen bir konumdadır. Kültür değişimi kavramı ile ilgili yapılmış en kapsamlı tanım ise Malinowski'ye aittir. Malinowski'nin tanımı şu şekildedir:

“Bir toplumun var olan düzenini, yani toplumsal yapısındaki maddi ve manevi kültürünü bir modelden başka bir modele dönüştüren bir süreçtir. Bu şekilde kültür değişimi, bir toplumun siyasal yapısında, idari kurumlarında, bilgi sisteminde, eğitim örgütünde, yasalarında, maddi alet ve araçlarında, bunların kullanılmasında, toplumsal ekonominin dayandığı üretim araçlarının tasarruflarında az çok meydana gelen dönüşüm ve değişimleri içermektedir”(Malinowski,1945:1 akt. Turhan,2002: 49) .

Göç eden insanlar gittikleri ülkelerin kültürünü dönüştürmekte, aynı zamanda kültürel olarak da bir değişime maruz kalmaktadır. Böylece değişim kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu değişimler dilde, yemeklerde, sanatta, ritüellerde, gelenek ve göreneklerde ve hayatın bambaşka alanlarında da kendini göstermektedir. Maddi ve manevi kültür değişimleri aynı anda olmaz. Göç eden insanlar geldikleri toplumun maddi kültür değerlerine daha kolay sahip olabilmektedir. Maddi kültürün değişimi manevi kültüre göre daha hızlıdır. Manevi kültürün içinde yer alan inanç, ritüel ve değerlerin değişmesi öyle hemen kolay bir şekilde olmaz, üzerinden biraz daha vakit geçmesi gerekir.

İki farklı kültürel değişmeden söz etmek mümkündür. Zorunlu ve serbest kültür değişimidir. Genellikle hayatını kolaylaştıran araçların dolaşıma girmesi serbest kültür değişimlerini de beraberinde getirmiştir. Ulaşımı ve taşımacılığı kolaylaştıran teknolojik araçlar ile tüketim alışkanlıklarını değiştiren mutfak araç ve gereçleri kültürün kendiliğinden değişmesinde önemli rol oynamıştır (Doğan, 2008: 413).

Kültürel etkileşimin iki boyutundaki toplumlardan biri diğerine kendi kültür öğelerini baskı yoluyla zorla kabul ettirmeye ve benimsetmeye çalışırsa bu şekilde meydana gelen değişmelere de zorunlu kültür değişimleri denir (Turhan,2002:52).

Hiçbir kültür, değişim sürecinin dışında kalmaz. Kültürel değişimin üç temel kaynağı vardır. Bunlar (Bozkurt,2010:107):

- ✓ Doğal Çevrede Yaşanan Değişiklik: İklimdeki değişim, bazı doğal kaynaklarda yaşanan kıtlık, nüfusta ani artış ya da düşüş gibi olaylar insanları değişime uyum sağlamaya zorlamaktadır.
- ✓ Kültürel Temas: Farklı gruplar arası temas kültürel değişmeye yol açar. Kültürel temas; dostça, düşmanca, gönüllü, gönülsüz, çok taraflı (ticaret, öğrenci değişimi) veya tek taraflı (istila) olabilir.
- ✓ Keşif ve İcatlar: Keşif, daha önce var olan bir alandaki bilginin ortaya çıkartılmasıdır. Buna karşılık icat ise, mevcut bilginin yeniden biçimlendirilmesi veya yeni materyaller yaratılmasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE YAPILAN GÖÇLER

3.1. BALKAN GÖÇLERİ

3.1.1. Yunanistan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler

Yunanistan, Doğu da Türkiye, Kuzeyde Makedonya ve Bulgaristan, Kuzeybatı da ise Arnavutluk ile komşudur. Batısında İyon Denizi, Doğusunda Ege Denizi ve Güneyinde Akdeniz ile çevrili bir Güney Avrupa ülkesidir. Başkenti Atina'dır. Temmuz 2017 tahmini olarak 10.768.477 nüfusa sahiptir. Yunanistan'da resmi dil %99 Yunanca, %1 ile diğer (İngilizce ve Fransızca dâhil) diller konuşulmaktadır. 2015 tahmini olarak %81-90 resmi Rum Ortodoks'u, %2 Müslüman, %3 diğer, %4-15 hiç, %1 belirtilmemiş kişi yaşamaktadır. Yunanistan'ın 2001 nüfus sayımına göre etnik yapısı %93 Yunan, %7 diğer yabancı vatandaşlardan oluşmaktadır (www.cia.gov).

Balkanlarda, 1789 Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkan Milliyetçilik akımları ile etkilenen azınlıkların, ayaklanmaları ve ayrılıkçı faaliyetler ile birer millet olma çabasına girmeleri sonucunda hepsi birer ulus devlet olmuştur. Bu yeni ulus devletler, toprak egemenliğini sağlama almak, ülke nüfus yapısını homojenleştirmek için ilk önce kendi sınırları içinde yaşayan Müslüman Türklere baskı yaparak göçe zorlamıştır (Arı, 2012: 15).

1826'da Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması aşamalarında her iki ülkenin de birbirlerine karşı verdikleri mücadele ve bir diğerini "öteki" olarak tanımlamaları, "ulus devlet" kimliklerini oluşturma aşamasında önemli rol oynamıştır (Hirschon, 2005: 34).

Homojen yapıya sahip bir devlet oluşturmayı düşünen Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Yunanistan bunun ilk adımını, Lozan Antlaşması ile gündeme gelen azınlık sorunlarını ele alarak yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında sorun yaşamış olduğu azınlık konusunu yeniden yaşamamak için Lozan'da mübadele anlaşması imzalanmıştır (Erdal, 2006: 136).

Bu karar ile gerçekleştirilecek mübadele 30 Ocak 1923'te imzalanan "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile kesinlik kazanmıştır. Mübadele kapsamına kimlerin dâhil olup olmayacağı sözleşmenin ilk iki maddesinde belirtilmiştir (Soysal, 2000: 185).

"Madde 1. Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiç biri Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2. Birinci Maddede öngörülen mübadele: a) İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini); b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini) kapsamayacaktır.

1912 Kanunuyla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş (etablis) bulunan bütün Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar (İstanbul'un Rum ahalisi) sayılacaklardır.

1913 tarihli Bükreş Andlaşması'nın koymuş olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş (etablis) bulunan Müslümanlar, Batı Trakya'da oturan Müslümanlar (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisi) sayılacaklardır" (Soysal, 2000: 185).

Bu karardan da anlaşılacağı üzere iki yakanın halkları için yeni bir kader biçilmiştir. Temel ölçüt ise dini kimlikleri olmuştur. Her iki ülkede sınırları içinde ki insanları tek tipleştirmek istiyordu ve bunu da yapmanın tek yolu mübadele idi. Her iki yakanın halklarından istenen; sahip oldukları her şeyi geride bırakıp yeni bir hayata doğru yol almalarıdır.

Bundan sonra ise acıyı omuzlayan, yüzlerce yıllık topraklarından zorla kopartılan, ‘mübadilleri’ yepyeni bir toplum ve bir bilinmezlik bekliyordu. Gelecek olan mübadilleri bekleyen en büyük sorun ise yerleşme sorunuydu.

Gelecek olan mübadillerin yerleştirilmesi için derhal Mübadele ve İskân Vekâleti kurulmuş, mübadillerin hangi limana hangi araçlarla ulaşacakları, nerelere yerleştirilecekleri, yerleştirilecekleri yerlerin geldikleri yerdeki mesleklerine uygun olup olmadığı hususunda gerekli, ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır (Erdal,2006: 136).

1923 tarihli İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesiyle, 8 iskân bölgesi tespit edilmiştir. İskân mntıkaları ile buralara yerleştirilecek mübadillerin meslekleri, nüfusları ve gelecekleri yer itibariyle dağılımları şöyle öngörülmüştür:

Tablo 1: Mübadillerin Memleketleri, Nüfusları, Meslekleri ve İskân Yerleri

İskân Yerleri	Memleketi	Nüfus	Meslek
Samsun	Drama, Kavala	30.000	Tütüncü
Adana	Serez	20.000	Tütüncü
		15.000	Çiftçi
		5.000	Zeytinci, Bağcı
Malatya	Kozana, Grabane, Naslic, Kesriye	2.500	Tütüncü
		15.000	Çiftçi, Bağcı
		5.000	Zeytinci
Amasya, Tokat, Sivas	Kayalar, Karaferye, Vodina, Alasonya, Langaza, Demirhisar, Yenice Vardar, Karacaova	3.000	Tütüncü
		25.000	Çiftçi, Bağcı
		15.000	Zeytinci
Manisa, İzmir, Menteşe, Denizli	Drama, Kavala, Selanik	4.000	Tütüncü
		20.000	Çiftçi, Bağcı
		40.000	Zeytinci
Tekirdağ, Çatalca,	Kesendre, Poliroz, Avret Hisar,	20.000	Tütüncü

Niğde, Karaman	Nevrekep,Sarışaban	55.000	Çiftçi, Bağcı
		15.000	Zeytinci
Antalya, Silifke	Preveze, Yanya	15.000	Çiftçi, Bağcı
		40.000	Zeytinci
Ayvalık, Edremit, Mersin	Girit, Midilli, Diğer Adalar	30.000	Çiftçi, Bağcı
		20.000	Zeytinci
Toplam		394.500	

Kaynak: İskân Tarihçesi,1932: 18

Mübadele kış aylarında yapılacağı için gelen mübadillerin yerleştirme işlemlerine öncelikle kıyı kentlerden, kasabalardan ve köylerden başlatılması bilhassa demir yolu ve diğer ulaşım olanaklarının olduğu yerlere yöneltilmesi uygun bulunmuştur. Ancak tablo da görüldüğü gibi daha önce belirlenen bu yerleşim yerlerinin daha sonra yetersiz kalacağına kanaat getirilmiş ve Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nce yeniden ayrıntılı bir içerik ile göçmen yerleştirme yerlerinin sayısı on olarak belirlenmiştir (Arı, 2012: 52)

Tablo 2: Yeniden Düzenlenen Mübadil Yerleşim Alanları ve Kapsadığı İller

Birinci Saha	Samsun, Sinop, Trabzon, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Amasya, Tokat, Çorum
İkinci Saha	Edirne, Tekfurdağı, Kırkkilise, Çanakkale, Gelibolu
Üçüncü Saha	Balıkesir
Dördüncü Saha	İzmir, Aydın, Manisa, Menteşe, Afyon
Beşinci Saha	Bursa
Altıncı Saha	İstanbul, Çatalca, Zonguldak
Yedinci Saha	Bolu, İzmit, Bilecik, Eskişehir, Kütahya
Sekizinci Saha	Antalya, Isparta, Burdur
Dokuzuncu Saha	Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir
Onuncu Saha	Adana, Mersin, Silifke, Kozan, Ayıntab, Maraş

Kaynak: Arı,2012: 53

Mübadillerin iskân edilecekleri yerlerin her ne kadar tabloda görüldüğü gibi kapsamlı bir şekilde bütün ayrıntılarıyla hazırlandığı iddia edilse de böyle olmamıştır. Mübadillerin bir kısmı geldikleri yerlerde icra ettikleri mesleklerini yerleştirildikleri yerlerde yapamamışlardır. Mesela tütüncülük yahut hayvancılıkla uğraşan mübadillerin bir kısmı, kıyı bölgelerindeki kent, kasaba ve köylere

yerleştirilmişlerdir. Geçimini tarımdan sağlayan birçok mübadil şehirlere yerleştirilirken, geldikleri yerlerde kentlerde yaşayan mübadiller ise kırsal kesime yerleştirilmiştir. Köylere yerleştirilen bazı mübadillerin sayısının fazla olması nedeniyle aileler bölünmüş, mübadillerin aileleri farklı yerlere gönderilmiştir (Kaplanoglu,1999: 82).

Ailelerin farklı yerlere gönderilmesi ile ailelerinden kopmak istemeyen mübadillerde onlarla birlikte başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Kimi mübadiller de kendi mesleklerini yapabilecekleri uygun yerlere gitmeye çalışmışlardır. Böylece iç göçlerin sayısında da artış yaşanmıştır (Arı, 2012: 156).

Mübadile ile Türkiye’den gitmek zorunda kalan Rumların yaşadıkları köylerde boş kalan arazilere mübadil köyleri kurulmuştur. Gelen mübadilleri yerli halk her ne kadar sevinçle ve hoşgörüyü karşılamışlarsa da, daha sonra Rumların terk ettikleri bu köylere, arazilere mübadillerin yerleştirilmesi halk tarafından olumsuz şekilde karşılanmıştır. Bir kısım yerli halk o arazilerin kendilerinin hakkı olduğunu düşünmüştür. Bu tür yurtlanmadan yararlanmış olan mübadiller yanlarında getirdikleri kültürlerini yeni yerleştikleri alanlara aktarmaya çalışmışlardır (Boran,1945: 26).

Rumların terk ettikleri yerler de kurulan mübadil köylerinde mübadillerin gelenek ve göreneklerini kuşaktan kuşağa aktarılması daha kolay olmuştur (Gökacı, 2002: 280).

Mübadillerin yerleştirildikleri yerler, onların yanlarında ve belleklerinde getirdikleri gelenek göreneklerinin, giyim kuşam, müzik, dans, dil, din, yemek kültürü gibi kültürel miraslarını devam ettirebilecekleri yer açısından çok önemlidir. Yerleştikleri bu yerlerde karşılaştıkları sosyal, ekonomik, kültürel problemler mübadillerin yeni yerleştikleri topraklara uyum sağlama konusunda olumlu olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir (Goularas, 2012: 134).

Göç ile birlikte toplumsal, kültürel, doğal çevrelerini kaybeden mübadillerin kaybettikleri miraslarını Türkiye’de sil baştan kazanmak, inşa etmek ve yaşatabilmek için çok uğraş vermeleri gerekmiştir (Arı,2012:166). Tüm bu uğraşları, kültürel farklılıkları mübadilleri yerli halka karşı yabancı kılmış ve beraberinde uyum sorunlarını da getirmiştir. Yerli halk gelenek ve görenekleri, yeme içme

alışkanlıkları, giyim kuşamları, eğlence, müzik anlayışı gibi birçok konuda mübadillerin kendilerinden farklı olduğunu düşünmüşlerdir. Yerli halk farklı gördükleri davranışları yapan mübadillerle kimi zaman alay etmiş kimi zamanda dışlamışlardır. Buradan da anlaşılacağı üzere mübadiller ile yerli halk arasında sancılı bir adaptasyon süreci yaşanmıştır. Her iki tarafta bu adaptasyon sürecinden etkilenmiş ve çeşitli değişimler yaşamıştır. Birbirlerini kültürel olarak etkilemiş ve etkilenmişlerdir (Karacaer, 2006: 80).

Türkiye'ye gelen mübadillerin barınma sorunu bir şekilde halledildikten sonra yaşadıkları en büyük sıkıntı 'dil' olmuştur. "Dil, insanlar arası iletişimin en geçerli metodudur. Dolayısıyla, konuşulan bir dili anlayamayan bir kişinin, toplumla iletişimde büyük zorluklar oluşur" (Sepetçioğlu; 2007: 73).

Mübadiller yerleştikleri yerlerde dil bilmediklerinden dolayı yerli halk tarafından pejoratif sözlerle karşılaşmışlardır. 'Yaban arıları', 'yarım gâvur', 'bitli macır' gibi nefret söylemleriyle yerli halk tarafından dışlanmaya maruz kalmışlardır. Bu durumdan en çok etkilenenlerde mübadil çocukları olmuştur. Birçoğu Türkçe konuşamadıkları için okullarda hırpalanmıştır.

Edirne'ye; Drama, Serez ve Gevgili'den gelen mübadiller bu konu da şanslıydı, çünkü onlar Türkçe bilmekteydiler. Fakat Karacaovalıların konuştuğu dil Makedonca idi. Konuşulan bu dil yerli halk tarafından yadırganmıştır.

Mübadiller, zamanla Türkçe öğrenmeye başlamışlar ve yerleşik dile de farklı bir şive kazandırmışlardır. Makedoncada, Türkçede ki "h" sesini veren harf olmadığı için mübadiller "h" leri yutuyorlardı. Örneğin Hasan yerine 'Asan', hala yerine 'ala', Hüseyin yerine 'İsin' veya 'Üsin' diyorlardı. Karacaovalılar şive farkının yanı sıra Makedoncada kullandıkları bazı kelimeleri de Türkçeye sokmuşlardır (Mazlum,2013:166).

Mübadillerin konuşmaları "abe", "abe mari", "breh", "kızan", "kızancık" gibi terimlerle süslenmekte, bu durum özellikle konuşma esnasında yansıtılan heyecan, sevinç ve özlem gibi davranış biçimleriyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu dil etkisi zamanla yerli halkın konuşmalarına da yansımıştır (Arı,2012:172). İlk zamanlar dil bilmedikleri için dışladıkları mübadillerin konuşma dillerine kattıkları şiveyi bir süre

sonra rahatlıkla kabullenmişlerdir. Bugün hala Trakya’da bu şiveler insanlar tarafından kullanılmaktadır.

Tablo 3: Bilinen Bazı Şive Farklılıkları

Binmek	Pinmek	Böyle	Büle
İşte	Te	Şöyle	Şüle
Yaparsın	Yapınsın	Buraya	Burayı
Çocuk	Pedi	Uzak	Çok
Ah Yavrum	Ma Yavrum	Bahçe	Baçe
Makas	Sındı	Su Tası	Maşrafa
Dizlik	Fıta	Tava	Bakraç
Anne	Nina	Sürahi	Boduç
Işık	Şavk	Öğretmen	Muallim
Alay Etmek	Maytap oynatmak	Tuvalet	Ayak yolu
Ahır	Dam	Eşek	Merkep

Kaynak: (<https://sites.google.com/site/gulsehirsitesi/muhacirler>)

Gelen mübadiller bir taraftan yerleştikleri yerlere uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda da belleklerinde getirdikleri kültür ve kimliklerinin yaşatılması, ortak hafızanın canlı tutulması, kendi aralarında ki bağların kuvvetlenmesi açısından Türkiye’ye yerleştikleri andan itibaren yaşadıkları yerlerde köy kahvehaneleri kurmuşlardır. Kurulan bu kahvehaneler sosyalleşme mekânlarıdır ve günümüzde hala bazı yörelerde bu amaçla kullanılmaya devam edilmektedir.

Bilhassa anadili Yunanca, Makedonca, Slavca ve Pomakça olan ve bu dilleri konuşan mübadiller, bu kahvehanelerde bir araya geldiklerinde ana dillerini konuşmaya devam etmişlerdir. Yerli halk ile olan münasebetlerinde öğrendikleri kadar Türkçeyi kullanmışlardır. Türkiye’de özellikle Trakya ve Marmara Bölgesi’nde, Türkçe haricinde bu dillerin şu anda konuşulmakta olduğu köyler ve kahvehaneler bulunmaktadır (Goularas, 2012: 136).

Buna en iyi örneklerden birisi de Bursa Nilüfer Belediyesi tarafınca restore edilen Görükle Rıza Aga Mübadele Kahvesi’dir. Yakın vakte kadar, Görükle’ye ilk

göçenler arasında bulunan Rıza Aga'nın ismi ile anılan fakat yıllar içinde tarihi dokusu bozulup kullanılamaz duruma gelen kahvehane, Nilüfer Belediyesi'nce kamulaştırılmış ve Görükle halkının hizmetine sunulmuştur. Böylece bu kahvehane Görüklelilerin buluşma ve sohbet mekânı haline gelmiştir. Türkçeden başka bir dile sahip olan mübadiller dillerini bu kahvehanelerde hala yaşatmaya devam etmektedir. Restore edilen bu kahvehane yerlilerinde uğrak mekânı olmuştur. Böylece mübadiller ve yerli halk arasında kültürel etkileşimler yaşanmıştır (www.nilufer.bel.tr).

Günümüzde hala bazı kahvehanelerin kullanımında, muhacir yerli ayrımı devam etmektedir. Bu ayrım çok keskin olmamakla beraber kimi kahvehaneler yalnızca muhacirler tarafından, kimileri de yerli halk tarafından kullanılmaktadır (İşlek, 2013: 65). Türkçe haricinde farklı bir dil konuşan mübadiller çoğunlukla kendi ana dillerini konuşan bireylerle vakit geçirmeyi tercih etmişlerdir. Zira dil yalnızca bir iletişim aracı değil her şeyden önce bizzat kendiliklerimizin ve anlamın kurulduğu kültürel bir inşa aracıdır (Chambers, 2014: 37).

Ancak yerli halkın muhacirlerle aralarına mesafe koyması, farklı sosyalleşme mekânlarında vakit geçirmeleri aralarında iletişim kopukluğuna neden olmaktadır. Bu da kültürleşmenin önünde ki en önemli engellerden biridir.

Bir toplum içerisinde topluluğun kültürünün, belirleyicilerinden biri de yeme-içme alışanlıklarıdır. Aile bireylerinden yakın çevreye kadar her kesimden insanı etkileyen bu toplu kültür, bireylerin bir arada bulunması ve kültürel ritüelleri konusunda önemli ipuçları vermektedir ve her kültürel alanda olduğu gibi dışarıdan gelen etkilere de açık durumdadır (Akay, 2012:111).

Türk mutfağının zenginleşmesine katkı sağlayan göçlerden birisi de mübadil göçüdür. Giritli mübadillerin beraberinde getirdikleri en etkileyici alan ot ağırlıklı mutfak kültürü olmuştur.

Giritlilerin, doğup büyüdüğü yerde tükettikleri otlar şevketi bostan, ebegümece, radika, hardal, turp otu, istifno, arapsacı, çipohonta, sarmaşık, labada, gelincik ve sirken otudur. Göçmenlerin sofralarında zeytin ile zeytinyağının küçümsenemez bir yeri vardır. Her yemekte mutlaka zeytinyağı kullanılmaktadır. Sebze yemekleri, çeşitli otlar, etli yemekler, dolmalar, pilavlar vs. hep zeytinyağı ile

yapılmaktadır. Bundan başka, baharatlar ile harmanlanarak yapılan zeytin ve zeytinyağı karışımı kahvaltılıklarda mübadillerin ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Giritlilere mahsus enginar, kuzu eti ve zeytinyağından yapılan kebab yapılmaktadır. Mübadillerin çok fazla kullandıkları sebzelerden birisi de kabaktır. Kabak kullanılarak yapılan börekler, salatalar, kabak-peynir karışımından hazırlanan yemekler vs. mübadil mutfağının renklerini oluşturmaktadır (Akçiçek, 2002: 1-7).

Yerli halk gelen mübadillerin yemek kültürlerini gözleyerek farklı bulmuşlar özellikle yedikleri otları alay konusu haline getirmişlerdir. Giritlilerin otları bu kadar çok sevmesini anlatan bir fıkra da dilden dile hala anlatılmaya devam edilmektedir.

“Bir gün bahçenin birine bir Giritli ile bir inek girdiğini gören bahçe sahibinin oğlu babasına koşarak gider ‘Baba, bahçeye bir inek ve bir Giritli girdi’ der. Babası dönüp çocuğa ‘inekten korkma yiyeceği kadar yer çıkar ama Giritliden kork, tüm bahçeyi toplar götürür’ der.

Balıkçılık yönünden Balkanlı göçmenler Türkiye’ye son derece güçlü bir kültür aktarmışlardır. Ege kültürü, balık ve zeytinyağı yönünden zengin bir mutfağa sahip olduğundan, göçlerle Balkanlar’dan, özellikle de adalardan Türkiye’ye gelen göçmenler, balığın çok az tüketildiği yerlerde, balık yemeklerini tanıtmada etkili bir rol oynadılar. Mübadele ile gelen göçmenler, başta sardalya gibi çok bulanık balıklar olmak üzere; daha varlıklı olanlar, kendilerine özgü yöntemlerle ve genellikle de zeytinyağıyla pişirerek lavantalı kalamar, turpotlu çupra, zerdeçalı levrek gibi balıklarda tüketiyorlardı (Arı, 2012: 35).

Girit mutfağından Anadolu’ya aktarılan en önemli yiyecek, adına çullama denilen börektir. Çullamaya, çeşni olarak, Girit’in her yerinde bolca bulunan otlardan katılmaktadır. Yine böreğe tat ve zenginlik vermek için otun içine tavuk ve koyun eti ya da pirinç gibi gıdalar katılmaktadır. Bir siniye dikkatli şekilde serilen yufkanın içine spesiyal bir karışım konmaktadır. Pirinç eklenmiş ciğerli iç pilavın arasına, haşlanmış tavuk eti ve isteklerine göre bolca değişik otlar serperek çullamanın içi hazır hale getirilir.

Üzerine başka bir yufka sererek, odun fırınına atılmaktadır. Tepsilerde yapılan ve fırında pişirilen börek türleri, Anadolu yemek kültüründe ün kazanmaya başlamıştır. Anadolu’da ise genel olarak, börek yerine sac üzerinde pişirilen

gözlemler yaygındı. Şimdi bu gelen yeni kültür, tepside yapılan ve içine değişik sebzeler, örneğin soğan, patates, bezelye, pırasa, patlıcan, içine kıyma ve biber karıştırılmış börek türleriyle kendini gösteriyordu (Arı, 2012: 38-39).

Mübadiller kendilerine özgü bazı adet, gelenek ve görenekleriyle beraber yaşam tarzlarını da Türkiye'ye aktarmışlardır. Mübadiller yerleştirildikleri evlerin koyu renk görüntüsünden hoşlanmamışlar, evlerini tıpkı geldikleri yerlerdeki evleri gibi kireçle badana etmiş ve boyamışlardır. Meskenlerinde yaptıkları bu değişim yerel kültüre de etki ederek katkı sağlamıştır. Bir başka örnekte ise evlerine geniş pencereler ve üç köşeli dam kenarları yapmışlardır (Karacaer, 2006: 49).

Yerli halkın yüzyıllardan beri geleneksel olarak kullandıkları yöntemleri göçmenlerin aktardıklarıyla kıyasladıktan sonra kendi metotlarının daha geri veya pratik olmaması gibi nedenlerle yeni tanıştıkları kültürel öğeleri gündelik hayatlarında kullanmaya başladıkları görülmüştür. Mübadele öncesinde Edirne yöresinde çift sürerken inek, öküz veya manda koşuluyordu. Mübadele göçmenlerinin Edirne'ye iskânın ardından tarla sürerken ve ekerken atların da kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Mazlum,2013:166).

Bunun yanı sıra Rumeli'de yaygın bir şekilde kullanılan dört tekerlekli at arabaları Türkiye'ye mübadiller tarafından getirilmiştir. İki tekerlekli kağrı arabaları yerine “Muhacir Arabası” olarak gelen arabalar yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Mübadiller ayrıca yanlarında gelirken ekilebilir ürünlerde getirmişlerdir. Patates, karpuz, tütün, kavun ekimi gelen mübadiller aracılığıyla yerli halk arasında yaygın bir şekilde tarlalara ekilmeye başlanmıştır (Arı, 2012: 42-171).

Yerli halk tarafından ocakta pişirme yöntemiyle, arpa ve çavdar unundan mayasız yapılan ekmeklerin yerini mübadillerin fırında pişirme yöntemiyle buğday unundan mayalayarak yaptıkları ekmekler almıştır. Yine örneğin göçmenler mısır, buğday, üzüm gibi bağ, bahçe ve tarlalarda yetişen sebze ve meyve tohumlarının Türkiye'de tanınmasında etkili bir rol oynadılar. Özellikle “muhacir mısırı” olarak bilinen mısır türünün, başta Karadeniz olmak üzere, yerli grup tarafından tanınmasında etkili olmuşlardır (Arı, 2012: 42-171).

Mübadiller ile yerel halk arasında ilk zamanlar giyim kültüründe göze çarpan temel farklılıklar da yaşanmıştır. Edirne'ye İskân edilen bir Karacaova'lı bir mübadil

ailesinde dünyaya gelen ikinci kuşak mübadillerden Edirneli Mustafa Hatipler, mübadillerle ilgili şu bilgileri vermektedir:

Mübadillerin kıyafet hususunda da yerli halka etkileri olmuştur. Yerli erkekler ceket ve pantolon giydikleri halde mübadil erkekler elyete ve potur giymişlerdir. Mübadil kadınlarda ev dışı örtünmenin genellikle çarşaf, yeldirme ve başörtüsüyle yapıldığı, başörtülerinin çene ve gözaltından bağlandığı gözlenmiştir. Kadınlar evde entari sokakta çarşaf giyer. Misafirlğe gidince tülben denilen ipekten dokunmuş oyalı yemeniler takılır. Ev içinde ziynet diye bir şey takılmaz ancak kulaklarda mutlaka altın çeyrek küpeler, boyuna da beşlik altınlar takılmaktadır. Bürümcük tabir edilen iç giysiler giyilmektedir (Hatipler, 2003: 228).

Yerli halktan kadınların, mübadillerden etkilendiği ve kullanmaya başladığı diğer bir giyim ögesi de adına ‘mübadil topuklusu’ denilen ayakkabılar olmuştur.

“Babam anlatırdı mesela, ‘bunlar ilk geldiğinde çok fiyakalı giyinirlermiş, köstekli saat takarlar, hükümet adamı gibi dolaşırlarmış. Kadınlar da öyleymiş. ‘Mübadil’ topuklusunu onlar getirmişler buraya. Zamanında babam Ankara’ya gitmiş, anneme ayakkabı getirmiş, elbise falan. Annem demiş: ‘bunlar ne böyle, bir mübadil topuklusu bile getirmemişin, istemem ben getirdiklerini’ diye kızmış babama. Öyleydi bunlar çok fiyakalıları” (İşlek, 2009: 46).

Akay (2012: 97-100) Tirilye’de Giritli kadınlar üzerine yaptığı alan araştırmasında Girit mübadillerinin evlilik törenlerine ilişkin şu bilgileri vermiştir: Kız istemeye gidildiğinde sakız ve armut kurabiyesi götürüldüğü birkaç katılımcıdan öğrenilmiştir. Ancak bu geleneğin şu anda yaşamadığını belirtmek de gerekmektedir. Yurdun genelinde olduğu gibi kız istemeye ağırlıklı olarak çikolata götürülmektedir ve bu durum kültürel değişimin örneklerinden biri durumundadır. Burada mübadillerin kültürel değişimine tanık olmaktadır. Bu toprakların rengine, kokusuna, iklimine karışmışlardır.

Akay yaptığı sözlü görüşmelerde Tirilye’de mübadele sonrasındaki kültürel yaşam ile ilgili şu ayrıntıları da vermiştir:

“Girit’ten göç edildiği yıl Bando ve Futbol takımı kuruldu Tirilye’de. Daha önce böyle bir şey yokmuş. Bu da Giritli mübadillerin Tirilye’ye kattığı önemli değerlerdendir” (Akay, 2017: 97-100)

Yerli halk ile mübadiller arasında ilk zamanlarda mezarlıklarda da ayrımlar yaşanmıştır. Ancak belli bir zaman sonra köylere dışarıdan gelip göç edenler cenazelerini toprağa verirken sorun yaşamaya başlamışlardır bu nedenle onlar da cenazelerini mübadil mezarlığında toprağa vermişlerdir. Cenazelerini toprağa veren mübadillerin defin işleminden sonra yiyecek dağıtmak gibi bir cenaze âdetleri vardır. Mübadiller cenaze âdetleriyle ilgili şu bilgileri vermektedir:

Bugün Ayancık ve çevresinde cenazelerde kıymalı pide, meyve suyu, vb. yiyecek-içecekler dağıtılır. Aslında bu âdeti bizden öğrendiler. Biz ilk geldiğimiz dönemlerde cenaze olduğunda evlerde ne varsa zeytin, ekmek, helva gibi yiyecekler dağıtırdık. Bu yerliler tarafından şaşkınlıkla karşılanırdı fakat zamanla onlar da bu âdeti benimsedi. Hatta her tarafa yayıldı. Şimdilerde cenazelerde pide ve meyve suyu dağıtılmaya başlandı (Kaya; Mutlu, 2016: 298).

Bir diğer farklılık da düğün yemeklerinde yaşanmıştır. Mübadillerin düğün yemeği verme âdetleri yerel halktan farklı olduğu için uzun yıllar bu durum yerli halk tarafından hoş karşılanmamıştır. Mübadiller düğün yemeği verirken sofrayı gelecek kişi sayısına göre hazır ederlerdi. Böyle olmasının nedeni de düğün yemeğinin uzun ve meşakkatli yapılmasından kaynaklanmaktadır. Muhacir böreği, zeytinyağlı dolma, buğday ve kuzu etinden yapılmış keşkek, yahni ve çeşitli baklava türleri muhacirlerin olmazsa olmaz düğün yemeklerindendir. Yerli halk ise Anadolu’da yaygın olarak yapılan etli bulgur pilavı, yarma ile yapılan yoğurtlu soğuk çorba ve tatlı ikram ederek herkesi düğünlerine davet ederlerdi. Mübadillerin düğün yemeği âdetleri zaman içerisinde yavaş yavaş ortadan kalkmış ve düğün yemeklerini yerlilerin yaptığına göre yapmaya başlamışlardır (İşlek,2013: 68). Burada da göç ile birlikte gelen mübadillerin yerli halktan etkilenmelerini ve uyumlarını görebilmekteyiz.

Mübadillerin memleketlerinden getirdiği ve Anadolu’ya taşıdıkları geleneklerden birisi de hıdrellez kutlamalarında yapılan gölle/gölbe bayramıdır. Samsun Mübadele Derneğinin yaptığı bir organizasyonla kutlanmaktadır. Etkinlik

hakkında Samsun Mübadele Derneği Başkanı Olcay Kınay Yanık şu bilgileri vermektedir: Gölle/gölbe haşlanmış mısır, tahıl ve buğday demektir. 600 yıllık Rumeli’den süregelen bir geleneğimizdir. Bu geleneğimizi yaşatmaya çalışıyoruz. Çocuklarımıza da bunu aktarmak için böyle bir etkinlik düzenledik.

Onun dışında haşlanmış mısır, renkli yumurtalarımız vardır. Rumeli Türk kültüründe bereketin sembolü sayılmaktadır. Bu tür etkinliklerle mübadiller hem geleneklerini yaşatmakta hem de yerli halka kültürlerini tanıtmaktadırlar (<http://www.lozanmubadilleri.com/mubadil-kulturu/mubadil-folkloru/golbe-bayrami-h732.html>).

Zorunlu göç sonrasında iki grup arasında gerçekleşen kültürleşme sürecinin sonunda, gruplar arasındaki kültürel farklılıkların belirginliği büyük oranda kaybolmuştur. Günümüzde Hıdırellez kutlamalarına her iki tarafında katılması ve benzer adetleri pratiğe döküyor oluşları buna tipik bir örnektir (İşlek, 2013: 75). Mübadillerin, Hıdırellez kutlamalarında hala devam ettirdikleri adetleri şöyledir. Hıdırellez günü sabah ilk yaptıkları iş bahçeye kazan kurmaktır. Su ile doldurulan kazanın içerisine yumurta, ağaçlardan ve çevreden topladıkları çiçekleri de kazanın içerisine atarak suyun kaynamasını beklerler. Kaynayan su ile çocukları yıkarlar. Kazanın içerisinden çıkarılan pişmiş yumurtayı da çocukların üstünde gezdirmektedirler. Bunu da çocuğum şişman olsun, sağlıklı olsun diye yaptıklarını dile getirmektedirler. (Yastığım Taş Yorganım Taş Belgeseli, LMV,2013).

Göçmenlerden oluşan köylerde mübadiller, uzun süre toplumsal özelliklerini devam ettirmişlerdir. Yerli halk ile mübadiller birbirlerinden kız alıp vermemişlerdir. Mübadiller kadına değer göstermediklerine inandıkları yerlilere kız vermek istememişler, yerliler de kültürlerini fazla yabancı buldukları mübadillerle karışmak istememişlerdir. Mübadillerin birbirinden kız alıp vermemeleri uyum konusunu geciktirmiş, kendi içlerinde kimlik oluşturmalarına neden olmuştur (Emgili,2011:236). Belli bir zaman sonra bu anlayış kırılmıştır. 1950’lerden sonra yerli halk ile karşılıklı kız alıp verilmeye başlanmıştır. Bu da mübadiller ve yerel halk arasında ki kültürel aktarımı hızlandırmıştır.

Bir yörenin, bir şehrin tanıtılmasında rol alan en önemli kültür öğelerinden birisi de Halk Oyunlarıdır. Mübadele nedeniyle ailesi ile birlikte Kırklareli’ne göç eden Şerif Baykurt, Kırklareli ve çevresinde 1941 yılında başlayan halk oyunları

tespit ve derleme çalışmaları sırasında, Anadolu'daki oyun havalarından daha değişik 9/8, 7/8 ve 5/8 liklerin çoğunlukta olduğu melodilerin çift davul çift zurna ile alınmasıyla, oyunların oynandığını tespit etmiştir. Bu ift zurnadan birinin dem tuttuğunu, hatta zaman zaman bu dem tutan zurnanın paralel seslerle esas melodiye katıldığını ve genel olarak l aralıklarla çift ses aldığını belirtir. Baykurt, 1941-1991 yılları arasında Trakya'da tespit ve derlemesi yapılan halk dansı sayısının 120-130 civarında olduğunu belirtir. Trakya'da tespiti yapılan bu oyunların, Koca Balkanlarda, Rumeli'de oynanmış ve göçlerle birlikte Trakya'ya geldiklerini belirtir. Eski kasap, Galamata, Gayda, Hanım Ayşe, Kabadayı, A bre Slman Aga, Zigoş (Cigoş), ayak, Yarım hava, iftetelli, Debreli Hasan vb. bu oyunlardan bir kısmıdır (<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=34>).

Dğnlerinde halen Rumeli karşılaması, Debreli Hasan oyunu oynanmaya ve Drama türküsü söylenmeye yerli halk ile birlikte devam edilmektedir (Kaya; Mutlu, 2016 :298).

Müzik kültürü; toplumun genel, kültürünün yanında kazandığı müzik sanatına ait bilgi, tutum, beceri ve davranışlar ile müzik platformlarında geçerli gelenekler, ahlak kuralları, başka yetenek ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür. Batı Trakyalı göçmenlerin, g sürecinde taşınan kültürel değerlerinin bir parçası olan müzik kültürü, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Edirne'de köy düğünlerinde bazı yörelerde klarnet ön plana çıksa da, yaygın kullanılan melodi sazı kabazurnadır.

Günümüzde Edirne'de kabazurna icrası, yüzlerce yıldır devam eden bir etkinlik olan Kırkpınar yağlı greşleriyle anılır olmuştur. Trakya Bölgesinde kabazurnanın yaygın kullanıldığı önemli yörelerden bir diğeri de Kırklareli'dir. Yörede, mübadele yıllarında Selanik ve Serez'den göç ettiklerini söyleyen roman müzisyen aileler kabazurna icrasını kuşaktan kuşağa aktarmaya devam etmektedir (Sağlambilen, 2016: 49-52). Ayrıca yine çalgı alabilen veya yalnızca şarkı söyleyebilen mübadil düğün ve eğlencelerinde Balkan türküleri öncelikli olmaktadır.

Bugün hala hayatta olan mübadiller rebetiko tarzı Rumca madinata denilen mani benzeri sözleri kendi aralarında söylemeye devam etmektedirler (Gökaçtı, ,2001:285).

Mübadiller Türkiye'ye geldikten sonra sosyal alanlarda belirgin bir şekilde etkinlik içinde olmuşlar, hatta bu etkinliklere öncülük etmişlerdir. Büyük şehirlerdeki genç mübadiller dönemin moda olan spor alanlarında etkili olmuşlar, çeşitli spor kulüplerinin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Göçmen kadınlardan gerekli birikime sahip olanlar öncülüğünde ise çeşitli kurslar açılmıştır (Gökaçtı,2002:284).

Mübadiller gelenek ve göreneklerinin hatıralardan silinmemesini sağlamak için vakıf ve dernekler kurmuşlardır. Fakat Türkiye'de mübadil dernek ve vakıfların kurulduğu tarih çok geçtir. 2000 yılında İstanbul'da kurulan Lozan Mübadilleri Vakfı Türkiye'de kurulan ilk mübadil vakfıdır. Zamanla da diğer şehirlerde yaygınlaşmış ve kurulmuştur.

Tablo 4: Türkiye'de Kurulan Bazı Mübadil Dernek ve Vakıfları

Lozan Mübadilleri Vakfı-İstanbul	Selanik Mübadele Muhacirleri Derneği
Bursa Mübadele Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Kartal Rumeli Mübadilleri Kültür ve Dayanışma Derneği-İstanbul
Büyük Mübadele Derneği-İstanbul	Adapazarı Selanik Türkleri Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Edirne Lozan Mübadilleri Derneği	Selanik Muhacirleri Derneği-Kocaeli
Ankara Lozan Mübadilleri Derneği	İzmir Lozan Mübadilleri Derneği
Samsun Mübadele Derneği	Lozan Mübadilleri Derneği-İstanbul
Tuzla Sosyal Dayanışma ve Yardım Derneği	Mudanya Lozan Mübadilleri Derneği-Bursa
Isparta Lozan Mübadilleri Derneği	Selanik Muhacirleri Derneği-Mersin
Sarıyer Lozan Mübadilleri Derneği	Gelibolu Lozan Mübadilleri Derneği
Mudanya Yalıçiftlik Köyü ve Selanik Göçmenleri Kültür, Yardımlaşma, Dayanışma Derneği	Selanik Türkleri ve Buca Yaylacılıklar Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği-Kuşadası/İzmir

Kaynak: Goularas, 2012: 137

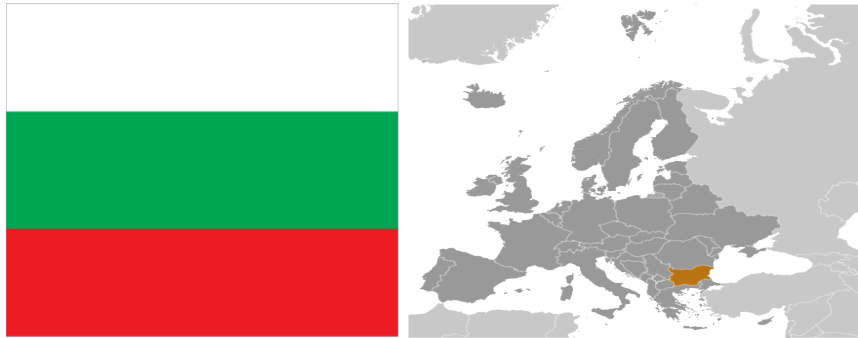
Yukarıda ki tablo da yer alan vakıf ve dernekler geç bir tarihte kurulmalarına karşın kısa bir zaman içerisinde mübadil ağları oluşturmayı başarmışlardır. Farklı şehir ve köylerde yaşayan farklı yaş kümelerinden oluşan mübadil, mübadil çocuğu ve torunlarını düzenledikleri sosyal ve kültürel faaliyetlerle

bir araya getirmektedirler. Dillerini, müziklerini hala yaşatmaya devam etmekte müzikal etkinlikler düzenlemektedirler.

Böylece geldikleri köklere olan özlemlerini bir nebze de olsa azaltmayı, kültürlerini gelecek nesillere ve yerli halka tanıtmayı hedeflemektedirler. Özellikle yaptıkları kültürel faaliyetler de genç kuşakları bir araya getirmeye çalışmaktadırlar. Çünkü modernleşme ile birlikte genç neslin eskiyi yaşatma istekleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmektedir.

Mübadiller ile yerli halkın beraber ortaya koyduğu kültürde ilk zamanlarda mübadiller geldikleri yerlerin yaşayış biçimini sürdürürken yerli halkın kültürünü tanıdıkça aşama aşama kendi kültürlerinden bir kısmını terk etmeye bir kısmında da değişime uğrayarak kültürlerini yeni bir biçim ve içeriğe büründürmüşlerdir. Aynı şekilde yerli halkta gelen mübadillerin yanlarında ve hafızalarında getirdikleri kültürlerinden etkilenmiş kendi benimsedikleri bazı kültürlerini terk etmiş ve dönüştürmüşlerdir. Böylece iki farklı kültürün uyuşmasıyla yeni bir sentez ortaya çıkmıştır (Arı, 2012: 168-169).

3.2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler

Bulgaristan, resmi adıyla Bulgaristan Cumhuriyeti Kuzey'de Romanya, Güneydoğu'sunda Türkiye Cumhuriyeti ile çevrili Güneydoğu Avrupa ülkesidir. Başkenti Sofya'dır. Temmuz 2017 tahmini olarak 7.101.510 kişi yaşamaktadır. 2011 tahminine göre Bulgaristan'da %76,9'u Bulgar, %8'i Türk, %4,4'ü Roman (Resmi istatistiklerde göz ardı edilen Romanlar Bulgaristan nüfusunun %9 ila %11 oluşturmaktadır), diğer %0,7 (Rus, Ermeni ve Vlack dâhil), %10 bilinmemektedir.

Resmi dili %76,8 Bulgarca'dır. Resmi dil haricinde %8,2 Türkçe, %3,8 Roman, %0,7 diğer, %10,5 ise belirtilmemiştir. Bulgaristan'ın %59,4'ü Doğu Ortodoks, %7,8'i Müslüman, %1,7'si diğer dinler (Katolik, Protestan, Ermeni Apostolik Ortodoks ve Yahudi dâhil), %3,7 hiç biri, %27,4'ü belirtilmemiştir (www.cia.gov).

Bulgaristan ve Sovyetler arasındaki ilişki Bulgaristan'ın İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında girmesiyle başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetlerin işgalinden sonra faşist rejim devrilmiş yerine Komünist rejim gelmiştir. Birkaç sene sonra ise iktidara gelen Bulgaristan Komünist Partisi ile işin rengi değişmeye başlamıştır. Çünkü Bulgaristan Komünist Partisine göre, sosyalist bir devletin en büyük tehdidi azınlıklardır. Bu nedenle Bulgaristan'da yaşayan Türkler sosyalizmin önünde engel teşkil etmekteydi. Türkler uzun yıllar Bulgaristan'da çoğunluk olarak yaşamaktaydı. Başa gelen Komünist rejim asimilasyonu hızlandırmak ve tamamlamak için Türk nüfusunun azaltılmasına yönelik uygulamaları hayata geçirip, Türkleri çeşitli yöntemlerle yıldırmaı düşünmekteydiler (www.neoldu.com)

Tüm bu engelleme ve kısıtlamalara dayanamayan Türkler, 1950-51 yıllarında Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Türklerin çoğunluğunu oluşturan yerlerde ekonomik refah düzeyini artırıcı önlemlerin alınması, okulların birleştirilerek Türk çocuklarının komünist felsefeyle yetişmesinin sağlanması, dini yaşamın kısıtlanması gibi uygulamalar da sonuç vermeyince, 1970 yılında alınan kararlar ve sonraki uygulamalar, Bulgaristan Türklerine 1984 yılı sonlarından itibaren uygulanan şiddetli asimilasyon politikasının başlangıcı olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz,2008: 42).

1986 yılına gelindiğinde ise Jivkov yönetiminin aldığı kararla aşağıdaki uygulamalar hayata geçirilmiştir.

- ✓ Türkçe isimlerin Slav isimlerine çevrilmesi,
- ✓ Kamu alanlarında Türkçe konuşulmasının yasaklanması,
- ✓ Türk-Müslüman azınlığı yaşadığı karma bölgelerden alıp Bulgarların çoğunluk olarak yaşadığı bölgelere yerleştirmek (bu karar, Türk cemaatinin bütünlüğünü bozmaya yönelik bir tedbirdi),
- ✓ İslâm ibadet özgürlüğünü kısıtlamak,

- ✓ Türk azınlığa karşı işsizlik gibi sosyal baskı uygulayarak Türkleri Türkiye'ye göçe zorlamak (Şimşir, 2009: 388-405)

Alınan kararlar hemen uygulamaya konulmuş, hemen ardından Bulgaristan Türkleri yoğun bir asimilasyona maruz kalmıştır. İbadet yerleri kapatılmış, bir kısmı depolara dönüştürülmüştür. Sadece yaşlıların camiye gitmesine müsaade verilmiştir. Hacca gitmek ve hatta sünnet bile yasaklanmıştır. Sünnet edilen çocukların anne ve büyükanneleri beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktadır. Bulgaristan Türkleri cenazelerini bile diledikleri gibi kaldıramamışlardır. Cenazenin yıkama usulu yasaklanmış, Arapça ve Türkçe yazılı mezar taşları paramparça edilmiştir.

Türkçe konuşma yasağı sert asimilasyonun bir diğer önemli ayağını oluşturmaktadır. Yasaklar küçüğünden büyüğüne herkese uygulanıyordu. Yasağa uymayanlar para cezasına çarptırılıyordu. Bulgaristan Türkleri artık yaşayamaz hale gelmişlerdi ve göç etmekten başka çareleri kalmamıştı (www.cnnturk.com).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye yakın geçmişte özellikle komünist dönemde üç önemli nüfus hareketleri yaşanmıştır. 1950-51 göçünde gelenler iskânlı göçmen olarak kabul görürken, 1968 yılındaki göçte gelen serbest göçmen statüsündekiler ile parçalanmış ailelerin birleştirilmesi sağlanmıştır.

1989 göçü ise uygulanan yoğun asimilasyon politikalarının etkisiyle ortaya çıkmış; göçle gelenler ise serbest göçmen statüsündekiler olmuştur (Sayar,2011: 98).

Bulgaristan-Türkiye arasında yaşanan göçlere ilişkin Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayınlanan raporlardan elde edilen bilgiler şu şekildedir:

- ✓ İlk göç hareketi 1950 ve 1952 yılları arasında Bulgaristan'ın Türkleri tehcir ve göçe zorlaması sonucunda 37.851 aileye bağlı olmak üzere 154.393 kişi iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye göç etmişlerdir.
- ✓ İkinci göç hareketi 1968 ve 1979 yılları arasında Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan Yakın Akraba Göçü Anlaşması neticesinde 32.356 aileye bağlı 116.521 kişi Türkiye'ye doğru göç etmiştir. Bu göç hareketi ile 1950 ve 1952 yılları arasında gelen göçmen ailelerinden büyük bir kısmının Bulgaristan'da kalan yakınlarının, Türkiye'ye serbest göçmen olarak gelmeleri sağlanmış ve parçalanmış ailelerin birleşmesi gerçekleştirilmiştir.

- ✓ Bulgaristan'dan en büyük göç dalgası 1989 yılında Bulgaristan Türklerinin Bulgar hükümeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanmaları ile başlatılmış ve göçmenler kitleler halinde Türkiye sınırına bırakılmışlardır. Yaklaşık 65 bin aile, Türkiye'ye giriş yapmıştır (Şimşir, 2009:457).

Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Bulgaristan Türklerine yaş ve cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında; göçmenlerin %51'nin kadın, %49'nun erkek olduğu görülmektedir. Diğer yaş gruplarıyla kıyaslandığında ise 31-35 yaş grubu %10,14 ile en yüksek orana sahiptir. Onu %10,09 ile 6-10 yaş grubu izlemektedir. 16-20 ile 21-25 yaş arasındaki erkeklerin sayısı daha azdır çünkü Bulgaristan hükümeti askerlik yaşı gelen erkeklerin Türkiye'ye gelmelerine izin vermemiştir (www.bilgesam.org).

Göçmenlerin eğitim seviyesi ve mesleki dağılımlarına bakıldığında, şu özellikler ön plana çıkmaktadır: a) ortaokul mezunları %35 ile en büyük grubu oluştururken ilkokul mezunları %29, lise mezunları %17 ile ortaokul mezunlarını takip etmektedir. b) 0-15 yaş grubunu kapsayan öğrenciler (%17.8) dâhil edilmediği takdirde emekliler %12.6 ile en büyük grubu oluşturmakta, onu %10.3 ile tarım işçileri, %9.7 ile diğer meslek gruplarında yer alanlar ve % 7.6 ile hizmet sektöründe çalışanlar izlemektedir (www.bilgesam.org).

Şirin'e (2012: 398) göre, Bulgaristan'dan 1950-51 dönemi ile 1989'da yapılan göçler, kitlesel sığınma niteliği taşıyan göçlerdir.

Tablo 5: 1950-1988 ve 1989 Yıllarında Bulgaristan'dan Gelen Göçmenlerin İlk Yerleştikleri İller

İller	1950-1988 Yılları Arası	%	1989 Yılı	%
İstanbul	46,152	18,00	84,255	30,00
Bursa	46,301	17,00	67,378	24,00
Tekirdağ	14,957	5,5	30,828	11,00
İzmir	20,262	7,3	25,489	9,1
Kocaeli	7,114	2,6	12,276	4,3
Eskişehir	14,075	5,1	9,845	3,5
Kırklareli	11,266	5,1	7,045	2,5
Ankara	8,034	2,8	5,157	1,8

Balıkesir	11,883	4,3	4,852	1,7
Manisa	10,241	3,6	3,899	1,4
Diğer İller	80,633	29.7	30,035	10,07
Toplam	270,918	100.0	281,059	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1990: 32

Göçmenler kayıtları tamamlanana kadar ilk önce Edirne ve Kırklareli illerinde kurulan çadırlarda konaklatılmışlardır. Yasal kayıtları tamamlanan ancak kalacak bir yerleri olmayan göçmenler farklı şehirlere yerleştirilmek üzere gönderilmişlerdir. Gelen göçmenlerin bir kısmı eğitim öğretim başlayana kadar okullara ve yurtlara bir kısmı da devlet binalarının misafirhanelerine yerleştirilmiştir. Hükümet gelen göçmenlerin ev ihtiyacını gidermek için yaklaşık 900 konut inşa etmiştir. Bu konutların 450'si Kırklareli, 200'ü Edirne, 100'ü Tekirdağ, geri kalan konutlar ise Manisa'da yapılmıştır (www.bilgesam.org).

Yukarıda yer alan tabloya baktığımızda gerek 1950-1988 gerek ise 1989 yıllarında gelen göçmenlerin yerleşim yeri tercihlerinde ilk sırayı İstanbul almıştır. Bu göçleri sırasıyla Bursa, Tekirdağ ve İzmir izlemiştir. Göçmenlerin bu şehirleri tercih etme sebepleri daha önce göçle gelmiş olan akrabalarının yanına yerleşme isteği, gelişmiş şehirlerin sağladığı iş imkânları vs.dir. İşte bu nedenle Marmara Bölgesi, Trakya bölümü ve Ege Bölgesi göçmenlerin tercih ettiği yerlerdir.

Bulgaristan Türkleri Türkiye'ye doğru göçe zorlandıklarında Türk halkı tarafından fazlasıyla sıcak bir şekilde karşılanmışlardır. Her şeyden önce gelen göçmenler soydaş olarak görülmüştür. Hükümet Türkiye'ye gelen göçmenlerin tamamını, Türk vatandaşı olarak kabul etmek ve Türk pasaportu vermek için kanun hükmünde kararname çıkartmıştır. Bulgaristan Türkleri Bulgar Hükümetinin uyguladığı asimilasyonlara karşı özlerini kaybetmemek için büyük uğraşlar vermişler ve özlerini korumayı başarmışlardır. Bu da onların kültürel uyum süreçlerine katkı sağlamıştır. Yine de doğup büyüdüğü mekânı terk etmenin verdiği güçlük ile göç etme sebebi ne olursa olsun ve ne şekilde karşılanırsa karşılansın göçmenler farklı düzeylerde uyum sorunu yaşamışlardır (Gün akt. Ünal, 2008: 122).

Göç sürecinin en önemli boyutlarından biri de göç edilen toplumla bütünleşme ve uyum konusudur. Toplumsal bağlamda bütünleşme diye adlandırılan

olgu, çevresiyle arasındaki kesin sınırları bulunan bir toplumsal sistem içinde yer alan dengeli ve işbirliğine dayalı ilişkiler bütünüdür (Şirin, 2012: 401).

Türkiye'ye gelen ailelerden bir kısmı daha önce gelen akrabalarının ve hemşerilerinin yanına yerleşmişlerdir. Çünkü insanlar kendilerini güvende hissedebileceği ve destek görebileceği yerlerde olmayı isterler. Akrabaları hem iş hem de yerleşmeleri konusunda onlara yardımcı olmaya çalışmıştır. Bulgaristan göçmenleri arasında var olan bu göçmen ağı göçmenlerin yeni bulundukları ortama daha çabuk uyum göstermelerini sağlamıştır. Göçmenlerin yaşadığı çevre ve kentle ilişkilerinde akraba ve hemşerileri bir nevi köprü konumunda olmuştur.

Göç ile birlikte yaşanan barınma sorunundan sonra, yaşanan en büyük sorun 'dil' olmuştur. Dil kültürün en merkezin olan öğelerinden birisidir. Dil sayesinde içinde yaşanan toplumun kültürü öğrenilir, iletişim sağlama biçimleri kabullenilir, doğallaştırılır, bireylerin kültürel düşünceleri ve sembolik manalarını bir nesilden diğerine aktarmalarını sağlar (Tabakcı, 2009: 20).

Göçmenlerin kullandıkları dil Türkçe idi. Ancak kullandıkları dilin içerisinde Bulgarca kelimeler yer almaktaydı. Bu yüzden Türkiye'ye geldiklerinde yerli halk ile anlaşmakta güçlük çekmişler, kendilerini ifade etmekte zorlanmışlardır. Bu da yerli halk ile aralarında uyumsuzluğa neden olmuştur (Salı ; Mehmed, 2014: 26).

Bulgaristan Türklerinin, göç ettikten sonra Türkiye'yi etkiledikleri kültür öğelerinden birisi 'Edebiyat' alanında olmuştur. Bulgaristan'da oluşan Türk edebiyatı, süreli olarak meydana gelen göçler ile tıpkı insanlar gibi göçmüş ve Türkiye'de canlanmaya başlamıştır. Bulgaristan Türk edebiyatı için 'Bulgaristan'da söylendi fakat hem Bulgaristan'da hem de Türkiye'de incelendi' denilmektedir.

Türkiye'ye göç eden aydınların Türk Edebiyatı çevrelerince tanınması göçü izleyen yıllarda gerçekleşmiştir. Bulgaristan Türk Edebiyatı'nın Türkiye'deki en mühim adlarından biriside Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğ'dur. Yenisoğ, Türkiye'ye bu yerli edebiyattan bahseden isimlerin önünde gelmektedir (Akgün,2011: 75-77).

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatının en güçlü isimlerinin başında 2009 yılında hayata gözlerini yuman Latif Karagöz gelmektedir. Yazarın Türkiye'de pek çok çocuk dergisinde şiirleri yayınlanmıştır. Türkiye'de son yıllarda

Bulgaristan Türklerinin Edebiyatına yönelik akademik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Türk Edebiyat kültürünü etkileyen bu eserlerden T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları kapsamında Niyazi Hüseyin'in "Karanfiller Uyandı" ve Latif Karagöz'ün "Okula Koşun" adlı şiir kitaplarından örnekler verebiliriz (Akgün,2011: 77-79).

Türkçem

<i>Sensin benim ana dilim</i>	<i>Yollarında koşturansın</i>
<i>Senle öğrenilir bilim</i>	<i>Denizinde coşturansın.</i>
<i>Senle gözlerim açılır</i>	<i>Arı sütü gibi Türkçem</i>
<i>Ufkuma ı ışık saçılır.</i>	<i>Yaşamak için gerekçem.</i>

Latif Karagöz

1993'te Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Karanfiller Uyandı" adlı eserindeki "Bulgar Zulmü" şiirinde Niyazi Hüseyin (www.nobel.gen.tr):

Alınmazı almak istedi elimizden
Verilmezi vermek istedi
Cinayet işledi kahpe Bulgar
Ama ne alabildi ne verebildi
.....
Kanımıza kan, evet canımıza can
Zalimin hakkı kötek
Kendi zehirini kendi yutacak
Ayağımızı ısırın köpek.

Bulgaristan'ın yönetim sisteminin komünizm olması hasebiyle Bulgaristan Türkleri orada farklı bir yaşam sürmekteydi. Mesleki açıdan büyük bir bölümü vasıflı işçiydi. Belli bir iş disiplinine sahiptiler. Küçüğünden yaşlısına herkes çalışmaktaydı. Dolayısıyla Türkiye'ye geldiklerinde de hemen çalışmaya devam etmişlerdir. Yaşlı insanlar çocuk bakmakta, geri kalan aile üyelerinin tamamı da bir yerlerde çalışmaktaydı.

Bu kapsamda bilhassa Bulgaristan Türklerinin yerleştikleri yerlerde kadınların da erkekler gibi durmadan çalıştıklarını görmek yerli halka oldukça değişik ve ilginç gelmiştir. Zira o yıllarda çalışan Türk kadını sayısı fazla değildir. Göçmen kadınların çalışmaya başlaması yerleştikleri yerlerde bir sosyal değişime yol açmış, kadınlar kendine daha çok güvenen bireyler haline gelmiştir. Böylece göçmenler yerli kadınlara ilham kaynağı olmuşlardır (Şirin, 2011: 367).

Pınar (2014:167), Bursa'ya yerleşen Bulgaristan Türkleri üzerine yaptığı çalışmada şu tespitlere yer vermiştir:

1989 göçmenlerine göre, göçmen kadınların gece vardiyasında çalışmaları, kılık kıyafetlerinin farklı olması yerli halk tarafından iyi görülmeyp eleştirilmiş ve bu gibi özelliklerinden dolayı yerli halk tarafından “Bulgar” olarak nitelendirilmişler ve ötekileştirilmişlerdir. Yerel halkın kendilerine böyle hitap etmesi zorlarına gitmiştir. Kimlik olarak kendilerinin Türk olduğunu, yıllarca Türklüklerini korumak için mücadele verdiklerini sıklıkla ifade etmektedirler. Kendilerini ‘göçmen’ olarak tanımlamaktadırlar. Bulgaristan Türklerinin yıllarca baskı altında başka kültürlerle yaşaması, onları Türkiye kültüründen biraz uzaklaştırmış ve bu doğal farklılıklar da en açık şekilde dış görünüşte kendini gösterirken, göçmenlerin uyum sorunu yaşamalarına sebep olmuştur.

Bulgaristan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı yerlerden birisi İzmir Gaziemir İlçesinin Sarnıç beldesidir. Beldenin yarısından çoğunu Bulgaristan Türkleri oluşturmaktadır. Sarnıç beldesinde var olan sosyalleşme mekânlarından kahvehanelerin yanında pek çok cafe de varlığını sürdürmektedir. Bulgaristan Türkleri yerleştikleri yerlere kültürel kimliklerini de taşımışlardır. Sarnıç Beldesinde var olan bu cafelerin adları genellikle Bulgaristan'ı çağrıştıran adlardır. Cafelerin iç dekoru ise Bulgaristan'a ilişkin öğelerle süslüdür. Bahsi geçen bu cafelerin tamamında sık bir şekilde Bulgarca pop müzikleri çalmaktadır. Sarnıç'ta yaşamını

devam ettiren göçmenler günün belli saatlerinde hassaten Pazar günleri, Bulgaristan'dan getirdikleri bir alışmışlıkla bu cafeler de vakit geçirmeyi yeğlemektedirler. Kendi aralarında kapalı bir toplum şeklinde yaşamakta, göçmen kimlik ağlarını ve kültürlerini sıkı bir şekilde korumaktadırlar (Çağlayan,2007:116).

Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türkü kadınlar üzerine yaptığı sözlü tarih araştırmasında, göçmenlerin Türkiye'de yetiştirilmeyen ürünleri göç ederken yanlarında getirmişlerdir. Mesela Isparta'ya gül bitkisini ve Adapazarı'na ayçiçeği tohumunun Bulgaristan göçmenleri tarafından getirildiği ifade edilmektedir.

“Hacı dedem ayçiçeği tohumunu Türkiye'ye getiren insandır. Yani Türkiye'ye çok iyi şey soktular.”(Şencan,2013:107).

Bulgaristan'ın Deliorman bölgesinden 1878'de göç ederek Denizli'nin Bozkurt ilçesi Hayriye köyüne göç eden Bulgaristan Türklerinin göç ederken yanlarında getirdikleri ters lale köyün ve ilçenin kültürel simgesi haline gelmiştir. 1950-1989 yıllarında yapılan göçlerde Bozkurt ilçesine ve Hayrettin köyüne yerleşen Bulgaristan Türkleri de ters lale ekim geleneğini kuşaklar boyu devam ettirmişlerdir (www.denizlibozkurt.bel.tr/bozkurt/kulturel-zenginlikleri/).

Bulgaristan'ın Deliorman bölgesinden gelerek Bozkurt 'a yerleşen muhacirler göç ederlerken yanlarında orada yaşadıkları evlerini unutmamak, anısını yaşatmak için ters lale soğanları getirmişlerdir. Özel bir çiçek olan ters laleler yalnızca 1000 metre karelik rakımın üzerindeki topraklarda kendine bir yuva bulur ve yetişir. Kendine yeni bir yuva bulan ters laleler adeta göç hikâyesinin canlı bir tanığıdır. Tuşaya, Ağlayan gelin gibi adlarla isimlendirilen ters laleler Hristiyanlarda Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği gün üzüntüden boyunlarını büktüklerine inanıldığından kutsal kabul edilmektedir. Müslümanlar ise özünü döktüğü için ağlayan lale olarak

adlandırmaktadır. Her yıl mutlaka bu köyde ters lale (tuşaya) şenlikleri düzenleyen muhacirler kültürlerini herkese tanıtmış olmaktadırlar (<http://bozkurtukesfet.com/>).

Göç ile birlikte aktarılan en önemli kültür öğelerinden birisi de mutfak kültürüdür. Kültürel mirasın parçası olan Bulgaristan Türklerinin yemekleri geçmişten günümüze evlerde şuan da pişirilmeye devam etmektedir. Türk mutfağına renk katan bu yemek çeşitlerinden bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

- ✓ Kabak pidesi (baklava hamuru rendelenmiş balkabağı ile sarılıp şerbetlenir),
- ✓ Mıska tatlısı (üçgen kesilmiş baklava),
- ✓ Közlenmiş kırmızıbiberli yemekler, kaymaklı dolma
- ✓ Süt çorbası, sütlü papara, katıklı aş
- ✓ Dızman, kırma börek, dolama (kıvrıma börek), akıtma(krep), cızlama, banička, kolaç
- ✓ Pirinçli kuru incir dolması (tatlı),
- ✓ Ahlât turşusu (yabani armut turşusu)
- ✓ Macır somunu (sevgilimutfak.com)

1989 yılında Kırcaali, Silistre, Dobriç, Şumnu, Asenovgrad, Sliven, Haskovo, Varna Razgrad bölgelerinden Türkiye'ye göç etmiş göçmen ailelerinden Tekirdağ'da yaşayan Bulgaristan Türklerinin yemek kültürü, üzerine yapılan çalışma da, şu tespitlere yer verilmiştir:

Türkiye'ye göç ettikten sonra Bulgaristan Türkleri kültürleşme süreci yaşamışlardır. Mutfak kültürlerinde bazı yönden farklılıklara gittikleri görülmüştür. Örneğin, göçe tabi tutulmadan önce mutfaklarında yaptıkları yemeklerde kullanılan gereçlerin yerine yaşam şartlarının gerekliliğinden dolayı; ısırgan yerine ıspanak, çiçek yağı yerine zeytinyağı gibi örnekler kullanılmaya başlanmıştır. Bulgaristan'da zorunlu göç yaşanmadan önce Bulgaristan Türklerinin içtikleri; ıhlamur, kuşburnu, papatya, Rigan çayı, oğul otu, kekik ve nane gibi türlü bitki çayları yerine, göçten sonra Türkiye'ye yerleşen muhacirler siyah çayı içmeyi yeğemişlerdir (Kahraman; Güneş ve Kahraman, 2017: 231-244).

Türkiye'de beğenilen (Yayla-Ezogelin) gibi çorba çeşitleri göçmen mutfağına girmiştir. Evlerinde yaptıkları sucuklar Türkiye şartlarında zor olduğundan çoğu aile

yapmaktan vazgeçmiştir. Bulgaristan bozasına (tatlı boza) alışmış olan muhacirler Türk usulu bozaya alışamamışlardır.

Bunların yanı sıra hiç değiştirmeden günümüze kadar devam ettirdikleri kültürleri ise şöyledir: Göç öncesi, yapılan unlu mamuller, kahvaltı da içilen çorbalar halen yapılmaya devam etmektedir. Muhacirlerin sürdürdükleri bir diğer alışkı ise kış ayı için çeşit çeşit komposto ve konserve hazırlamaktadırlar. Çubritsa, şarena sol, sminduh gibi kullanılan baharatlar mutfaklarının vazgeçilmezleridir. Düğün sonrası yahnili, börekli ve baklavalı yemekler hazırlayıp davet verilmesi geleneğini Türkiye’de de devam ettirmişlerdir. Buna ek olarak kahvaltıda akıtma (krep), momaliga (mısır unu yemeği), veya tarna (sütlü ekmekli) çorba şu anda da tüketilmektedir (Kahraman; Güneş ve Kahraman, 2017: 231-244).

Bulgaristan Türklerinin düğün adetleri de yerel halkın düğün adetlerinden farklı olmaktadır. Kız isteme olduktan sonra gelin kız mutlaka yumurta pişirmektedir. Pişirilen yumurta iki aile tarafından yendiğinde kız ile oğlan sözlü ya da nişanlı sayılmaktaydı. Bu adet zamanla bazı aileler tarafından unutulsa da halen bu âdeti devam ettiren aileler vardır. Kızı verdikten sonra istenen başlık parası zaman içerisinde kaldırılmıştır. Düğünden sonra damat evine getirilen gelin Ramo türküleriyle karşılanmaktadır. Bir süre sonra bu türkü yerli halk tarafından da benimsenmiştir hatta günümüz de bu türkü yerli halkın kına gecelerinde çalınmaktadır. Bulgaristan Türklerinin düğünlerinde oynadıkları damat halayı da günümüzde meşhur olarak yerli halk tarafından da oynanmaktadır. Bulgaristan Türkleri tarafından geniş alanlarda, dışarı da yapılan düğün eğlenceleri yerini salon düğünlerine bırakmıştır. Görüldüğü gibi göçmenler bir taraftan geleneklerini yerli halka aktarmış, diğer taraftan da zaman içerisinde yerli halkın adetlerine uyum sağlamışlardır (Çalımlar, 2016: 205-206) (<http://gockultur.amasya.edu.tr>).

Tamamının Bulgaristan Türklerinden oluştuğu Burdur’un Başmakçı köyünde ise köyün gelenek ve göreneklerini tamamen Bulgaristan’dan geldikleri şekliyle muhafaza etmişlerdir. Fırınlarda somun ekmeği yapılmaya devam edilmiştir. En çok sevip tükettikleri bitki biberdir. Yaz aylarında iplere dizilen rengârenk biberler köyün balkonlarına ve tavanlarına asılıp kurutulmaktadır.

Lazlar nasıl ki Hamsinin her şeyini yapıyorsa bu köyde de biberin her şeyini yapılmaktadır. Daha önce de çalışmada bahsettiğimiz sütlü ve kaymaklı yemekleri

çok ünlüdür. Mesela sütlü erişte, sütlü kuskus, sütlü tarhana, sütlü ve kaymaklı biber, sütlü ve kaymaklı taze fasulye vs. Kuzine sobalarda ya da toprak fırında pişirdikleri börekleri vardır. Bunlardan bazıları cızlama, kide, katmer, dolama, pazlama, kartalaç, hoppala, gözleme, akıtma vb. yiyeceklerdir. Yakın köylerde yaşayan yerel halkta bütün bu yemeklerin yapımını zaman içinde öğrenmiş ve mutfaklarında da yapmaya başlamışlardır (<http://www.prakdeniz.com/merve-yildirim-hit2-no-20141222055/>).

Görüldüğü gibi Bulgaristan Türklerinin yaşadığı köylerde gelenek görenekler halen yaşatılmaya devam ettirilmektedir. Yaşatılan bir diğer gelenekte Bulgaristan'dan Bilecik'in Pazaryeri ilçesine göç edenlerden oluşan Arapdede köyünde her yıl hasat döneminde bir gece 'Cemal Geldi' eğlencesi düzenlenmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılarak bugünlere kadar gelmiş olan 'Cemal Geldi' oyunu şöyle oynanmaktadır:

"Eğlenceden önce iki genç, kadın giysileri giyerler. Diğer gençler, uzun sopalara taktıkları zillerle bu gençleri köy içinde kovalarlar. Kovalamaca esnasında evlere giden gençler, maniler söyleyip 'Cemalci geldi, duydunuz mu, selam verdi aldınız mı' diyerek evdeki kişi sayısına göre bahşiş toplamaktadır. Sabaha kadar süren kovalamaca sonunda toplanan bahşişlerle mevlit okutulup, köylülere pilav ve ayran ikram edilmektedir. Bu sırada hasadın bereketi için de dualar yapılmaktadır. Köyde yüzyılı aşkın süredir uygulanan bu gelenek, hasat sezonu eğlencelerine ayrı bir renk katmaktadır." (<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/koyluler-hasadi-cemal-geldi-eglencesiyle-karsiliyor-/646025>)

Bulgaristan Türklerinin Türk kültürüne etkilerinden birisi de pazar kültürü olmuştur. Türkiye'nin birçok şehrinde göçmen pazarları kurulmaktadır. Göçmenlerin de yaşadığı şehirlerde kurulan bu pazarlarda Bulgaristan'dan getirilen ürünler satılmaktadır. Ürün yelpazesi çok geniş olan yüzlerce çeşit ürün bu pazarlarda bulunmaktadır. Yiyecek içecek türlerinden, konservele, reçeller, ballar, çeşitli baharatlar, Bulgaristan helvası ile bozası da tezgâhlarda yerini almaktadır.

Bulgaristan Türklerinin getirdiği bu kültür yerli halk tarafından da rağbet görmeye ve burada satılan ürünler yavaş yavaş yerli halkın mutfağına girmeye başlamıştır. Günümüzde yalnızca göçmen pazarları değil, mahallelerde bakkal ve marketlerde de bu ürünler satılmaktadır. Bütün bu ürünler göçmenleri bir araya getirmekte, eski alışkanlıklarını devam ettirerek yaşamlarını kolaylaştırmakta ve yerli

halk ile göçmenler arasında ki kültürel etkileşimi artırmaktadır (Kahraman; Güneş ve Kahraman, 2017:242).

Nilüfer Belediyesi de Balkan Mahallesi'nde her yıl, Balkan ve Bulgaristan Türklerinin kültürünün yaşatılması, ilçede yaşayanlar arasında birlik ve beraberlik duygularının güçlendirilmesi amacıyla "Nilüfer-Görükle Balkan Panayırı" adı altında büyük bir organizasyon düzenlemektedir. 2014 yılında geleneksel bir etkinlik olma niteliğine sahip olan panayıra, on binlerce kişi katılmaktadır. Panayır alanında kurulan stantlarda, yörenin kültürüne ait yiyecekler, giysiler ve çeşitli eşyalar satışa sunulmaktadır. Halk dansları ekipleri ile Türk ve Bulgar sanatçıların sahne aldığı etkinliklere, Nilüfer'in Balkanlar'daki kardeş şehirlerinden gelen heyetler de katılmaktadır (Ulutaş,2014: 88). Bulgaristan Türklerinin devam ettirdikleri bu gelenek ve görenekler Türk kültürünün de bir parçasını oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca göçmenler, göçten kaynaklanan sorunlarını çözebilmek, yeni toplumsal yapıya uyumu kolaylaştırmak amacıyla gazete, dergi gibi yayınlar; TV, radyo kanalları ve internet gibi çeşitli araçlar kullanmışlar ve çeşitli dernekler kurmuşlardır.

3.2. ORTADOĞU GÖÇLERİ

3.2.1. Irak'tan Türkiye'ye Yapılan Göçler

Irak Cumhuriyeti Kuzeyde Türkiye, Doğu'da İran, Güneydoğu'da Kuveyt ile çevrili bir Ortadoğu ülkesidir. Başkenti Bağdat'tır. Temmuz 2017 tahmini nüfusu 39.192.111 vardır. Irak'ın etnik yapısını %75-80 arası Arap, %15-20 Kürt, %5 diğerleri (Türkmen, Yezidi, Shabak, Kaka'i, Bedevi, Romani, Asur, Çerkes, Sabaeen-Mandaeen, Fars) oluşturmaktadır.

%95-98 arası Müslüman nüfusa sahiptir. Bunlardan %64-69 Şii, %29-34 Sünni, %1 Hristiyan (Ortodoks, Katolik, Protestan, Doğu Süryani Kilisesi) içermektedir. Irak'ta konuşulan resmi diller Arapça, Kürtçe, Türkmençe, Süryanice (Neo-Aramik) ve Ermenice konuşulmaktadır (www.cia.gov).

Ortadoğu'nun jeo-kültürel olarak tanımlanması gerektiğini söyleyen Davutoğlu, Ortadoğu kavramını şu şekilde açıklamaktadır: küçük şekilde Mısır'dan İran'a uzanan, Nil ve Mezopotamya havzalarının arasında; büyük şekliyle de Fas'tan Pakistan'a kadar yayılan, Atlantik'ten Ganj havzasına uzanan bölge için kullanılmaktadır. Ortadoğu, İslam kimliği, kadim insanlık birikimi, petrolü, kurak bozkır ve çöl iklimini çağrıştıracak unsurlarla anılmaktadır (Davutoğlu,2001:324). Farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Ortadoğu bölgesinde Irak, adeta minyatür bir Ortadoğu'yu çağrıştırmaktadır.

Irak Hükümeti tarafından 1930'lardan itibaren bölgelere yönelik olarak sistemli bir şekilde 'Araplaştırma' politikası yürütülmüştür. Özellikle Saddam Hüseyin'in iktidarı döneminde bu politika büyük yoğunluk kazanmıştır. Saddam Hüseyin, Irak'taki Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kerkük'te 'Araplaştırma' politikasını çok hızlı şekilde uygulamaya koymuştur. Bir yanda güneyde yaşayan Arapları Kerkük'e yerleştirirken, Kerkük'te yaşayan Türkmenleri de göçe zorlamıştır.

Saddam Hüseyin'in amacı, Türk kimliğini yok etmektir. 1960'lı yılların başlarına kadar Kerkük nüfusunun %95'i Türk iken bu rakam sistemli göç hareketleri ile, Kerkük sınırlarının daraltılması nedenleriyle 1980'li yıllarda %75'e düşmüştür. Kerkük'ün adını 'Al-Tamim' olarak değiştirmiştir.

Saddam Hüseyin'in ansızın verdiği ve uyguladığı bilhassa ön saflara Türkmenlerin yerleştirildiği bir katliama sebebiyet verildiği her kesim tarafından kabul edilen İran-Irak savaşını başlatmıştır (Anapalı, 2012: 38-41). 1988'de Irak'ın Halepçe şehrinde yaşanan kimyasal kırım Irak'tan Türkiye'ye yönelik zorunlu göçün başlangıcı olmuştur. Saddam Hüseyin, Halepçe'ye giren İran silahlı kuvvetlerinin önünü kesmek maksadıyla Kimyasal Ali lakaplı kişinin kimyasal silahlarla Halepçe'ye saldırmasını istemiştir. Sonunda saldırı yapılmış ve İranlı askerlerin yanında binlerce sivil Kürt zehirli gazların tesiriyle acımasızca katledilmiştir. Irak'ın Halepçe kentinde yaşanan bu katliam sonucunda Türkiye'ye yaklaşık 51 bin Iraklı Kürt sığınmacı göç etmek zorunda kalmıştır (Deniz, 2009: 22).

Türkiye bir taraftan olanakların kıtlığı diğer taraftan kendi içinde yaşadığı Kürt olayının alevlenmiş olmasından dolayı çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu Iraklı sığınmacı gruba il zamanlar şüpheyle yaklaşmıştır. Bu nedenle de sınır kapılarını açmak konusunda gönülsüz davranmıştır. Yine de bu durum uzun sürmemiş, Türkiye sınır kapılarını açarak Iraklıları sınıra yakın bölgelerde kurulan geçici kamplara Silopi, Yüksekova, Diyarbakır, Mardin, Muş, Tatvan'a yerleştirmiştir (Danış, 2009:16).

1990 yılında Kuveyt Körfez Savaşının başlamasıyla 1991 yılında bütün Irak halkı tarafınca Saddam yönetimine karşı başkaldırı olmuştur. Irak hava güçleri, çıkan ayaklanmalardan ötürü halka uçaklarla saldırarak insanların ölümüne sebebiyet vermiştir. Kerkük Türkleri yapılan bunca baskıya karşı İran-Türkiye sınırına doğru göçe zorlanmıştır (Anapalı, 2012: 38-41).

Bu göçler özetlenecek olursa üç kitle halinde yapılmıştır. İlki 1980-1988 yılları arasında yapılan Irak-İran savaşı ve 1988 yılında Halepçe'de meydana gelen katliam sonucu çok sayıda insanın ülkesini bırakıp hassaten komşu ülkelere doğru göç etmesiyle ortaya çıkmıştır. İkinci göç kitlesi 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle ortaya çıkan 1991 Körfez Krizi sonrasında yarım milyon Iraklının Türkiye'ye, bir milyona yakınının da İran'a sığınmasıyla gerçekleşen göçlerdir.

Üçüncü göç kitlesi ise 2003'te Amerika Birleşik Devletlerinin (ABD) Irak'ı işgaliyle birlikte başlamıştır. ABD'nin (demokrasi! Getirdiği) Irak'ı işgal etmesiyle birlikte ülkede, başta Bağdat olmak üzere büyük şehirlerde altyapı ve yoksullaşmaya ek olarak nizam tamamen bozulmuş ölüm ve korku herkes için günlük hayatın ayrılmaz parçası olmuştur. Dolayısıyla bu durum Irak'tan göçleri daha da arttırmıştır (Danış,2009: 16-20).

1991 yılında Körfez Savaşı sırasında ve sonrasında yaklaşık yarım milyon kişi Irak'tan (Kerkük, Musul ve Erbil) gelen göçmenler Türkiye'ye sığınmıştır. Bu gelen gruplar ilk önce Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kurulan mülteci kamplarında veya geçici göçmen barınaklarında yaşamaya mecbur bırakılmışlardır. Zira Türkiye'deki alt yapı bu kadar sık ve bu kadar yoğun bir halde maruz bırakılan göç dalgasını kaldıracak durumda değildi (İç İşleri Bakanlığı'nın 1992'de BMMYK'ye Verdiği Sığınmacılar ve Mülteciler Raporu).

Prof. Dr. İbrahim Sirkeci (2005: 33) tarafından Irak'ta yapılan araştırmaya göre, Irak'ta dışarı göç eden Türkmenlerin yaklaşık yüzde 60'ı savaş, etnik çatışma ve cezalandırılma korkusuyla Irak'ı terk etmektedir.

Diğer taraftan da Türkmenlerin savaşın getirdiği koşullar sonucunda daha iyi bir gelir ve zenginlik elde etmek amacıyla da dış ülkelere göç ettikleri bilinmektedir. Sirkeci tarafından yapılan araştırmada yurt dışına göç eden Türkmenlerden yaklaşık yüzde 40'ı yalnızca ekonomik sebeplerden ötürü göç ettiği ortaya çıkmıştır (Duman, 2010: 10). Yaşanan bu siyasi ve toplumsal sorunlar en çok Türkiye'yi etkilemiştir. Çünkü bir taraftan coğrafi yakınlık, etnik ve dini benzerlik, diğer taraftan ortak tarih ve kültür birlikteliği olmasından dolayı Türkiye bu insanlar için adeta sığınabilecekleri güvenilir bir liman haline gelmiştir.

Türkiye'deki Iraklılar dört grup altında toplanabilir. Bunlar:

- ✓ Düzensiz göçmenler
- ✓ Sığınmacılar
- ✓ Mevsimlik göçmenler (bavul ticareti yapanlar)
- ✓ İkamet izniyle oturan yasal göçmenlerdir (Danış, 2010: 17)

İlk zamanlar Türkiye'ye göç eden Türkmenler Kızılay'ın kurduğu kamplara yerleştirilmişlerdir. Daha sonra Türkiye'de kurulan Türkmen vakıf ve dernekleri aracılığı ve bireysel çabaları sonucunda Türk vatandaşlığına geçmişler, Türkiye'de ikamet ve çalışma izni alabilmişlerdir (Duman,2010: 10).

Irak'tan Türkiye'ye yapılan göçlerin en önemli sebepleri coğrafi yakınlık, iki toplumun dini ve etnik kimliklerinin benzerliği, geleneksel kültürlerin benzerliği ve ortak tarih olarak ifade edilebilir (Kürekçi,2009:102).

Türkiye'ye göç eden Irak Türkmenleri arasında, geldikleri yerde maruz kaldıkları zorla kültürlenmenin, Araplaştırma politikasının ardından, her ne kadar kurtuluş gördükleri ülkeye gelselerde doğup büyüdükları topraklara özlemleri ve yaşayış biçimlerini aynen sürdürememe sıkıntısı sebebiyle ilk başta “kültür şoku” yaşayanlar olmuştur. Ama bu şoku çabuk atlatmışlardır.

Türkçe, Kürtçe ve Arapça dillerine hâkim olan Irak Türkmenleri, kendilerini “Irak Türkmeni”, “Irak Türkü” ve “Türk” kimlikleriyle tanıtmaktadırlar (Sirkeci,2005: 23).

Türkiye’ye göç eden Irak Türkleri özellikle daha iyi yaşam koşulları olan büyük şehirlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Bu şehirlerin başında İstanbul gelmektedir. İstanbul’un kozmopolit yakasından olan Kurtuluş’un son durak olarak anılan bölgesi bugün adeta ‘Küçük Bağdat’ olarak zikredilmektedir. Kurtuluş, Irak’ta meydana gelen savaş, çatışma ve şiddet alanından kaçan evlerini, işlerini ve geçmişlerini bırakmak zorunda kalan binlerce Iraklı göçmen için yuva olmuştur. Bu semtte genellikle erkekler kahvehane de, kadınlar evlerde, çocuklar ve gençler ise sokakta ya da göçmen kurumlarının açmış oldukları kurslarda zaman geçirmektedir (www.suryaniler.com).

Kurtuluş’un kiliselerin bulunduğu bölge olması, kira fiyatlarının uygun olması ve kendi akrabalarıyla bir arada olma isteği gibi nedenlerden dolayı Iraklılar bu semtte yoğunlaşmış durumdadır. Bundan başka kilise bulunmasından dolayı Iraklı Keldaniler Pazar ayinlerinde burada bir araya gelmekte ve ibadetlerini özgür bir şekilde yapmaktadırlar. Ayrıca burada gelenek ve göreneklerini rahatlıkla sürdürmektedirler (www.suryaniler.com).

Irak Türkmenleri, kültürlerine dair ortaya koyabilecekleri öğeleri kullanma yoluna giderek seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu öğelerin başında da müzik gelmektedir.

Irak Türkmen müziğinin Türkiye’de tanıtılmasında ve repertuara katılmasında katkıları büyük olan iki Kerküklü, Abdülvahit Küzecioğlu ve Abdurrahman Kızılay’dır. Kızılay, Kerkük’te yaşanan acıları hoyrat ve türkülerle bütün dünyaya ilan etmeye çalışmıştır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Türk Halk Müziği reportuvarında Kızılay adına sekiz adet türkü kayıtlıdır. Bu türkülerle birlikte Türk müzik kültürüne de yeni bir nefes katılmıştır (www.kerkukgazetesi.com).

“Altın hızmav mülayim, Değirmenci, Ağlama ceylan balası, Cerrevun kulpu burma, Elinde ayağında acem kınası, Dağlar dağlar” gibi türkü ve birçok hoyratı Türk müziğine kazandıran Kızılay, bestelediği ‘Aynaya baktım saç beyaz olmuş, Evlerinin önü boyalı direk, Esmer güzel esmer, Aç aç kollarını, Yazmalı gelin yaz

mene ve Kerkük'ten yola çıkarak gideğ Erbile Erbile' Türkiye'de bilinen türküler arasında yer almaktadır (www.kerkukgazetesi.com).

Irak Türkmen müziğinin en özel türü olarak hoyratların, Türkiye sınırları içerisinde gerek Irak Türkmeni, gerekse Türkiyeli sanatçılar tarafından icrası her zaman kültürel bir “bir araya gelişi” simgelemiştir. Irak Türkmenleri, Türkiye'nin farklı yörelerinde ya da büyük şehirlerin farklı semtlerinde ikamet ediyor olmalarına rağmen, hemen her yıl düzenlenen konser, söyleşi, panel gibi etkinliklerde bir araya gelerek hoyratlarını icra etmektedirler (Okan,2007: 62).

Buna en güzel örnekler ise Uluslararası Elazığ Kerkük Kültür Sanat Buluşması ve Kerkük'ten Anadolu'ya Türküler Konseri ile her iki toplumun insanları da müzik çatısı altında buluşmuş, ortak bir tarihe ve kültüre ait olduğumuz türkülerle yeniden hatırlatılmıştır.

Yemek Araştırmacısı Ayfer Yavi; "Mutfak ortak etkileşim alanlarının en önemlisidir. Toplamların birbirlerine dokunabildikleri en yoğun deneyim alanıdır" diyor. Göçlerle gelen Irak Türkmen mutfakı da köklü bir geçmişe sahiptir. Irak'ta uygulanan Araplaştırma politikalarına karşın kültürlerini korumaya çalışmışlar ve bu zamana kadar da yaşatmaya devam etmişlerdir.

Tablo 6: Türkmenlere Ait Yemek Kültürü

Tarhana(Keşam),	Cılbır	Kerkük Dolması	Sulu Kebap
Arpa Aşı,	Sulu Kebap,	Tendür(Tandır)Ekmeği	Şorba
Herište,	Sac Ekmeği	Pendir Helvası	Çürütme
Ağız,	Küpme	Eşkene	Dögmec
Biryani,	Külçe Aşı	Nohut Aşı	Köpme
Döğme,	Keşkek	Termiye	Pirinç Köftesi
Bulamac	Yarpağ (Dolma)	Kağanağ	Yufka
Perde Pilavı	Karışık Dolma	Patates Kalıbı	Yahni

Kaynak: Kerkük,2011: 8-9

Tabloda görülen yemekler Türkmenlere ait yemek kültürlerinden sadece bir kısmıdır. Mutfak kültürü, en çok göç eden kadınlar tarafından geldikleri yerlere taşınmaktadır. En çok iş burada kadınlara düşmektedir. Irak Türkmen kadınları göç ettikten sonra evlerinin mutfağında yemek adetlerini devam ettirmişlerdir. Mutfaklarında pişirdikleri kendi köklerine özgü yemeklerle kolektif belleği korumaya çalışmaktadırlar. Bir taraftan da yerli halk ile Türkmen kadınların çabuk kaynaşmaya başlaması ile evde yaptıkları yemekleri bir araya geldiklerinde birbirlerine ikram edip, paylaşımları karşılıklı etkileşimin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.

Kerkük yemek kültürünün diğer bir yüzünü de Arafat, herîse, ilan akrep aşısı, düğün, yas, mevlit ve Zekeriya gibi tören yemekleri oluşturmaktadır. Bunlardan “herîse”, Şiilerin, Muharrem Ayı’nda Hz. Hüseyin, beraberinde bulunan ailesi ve yakınları adına yas tuttıkları merasim günlerinde yaptıkları ritüeldir.

Bu ritüel şöyle yapılmaktadır: *“Bir gün önceden ısıtılan döğme su ile birlikte tencereye konur. Lapa oluncaya kadar tahta kaşıkla karıştırılır. İçine parça et ile birkaç tane kabuklu badem atıldıktan sonra etin pişmesi beklenir. Yemek, tabaklara konduktan sonra üzerine şeker, kızgın yağ ve tarçın ilave edilerek insanlara ikram edilir. Tabağında badem bulanlar bereket getirsin diye bademleri para keselerine ya da kasalarına koyarlar.*

“İlan akrep aşısı” da ilkbaharda pişirilen bir yemektir. Kuru fasulye, nohut, börülce, döğme, bakla gibi baklagillerin tamamının bir arada sulu bir şekilde pişirilmesiyle yapılmaktadır. Yapılan yemekler komşulara dağıtılırsa yılan ve akrep sokmalarına karşı kendilerini koruyacağına inanılmaktadır (Akkoyunlu, 2012: 339).

Irak Türkmenlerinin sadece Ramazan gecelerinde oynadığı “Sini Zarf(zerf)” geleneksel oyunları da vardır (Anadolu Ajansı,2017).

Geleneksel hale gelen bu oyunda iki takım bulunmaktadır. Takımlardan biri, sini üzerindeki 11 fincandan birine "zarf" denilen boncuk ya da yüzük yerleştirmektedir. Diğer takımın oyuncuları ise fincan altındaki "zarfı" bulmaya çalışmaktadır. Kerkük türküleri eşliğinde sahura kadar bu eğlenceli oyuna devam edilmektedir. Türkiye’de de özellikle Türkmen öğrenciler tarafından yapılan kültürel etkinliklerde tanıtılmaktadır.

Türkiye’ye göç eden göçmenler kültürlerini yaşatmak, geliştirmek, kardeşlik bağlarını güçlendirmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak için çeşitli dernek ve vakıflar kurmuşlardır. Irak göçmenlerinin kurdukları bu kuruluşlardan bazıları şöyledir:

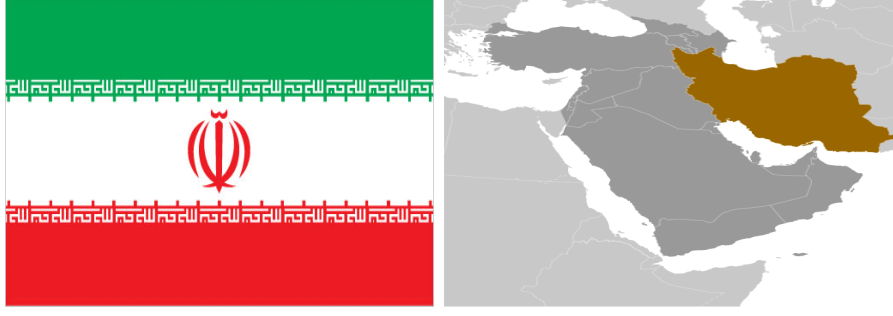
- ✓ Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği
- ✓ Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği
- ✓ Türkmeneli İnsan Hakları Derneği
- ✓ Kerkük Vakfı
- ✓ Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı

Vakıf ve derneklerde yere alan Irak Türkmen aydınlar pek çok eser yazarak literatüre geniş bir katkı sağlamaya çalışmakta ve mutlaka sistemli olarak dergi çıkarmaktadırlar. Türkmen Bohçası dergisi, Kardeşlik dergisi, Fuzuli dergisi, Altinköprü dergisi, Kerkük dergisi çıkardıkları dergilerdir.

Türk halkının dışarı ülkelerde yaşayan Soydaşlarını daha hoş ve sıcak karşılaması, Irak Türkmenlerinin Türkiye’ye göç ettikten sonra topluma daha rahat uyum göstermesini sağlamıştır. Ayrıca ortak tarih ve kültür birlikteliğine sahip olmamız, Türkmenlerin Türkiye’yi anavatanları olarak görmeleri, Iraklı Türklerin “öteki” olarak algılanmalarının önüne geçmiştir.

Bu durum yerli halk ile uyumu kolaylaştırmış ve hayatlarına kaldıkları yerden hiçbir baskı altına girmeden devam etmişlerdir. Buda bize Türkmenlerin giderek ‘Türkiyelileştikleri’ni ve kimlik algılamalarının değiştiğini göstermektedir.

3.2.2. İran'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler

İran, resmi adıyla İran İslam Cumhuriyeti Güneyde Basra Körfezi ve Umman Körfezi, Kuzeyde ise Hazar Denizi ile çevrili bir Ortadoğu ülkesidir. Başkenti Tahran'dır. Temmuz 2017 tahmini 82.021.564 nüfusa sahiptir. İran'ın etnik yapısını Fars, Azeri, Türkmen ve Türk Aşiretleri, Kürt, Arap, Lur, Baloch oluşturmaktadır. Resmi dini %99,4 Müslüman'dır. Müslümanların %90-95 Şii, %5-10 Sünni oluşturmaktadır. %0,3 ile diğerleri (Zerdüşt, Yahudi ve Hristiyan), %0,4 belirtilmemiştir. İran İslam Cumhuriyeti'nde konuşulan resmi dil Farsçadır. Onun haricinde Azeri Türkçesi ve Türk Lehçeleri, Kürtçe, Gilaki ve Mazandarani, Luri, Balochi, Arapça ve diğer diller konuşulmaktadır (www.cia.gov).

1978 yılında İslam Devrimi'ne giden yolun tohumları yapılan büyük halk gösterileri ile birlikte atılmıştır. Halkın eylem ve protestolar yapması, gösterileri bitirmemesi aksine yoğun şekilde sürdürmesi, ekonomiyi felce uğratmış, bunun üzerine Şah çareyi ülkeyi 1979'da terk etmekte bulmuştur. Şah'ın ülkeyi bırakıp kaçmasının ardından sürgünde olduğu yerden ülkeye dönen Büyük Ayetullah Humeyni dini ve siyasi bir lider olarak görülmüştür. Şah yanlıları ile devrimciler arasında devam eden zorlu çaba fazla uzun sürmemiş, mücadeleyi devrim taraftarları kazanmıştır. Bunun üzerine 1 Nisan tarihinde İran İslam Cumhuriyeti Devleti ilan edilmiş ve İran'da yeni bir dönem başlamıştır (Çitlioğlu,2015: 31).

İslam devrimi sonrası kesintiye uğramış olan yaşam tarzlarını özel alanda yeni nesillere aktarmaya devam eden İranlılar, kamusal alanda bunu yapamamışlardır. Özellikle kadınların Şah döneminde elde ettikleri özgürlük hakları yeni yönetimle kısıtlanmıştır. Bu nedenle, İranlıları uluslararası göç alanına girmeye ikna eden arayış, önceki yaşam tarzlarını devam ettirme arzularıdır (Kalaylıoğlu, 2014: 198). İran sistemine karşı çıkan herkesin kaderi ya hapis ya ölümü göze alıp ülkede kalmak veya müsait bir fırsatta ülkeyi terk ederek yakın komşu olan

Türkiye’de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK) sığınmak olmuştur (Korjan,2011: 65).

Göç edenlerin etnik köken bakımından çoğunluğunu Azeri daha sonra Fars ve Kürtler oluşturmaktadır. En çok Azeri olmasının nedeni; Azerilerin köken itibari ile Türk oldukları ve dolayısıyla Türkiye’de uyum sorunlarının hem kültürel, hem dil ve hem de tarihsel-toplumsal yakınlıklarından dolayı Türkiye’ye göçü tercih etmeleri olabilir. Aynı zamanda ortak geçmiş, köken, dil gibi öğeler kültürel bütünleşmede fonksiyoneldir (Tayland; 1979: 27 akt. Unat, 2002).

Türkiye’ye göç etmeden önce eş dost, aileden kişiler ve akrabalarının bilgisine dayalı olarak göç etmişler ve yerleşme mekânlarını kendileri belirlemişlerdir (Yalçın, 2004: 50-51). Türkiye’ye gelen İranlı göçmenler laik-seküler bir dünya görüşüne sahip olan kişilerdir. İranlı göçmenler kimlik ve aidiyet bakımından kendilerini %52 oranında çifte vatandaş %46 oranında İranlı olarak kabul etmekte ve hissetmektedir (Hajiagha,2007:152).

Göçmenler göç ettiklere topraklara gelince hemen arkasından lokanta, mağazalar, dil kursları, marketler de gelmektedir. Türkiye’ye göç eden insanlarda doğup büyüdükları toplumun mutfak kültürünü korumak, beslenme biçimlerini sürdürmek, yerli halk ile kültürel yakınlaşmayı sağlamak ve kendileri gibi göç eden göçmenlerle bir araya gelmek için kendi kültürlerini tanıtabilecekleri etnik mekânlar açmaktadır. Bu mekânlara en güzel örnekte açılan restoranlardır. Çünkü bu restoranlar dışında İranlıların, kültürlerini yaşatmak ve yerli halka aktarmak amaçlı faaliyetlerine rastlanılmamıştır.

İranlı göçmenlerin açmış oldukları bu mekânlar da bir araya gelen göçmenler bir nebze de olsa memleket hasretini gidermektedir. Bu tür mekânlar Türklerinde ilgisini çekmektedir. Çünkü İran mutfak kültürü bizim mutfak kültürümüzden farklıdır. Orta Asya ve Orta Doğu arasında kalan İran yer aldığı coğrafik konumu ile zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. Acılı ve ağır baharatlar tercih edilmeyen İran mutfağında, yemeklere tat vermek amacıyla safran, zerdeçal, tarçın, maydanoz ve kuru limon tercih edilmektedir. Ayrıca, İran pilavları da kokulu olmaları ile bilinmektedir (<https://gastromanya.com/iran-yemekleri/>).

Göç, insanların içine doğduğu toplumun yemek kültürünü değişikliğe uğrattıkları, yeni alışmışlıklar edindikleri ve kültürel tecrübeler yaşadıkları bir süreçtir. Deniz ve Öksüz'ün Ankara'da ki İran Restoranları üzerine yaptığı araştırmada şu gözlemlere yer verilmiştir: İranlı göçmenler açtıkları restoranları, görsel kültürü sunmak için, İran coğrafyasını temsil eden öğelerle dekore etmişlerdir.

Dekorasyonun en mühim ögesi nargiledir. Nargile İran'da çok fazla tüketildiği için restoranlarda hem nargile servisi yapılmakta hem de dekor amaçlı kullanılmaktadır. Bunun haricinde çöl kültürünün hatırlatıcısı olarak kaktüsler kullanılmıştır. Geleneksel İran halıları ve İran ekmeği de kültürel tanıtım amaçlı gösterilmektedir. Restoranlarda Türkçe şarkılarla beraber çoğunluğu Farsça olan parçalar çalmaktadır (Deniz; Öksüz, 2017:175-176).

Restoranlarda sunulan yemeklerde çorba dışında bütün yemekler ile birlikte kesinlikle buharda pişirilmiş safran soslu pilav sunulmaktadır. Yemekler de olmazsa olmaz zerdeçal, sumak ve siyah biber vs. gibi baharatlar yanında kuru limon, pilavların üzerine zerışı (ekşi üzüm) bolca kullanılmaktadır. Yemek dışında İranlılar, kültürlerini yaşamak, yaşatmak ve farklı toplumlara tanıtmak üzere restoranlarda çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler. Bu etkinliklerden en önemli nevruzdur. Nevruz zamanında Farsça da 'S' harfi ile başlayan yedi çeşit ürün hazırlanmakta ve bir masada gösterilmektedir.

Gösterilecek ürünler arasında sim (elma), sarımsak, sikke, sence (iğde), sebze (filizlendirilmiş), sirke ve sumak bulunmaktadır. Bu ürünlerin yanına canlı balık ve Kuran-ı Kerim'de konmaktadır. Bütün bunların bir araya getirilmesiyle bir kültür köşesi oluşturulmaktadır. Her nevruzda bu ritüele uyulması durumunda bütün yılın bereketli, huzurlu ve zenginlik içerisinde geçirileceğine inanılmaktadır. Diğer önemli etkinlik ise 21 Aralık'ta kutlanan Şeb-i Yelda Günü'dür. Bu gecede karpuz kesilmesi ve bu tarihe kadar türlü meyvelerin biriktirilerek bu gece yenmesi ritüelidir. Biriktirilen meyveleri bu gece yiyen insanların kış boyunca hiçbir hastalığa maruz kalmayacağına inanılmaktadır (Deniz; Öksüz, 2017:175-180).

Restoranlar bir taraftan bu geleneği sürdürmekte bir taraftan da bu gelenekleri yerli halka aktarmaktadır. Böylece toplumlar birbirleriyle sürekli yakınlaşmaktadır. İran mutfağının farklı lezzetleri hem evlerde hem de İranlılar tarafından açılan

mekânlarda yapılmaktadır. Bu yemeklerin bir kısmı şu şekildedir: (<http://www.kulturistanbul.net>)

- ✓ İran'ın Süslü Çorbası Aş (Bizdeki Aşurenin akrabası ki bu çorba da İran'da muharrem ayında yapılmakta ve komşulara dağıtılmaktadır)
- ✓ Supeco (Arpanın çorba hali)
- ✓ Mast-e Musir (Kokusuz İran Haydarisi)
- ✓ Ghormeh Sabzi (İran'ın Milli Yemeği)
- ✓ Fesencan (Ceviz, Nar Ekşisi ve Et)
- ✓ Abeali Ayrani (Doğal maden suyu ve üzerine gül eklenerek verilir)
- ✓ Zereşk (Ekşi olduğu kadar kırmızı)
- ✓ İran Yeşillikleri: Şemberli, İran teresi, Geçniş (Kişniş)

Bunlar haricinde Türkiye'ye göç eden İranlıların sosyo-kültürel etkileri üzerine yapılan çalışmalara literatür taramalarında rastlanmamıştır. Bu nedenle diğer ülkelerden gelen göçlere kıyasla daha az bilgi edinilmiştir.

3.2.3 Suriye'den Türkiye'ye Yapılan Göçler

Suriye, resmi adıyla Suriye Arap Cumhuriyeti Doğusunda Türkiye, Irak, Lübnan, Ürdün ve İsrail ile komşu olan Ortadoğu ülkesidir. Başkenti Şam'dır. Temmuz 2017 tahmini 18.028.549 nüfusa sahiptir. Suriye'nin etnik yapısı %90,3 ile Araplar, %9,7 ile Kürt, Ermeni ve diğerlerinden oluşmaktadır. Suriye'nin %84'ü Müslüman'dır. Müslümanların içinde %74 Sünni ve Alevi, %13 İsmail ve Şii yer almaktadır. %10 Hristiyan (Ortodoks, Ünü ve Nestorian), %3 Yahudi (Şam ve

Halep'te kalanlar) oluşmaktadır. Resmi dili Arapçadır. Kürtçe, Ermenice, Aramice, Çerkezce, Fransızca ve İngilizcede konuşulan diller arasındadır (www.cia.gov).

Tunus'ta üniversite mezunu seyyar satıcının kendisini yakmasıyla kıvılcım halinde başlayan gösteri yürüyüşleri adeta ateş topuna dönerek Ortadoğu'yu sarmış, Arap halklarının uyanışına neden olmuştur. Tunus, Libya, Yemen ve Mısır'da iktidarların devrilmesine neden olmuştur. 15 Mart 2011'de Suriye'ye sığınan kıvılcım sonucu Baas rejimine karşı halk hareketi gerçekleşmiş ve Arap Baharı Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Halkın reform istekleri kitlesel yürüyüşlerle başlamış ancak iktidarın muhalefeti şiddetle bastırma yoluna gitmesiyle silahlı başkaldırıya dönüşmüştür (Sandıklı; Semin, 2012: 4-6).

Baas rejimine karşı yapılan protestoların kısa bir vakitte tehlikeli çatışmalara ve bir iç savaşa tahavvül etmesi ile Suriye'den komşu ülkelere doğru trajik bir insan kaçıışı yaşanmaya başlanmıştır. Suriyelilerin yaşamış oldukları bu insani dramı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası olarak belirtmektedir (<http://www.unhcr.org/>).

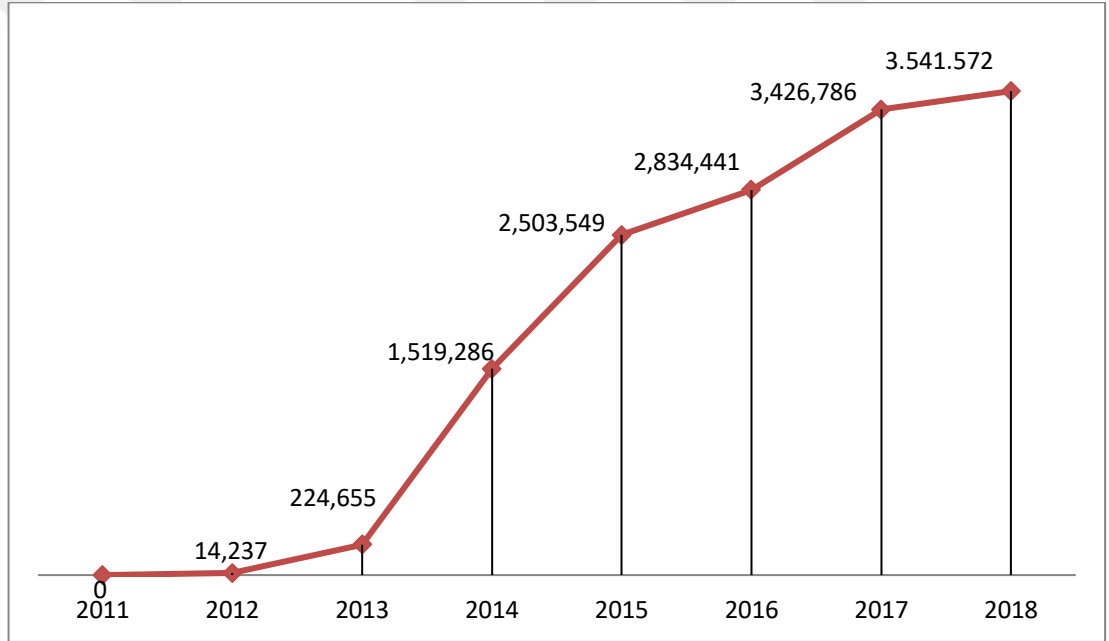
Bu göç dalgasında en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Suriyeliler, ilk kez 29 Nisan 2011'de Hatay ili Yayladağı ilçesinden 260 kişilik bir grup olarak Türkiye'ye giriş yapmıştır (AFAD,2017:11). Türkiye, savaştan kaçıp sınır kapısına dayanan Suriyelilerin durumundan ötürü 'açık kapı politikası' uygulayacağını ilan etmiştir (Orhan ve Gündoğar,2015: 12). Türk Hükümetinin beklentisi Esad iktidarının uzun soluklu olmayacağı yönündeydi (Kirişçi, 2014: 7).

Ancak hal hükümetin beklediği yönde olmamış, Suriye'de yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. 2014 yılının başından beri Suriye'de devam eden savaşın mühim bir tarafı vaziyetine gelen IŞİD'in varlığı, bölgede siyasal, toplumsal, etno-kültürel gibi problemlerin meydana çıkmasına sebep olmuştur. Savaşın başlamasıyla birlikte Esad iktidarının zulmünden kaçan yalnızca Sünni Araplar iken son zamanlarda IŞİD'in varlığından ötürü Kürt, Ezidi, Nusayri ve diğer gruplar da kaçarak Türkiye'ye iltica etmişlerdir. Çünkü IŞİD İslam dininin adını kullanarak 'Cihat' yaptıklarını iddia etmişler ve kendilerinden olmayanları katletmeye başlamışlardır. Bunların haricinde zengin petrol yataklarına sahip olan 'Ortadoğu ülkeleri' üzerinde söz hakkına sahip olmak yenedünya düzeninde ben de varım demek isteyen ülkelerinde Suriye savaşına müdahil olmalarıyla, savaş süresi uzamış, ülke yaşanılmaz hale gelmiştir. Suriye de

kalan diğerk insanlarda bir şekilde göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum Türkiye'nin uygulamaya başladığı açık kapı politikasının yalnızca Sünni Araplara müteveccih bir politika olmadığını ilkesel bir duruş sergilendiğini ortaya çıkarmıştır (Erdoğan, 2015: 317).

Suriyeliler bütün hayatlarını arkalarında bırakarak güvenlik endişesiyle korkunç bir çatışmadan kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır. Onlara resmi yardım elini hükümetle birlikte ilk olarak AFAD yapmış, mültecilere barınma imkânı sağlanmış, geçici koruma kapsamında kamplara yerleştirilmişlerdir. Türk Halkı ise yaşanan mülteci krizine misafirperver ve cömertçe cevap vermiştir (Dinçer vd, 2013: 7).

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine baktığımız zaman 19 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla Türkiye, 3 milyon 541 bin 572 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Suriye savaşına müdahil olanlarla (katkılarıyla!) savaşın süresi de uzamıştır. Bu durumda tabloda da görüldüğü gibi her yıl insanların Türkiye'ye göçü artarak devam etmiştir.

Tablo 7: Geçici Koruma Kapsamında Yer Alan Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

Geçici Barınma Merkezleri	Toplam
Şanlıurfa	70.650
Gaziantep	23.095
Kilis	22.009
Kahramanmaraş	16.374
Mardin	2.485
Hatay	16.993
Adana	26.546
Adıyaman	8.627
Osmaniye	14.019
Malatya	9.379
Toplam	210.177

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Tablo da görüldüğü gibi bu nüfusun 210 bin 177'si kamplarda yaşarken, 3 milyon 331 bin 395 kişi ise hayatlarını kamp dışında devam ettirmektedir. Kamplarda yaşamak istemeyen Suriyeli mülteciler Türkiye'nin çeşitli illerine yerleşmiştir. Ayrıca tabloya baktığımız zaman geçici barınma merkezi bulunan şehirler sınıra yakın illerdir. Çünkü ilk gelen mülteciler bu merkezlere yerleştirilmişlerdir. Bu merkezlerin içerisinde her türlü sosyal tesis, imkân bulunmaktadır. Burada mülteciler bir şekilde hayata tutunmaya, sosyal tesislerde yapılan sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaya çalışmaktadır.

Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.920.435	1.621.137	3.541.572
0-4	272.312	254.351	526.663
5-9	246.675	231.456	478.131
10-14	190.523	175.193	365.716
15-18	157.745	127.120	284.865
19-24	312.487	221.644	534.131
25-29	195.235	141.101	336.336
30-34	162.424	120.821	283.245
35-39	114.454	90.091	204.545
40-44	76.954	69.654	146.608
45-49	58.100	54.212	112.312
50-54	47.081	45.192	92.273
55-59	31.484	31.468	62.952
60-64	22.668	23.248	45.916
65-69	14.746	14.798	29.544
70-74	8.162	9.074	17.236
75-79	4.666	5.624	10.290
80-84	2.622	3.419	6.041
85-89	1.380	1.732	3.112
90+	717	939	1.656

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Suriye’den gelen sığınmacıların cinsiyet dağılımına Tablo 8’de baktığımız da 1 milyon 920 bin 435’i erkeklerden, 1 milyon 621 bin 137’si ise kadınlardan oluşmaktadır. Yaş Aralığına baktığımız zaman çocuk ve gençlerin sayısı oldukça fazladır. Kadınların sayısının Suriyeli erkeklerin sayısından fazla olduğu Yaş Aralığı 60-64 yaş ve daha sonraki yaş aralıklarıdır.

Tablo 9: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN DAĞILIMI 19.07.2018 (ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.541.572	80.810.525	4,38%		TOPLAM	3.541.572	80.810.525	4,38%
1	ADANA	219.848	2.216.475	9,92%	42	KAHRAMANMARAŞ	79.576	1.127.623	7,04%
2	ADIYAMAN	29.635	615.076	4,82%	43	KARABÜK	623	244.453	0,25%
3	AFYONKARAHİSAR	4.043	715.693	0,56%	44	KARAMAN	590	246.672	0,24%
4	AĞRI	826	536.285	0,15%	45	KARS	153	287.654	0,05%
5	AKSARAY	2.154	402.404	0,54%	46	KASTAMONU	1.043	372.373	0,28%
6	AMASYA	480	329.888	0,15%	47	KAYSERİ	75.185	1.376.722	5,46%
7	ANKARA	80.099	5.445.026	1,47%	48	KIRIKKALE	1.114	278.749	0,40%
8	ANTALYA	1.051	2.364.396	0,04%	49	KIRKLARELİ	2.464	356.050	0,69%
9	ARDAHAN	114	97.096	0,12%	50	KIRŞEHİR	1.065	234.529	0,45%
10	ARTVİN	36	166.143	0,02%	51	KİLİS	130.677	136.319	95,86%
11	AYDIN	11.486	1.080.839	1,06%	52	KOCAELİ	48.097	1.883.270	2,55%
12	BALIKESİR	3.584	1.204.824	0,30%	53	KONYA	89.757	2.180.149	4,12%
13	BARTIN	90	193.577	0,05%	54	KÜTAHYA	667	572.256	0,12%
14	BATMAN	21.426	585.252	3,66%	55	MALATYA	26.666	786.676	3,39%
15	BAYBURT	30	80.417	0,04%	56	MANİSA	12.346	1.413.041	0,87%
16	BİLECİK	523	221.693	0,24%	57	MARDİN	91.832	809.719	11,34%
17	BİNGÖL	883	273.354	0,32%	58	MERSİN	209.089	1.793.931	11,66%
18	BİTLİS	668	341.474	0,20%	59	MUĞLA	13.486	938.751	1,44%
19	BOLU	1.708	303.184	0,56%	60	MUŞ	1.144	404.544	0,28%
20	BURDUR	8.734	264.779	3,30%	61	NEVŞEHİR	8.964	292.365	3,07%
21	BURSA	151.477	2.936.803	5,16%	62	NİĞDE	3.800	352.727	1,08%
22	ÇANAKKALE	3.207	530.417	0,60%	63	ORDU	617	742.341	0,08%
23	ÇANKIRI	432	186.074	0,23%	64	OSMANİYE	48.491	527.724	9,19%
24	ÇORUM	2.195	528.422	0,42%	65	RİZE	764	331.041	0,23%
25	DENİZLİ	12.193	1.018.735	1,20%	66	SAKARYA	14.130	990.214	1,43%
26	DIYARBAKIR	32.963	1.699.901	1,94%	67	SAMSUN	3.920	1.312.990	0,30%
27	DÜZCE	1.314	377.610	0,35%	68	SİİRT	3.556	324.394	1,10%
28	EDİRNE	904	406.855	0,22%	69	SİNOP	111	207.427	0,05%
29	ELAZIĞ	11.792	583.671	2,02%	70	SİVAS	3.842	621.301	0,62%
30	ERZİNCAN	101	231.511	0,04%	71	ŞANLIURFA	471.955	1.985.753	23,77%
31	ERZURUM	961	760.476	0,13%	72	ŞIRNAK	14.918	503.236	2,96%
32	ESKİŞEHİR	3.304	860.620	0,38%	73	TEKİRDAĞ	10.667	1.005.463	1,06%
33	GAZİANTEP	390.204	2.005.515	19,46%	74	TOKAT	963	602.086	0,16%
34	GİRESUN	135	437.393	0,03%	75	TRABZON	2.655	786.326	0,34%
35	GÜMÜŞHANE	72	170.173	0,04%	76	TUNCELİ	43	82.498	0,05%
36	HAKKARİ	5.730	275.761	2,08%	77	UŞAK	2.050	364.971	0,56%
37	HATAY	442.909	1.575.226	28,12%	78	VAN	1.808	1.106.891	0,16%
38	İĞDIR	88	194.775	0,05%	79	YALOVA	2.772	251.203	1,10%
39	ISPARTA	7.178	433.830	1,65%	80	YOZGAT	3.118	418.650	0,74%
40	İSTANBUL	563.791	15.029.231	3,75%	81	ZONGULDAK	336	596.892	0,06%
41	İZMİR	138.150	4.279.677	3,23%					

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018

Tablo 9’da görüldüğü gibi Suriyelilerin yerli nüfusa oranla en yoğun yaşadığı il %95,86 ile Kilis iken yerli nüfusa oranla en az yaşadığı il ise % 0,02 ile Artvin’dir. Tablo da dikkat çeken diğer bir nokta ise mültecilerin Türkiye-Suriye sınırına yakın illerde daha çok yoğunlaşmasıdır. Bu iller Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin ve Kilis’tir. Bunun en önemli nedeni ise, savaştan önce sınırın iki tarafında

yaşayan insanların yıllarca beraber ticaret yapmaları ve bu esnada birbirleriyle kaynaşan iki toplumun kız alıp vermeye başlamasıdır. Böylece aralarında bir akrabalık bağı oluşmuştur. Savaşın başlamasıyla birlikte göç eden Suriyelilerinde ilk sığındıkları yer bu illerde yaşayan akrabalarının yanı olmuştur. Akrabalar gelen göçmenlere evlerini açmış onlara hamilik yapmıştır. Burada göçmen ağları yaklaşımını görebiliriz.

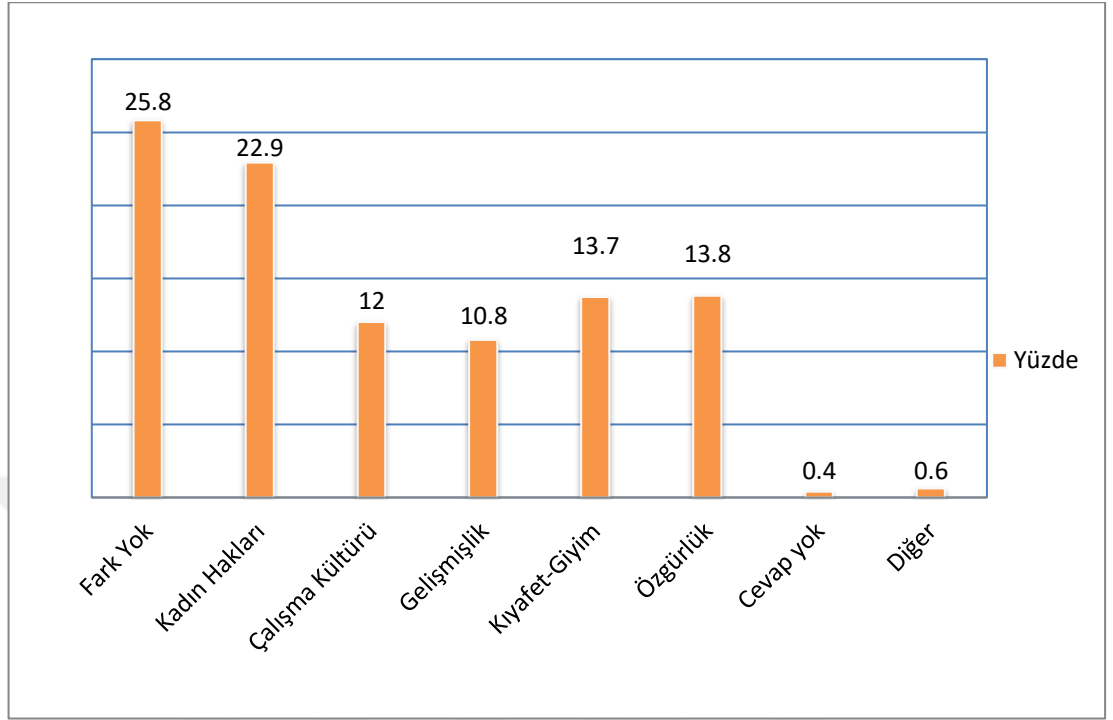
Türk halkı, gelen göçmenlere Ensar-Muhacir gözüyle bakmış, misafirperver ve cömert bir şekilde yaklaşmıştır. Çünkü İslam dininde Hz. Muhammed'in (s.a.v) Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Medine halkı Mekkelileri sevinçle karşılamıştır. Türk halkı da savaşın acı yüzüyle karşılaşan Suriye halkına tam da bu hoşgörüyü yaklaşmış, ellerinden gelen bütün imkânlarıyla onlar için seferber olmuşlardır. Kimi yardım kampanyaları aracılığıyla, kimi de boşa olan evini açmıştır. Ancak Suriye savaşının uzamaya başlamasıyla birlikte geçici misafir olarak sığınan mültecilerin kalma süreleri de buna paralel uzamıştır. Misafir olarak gelenler bir süre sonra yerleşik hayata geçmişlerdir.

Medyanın olumsuz dil kullanması, her yaşanan olayın Suriyelilere bağlanması ve işverenler tarafından ucuz ücrete Suriyelilerin çalıştırılmaları yerel halk tarafından bir süre sonra olumsuz karşılanmaya başlanmıştır. Toplumun ehemmiyetli bir kısmı Suriyeli insanları tehdit olarak görmeye başlamıştır. Bilhassa kamp dışında yaşamalarından tedirginlik duydukları Suriyelilerin mümkünse geri gönderilmelerini istemektedirler (Kaypak; Bimay,2016:100).

KADEM Sığınmacı Kadınlar Sosyoekonomik Araştırma Merkezi ile AFAD İstanbul ve Ankara'da yaşayan Suriyeli kadınlar üzerine 30 Nisan 2018 tarihinde sosyal uyum ve profil tarama çalışması gerçekleştirmiştir. Savaş sonrasında Türkiye'ye sığınan kadınlara "Türk kültürü ve sizin kültürünüz arasında en farklı özellikler nelerdir?" sorusu yönetilmiştir.

Grafik 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan kadınların %25,8'i tarafından iki kültür arasında fark olmadığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan kadınların %22,9'u kadın hakları, %13,8'i özgürlük, %13,7'si kıyafet-giyim, % 12'si çalışma kültürü, % 10,8'i ise iki kültürün gelişmişlik açısından farklı olduğunu belirtmiştir.

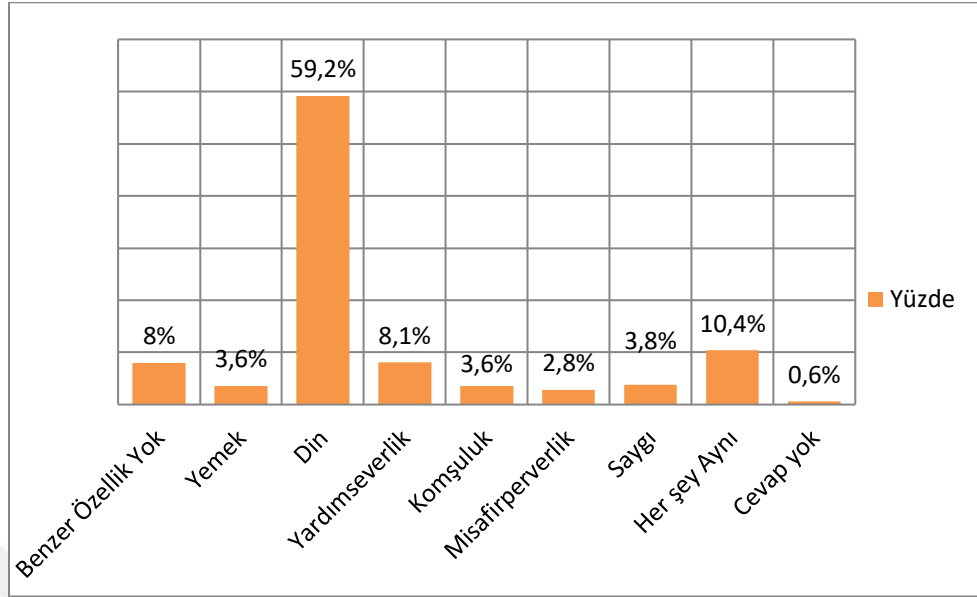
Grafik 2: Ankete Katılan Suriyeli Kadın Katılımcıların Suriye ve Türk Kùltürlerinin Farklılığına İlişkin Görüşler

Yapılan araştırma da benzer bir soru da “Türk kùltürüyle sizin kùltürünüz arasında en benzer özellikler nelerdir?” diye yöneltiştir. % 8’i benzer özellikler olmadığını ifade ederken, %10,4’ü her şeyin aynı olduğunu ifade etmiştir.

Birtakım yönlerden benzerlik olduğunu düşünenlerin %59,2’si ise dini açıdan, kalan %22,1’lik bir oran ise iki kùltür arasında(yardımseverlik, saygı, komşuluk, yemek, misafirperverlik gibi) diğer açılardan benzerlik olduğunu ifade etmiştir.

Grafik 3: Ankete Katılan Suriyeli Kadın Katılımcıların Suriye ve Türk Kültürlerinin Benzerliğine İlişkin Görüşleri

Türkiye’ye yapılan göçleri incelerken daha önce de bahsetmiştik, iki farklı toplum bir araya geldiğinde karşılıklı olarak etkileşim hiç kuşkusuz kaçınılmazdır. Tabi kültürel uyum konusunda yerel toplumun mültecilere yönelik takındıkları tavır kültürel uyum sürecinde önemli bir yere sahiptir (Kağnıcı,2017:1770).

Suriye’den Türkiye’ye yapılan göçün üzerinden uzun bir süre geçmiştir. Bu süre zarfında birbirine alışmak zorunda kalan insanlar yavaş yavaş kültürlerini de paylaşmaya başlamışlardır.

Müslümanlık, Suriyelilerin Türkiye toplumu ile kültürel ilişkisinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. “Kardeşlik” ve “aynı dinsel-kültürel dünyanın kardeşleriyiz” vurgusu sıklıkla dile getirilmektedir (Erdoğan, 2015: 330). Suriyeli göçmenlerle her ne kadar ortak bir dine mensup olsak da arada mezhep farklılıkları vardır. Ancak yine de din her iki topluma da birbirine karşı yakınlık hissi vermektedir ve ortak dini pratiklerin paylaşılması uyum noktasında önemlilik arz etmektedir.

Erkan (2016:82) Gaziantep’te Suriyeli göçmenlerle yaptığı çalışmada yerel halkın göçmenlerin dini tutum ve davranışlarından etkilendiğini aktarmaktadır. Sorulara verilen cevaplar şu şekildedir:

“Suriye’de Şafii mezhebi daha yaygın. O nedenle camide imam Fatiha suresini okuduktan sonra topluca ve biraz daha yüksek sesle “âmin” denir. Antep’te, halkın geneli Hanefi olduğu için böyle yapılmıyordu. Şimdi Suriyelilerin etkisiyle bazı camilerde onların da topluca ve sesli olarak “âmin” dediklerini görüyorum”.

“Bizde de teravih namazı camilerde 20 rekât kalınır. Ancak 8 rekâttan sonra kalkanlar çok olurdu. Şimdi burada Türkler bize bakarak onlar da 8 rekâttan sonra camiden çıkıyorlar. Onlarda da yaygınlaşıyor”(Erkan, 2016: 82).

Castles ve Miller’e (2008: 18) göre; göç eden insanlar gelenekleriyle, dinleriyle, alışkanlıklarıyla farklı olan toplumlardan gelmişlerdir. Göç ettikleri ülkelerde kültürel olarak dillerini ve kültürlerini birkaç kuşak boyunca korumaya çalışmaktadırlar. Çocuklarını anadillerini unutmalarını diye kendi dillerinde eğitim yapan okullara göndermektedirler. Türkiye’de okula giden Suriyeli çocukların 2016 yılından sonra anadillerinde eğitim yapan geçici eğitim merkezlerine devam etmesi bu yönüyle anlaşılır bir konudur (Adıgüzel, 2018: 18-19)

Günümüz şehirleri farklı kültürlerin bir arada yaşadığı alanlara dönüşmüştür. Bu alanların içerisinde tek bir kültür yoktur. Her bir farklı grubun kendi kültürünü, devam ettirdiği bir bütünlükten bahsedilebilir. Günümüz şehirlerinde tek bir renk kesin olarak hâkim renk değildir, tam tersine çok renklilik kentin kimliğini oluşturmaktadır (Briggs, 2004:314-318; akt. Karasu, 2016: 998).

Şanlıurfa sınır kenti olarak Suriye savaşındandır en çok etkilenen şehirlerden birisidir. Şuanda Şanlıurfa’da 472 binden fazla sığınmacı hayatlarını idame ettirmektedirler. Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların kent üzerindeki etkisi üzerine araştırma yapan Doç. Dr. Benek, seküler bir yaşamdan gelen Suriyelilerin, Şanlıurfa’da ki toplumsal yaşamda ve kültürde bir takım değişikliklere neden olduğunu tespit etmiştir. Şanlıurfa’da kadınlar daha muhafazakâr bir yapıya sahiptir. Ancak Suriyeliler şehre geldiğinde bu yapının kırıldığını değişimlerin başladığını ifade etmektedir.

Suriyelilerin öğleden sonra dışarıya, çarşı pazara çıktıklarını, gecede kadınlı-erkekli dışarıda zaman geçirdiklerini bu durumda da kentte farklı bir kültür hissedilmeye başladığını tespit etmiştir. Bunun haricinde giyim-kuşam bakım açısından Suriyeli kadınlar ile Urfalı kadınlar arasında belirgin farkların olduğunu vurgulamaktadır. Suriyeli kadınların bakımsız halde dışarı çıkmadıklarını, kıyafetleriyle bir moda yarattıklarını ve bu giyim tarzından, Urfalı genç kızların annelerini değil, Suriyeli kadınları örnek almaya başladığı sonucuna varmıştır. Sadece giyim kuşamda değil, kamusal alanda da kendilerini hissettirmeye başlamışlardır. Suriyeli kadınlar bir restorana gidip bir arada yemek yiyebilmekte, üstüne de nargile tütürmektedir. Bu ise Şanlıurfa'nın yerlisi muhafazakâr kadınlar tarafından hoş karşılanmamaktadır. (<http://www.kurdistan24.net/tr/news/46bf3e2b-9395-4dbf-aa88-8a18c4ab525d>)

Aynı şekilde Suriyeli sığınmacıların kentle uyum sorunu üzerine Karasu'nun (2016:1010-1011) Şanlıurfa'da yaptığı çalışmada ankete katılanların %40,4'ünün Peygamberler şehri olarak anılan bu şehirde yaşayan muhafazakâr Urfalı halkının Suriyelilerin bazı davranışlarından rahatsızlık duyduğunu tespit etmiştir. Bu davranışlar ise ankete katılan yerli halk tarafından şöyle ifade edilmektedir:

"Suriyeliler evde perde örtmüyor, ayıptır. Çok rahatsız oluyoruz..."

"Suriyeli kadınlar süsüne çok düşkün, bizim erkeklerin aklını çeliyor..."

"Suriyeli genç kızların başını bağlama şekli yanlış. Yarı açık, yarı kapalı, bu ayıp. Bizim kızlarda onlardan örnek alacak..."

"Adamlar uyumuyor, gece saat üç, hala müzik dinliyor. Karşısındakine karşı saygı duymuyor..."

"Sanki savaştan gelmemiş. İşleri güçleri süslenmek, amaç bir Türk koca bulup, Türkiye'de kalmak. Karadeniz'de nataşa vardı, şimdi Suriyeliler var..."(Karasu, 2016: 1010-1011).

Bu tür söylemler, iki toplumunda yetiştikleri kültürlerin farklılığını göstermektedir. Suriyeli sığınmacıların yaşam tarzı Urfalı insanlara göre biraz daha rahattır. Bu da Urfalıların yaşadıkları muhafazakâr yapıya ters düşmektedir. Bundan

dolayı da Suriyeli sığınmacıların, Urfa'nın ahlak yapısını bozduklarına ilişkin söylemler yerel halk tarafından sık sık dile getirilmektedir. İnsanlar tarafından köken ve inançlara vurgu yapan pejoratif kullanımlar hala kullanılmaya devam etmektedir. Bazı kesim kendi kültürünü, Suriyelilerin kültüründen üstün görmekte, onların yaşam tarzını küçümsemektedir. Bu yüzden de toplumda ayrımcı bir dil kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaşananlar milliyetçilik ya da etnosantrizim ile de açıklanabilir.

Kayseri Büyükşehir Stratejik Araştırmalar Merkezinin (2017:31-32) 'Kayseri'de Suriyelilerle Birlikte Yaşamak' üzerine yaptığı araştırmada da benzer ifadeler yer verilmiştir.

Kayseri'de akşam vakti girdiğinde tüm sokaklar boşalır, insanların sosyalleşme mekânı sadece evleri olur. Suriyeler ise kültürel olarak ev dışında, sokaklarda, boş alanlarda sosyalleşme alışkanlığındadır. Buna Suriye'den göç edenlerin, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu kalabalık aileler halinde yaşaması, birkaç ailenin daracık, fiziki koşullar açısından yetersiz dairelere sıkışması eklendiğinde özellikle havaların güzel olduğu dönemlerde sokaklar, parklar, bahçeler zorunlu olarak Suriyelilerle dolup taşmaktadır. Kayseri halkı tarafından bu durum hoş karşılanmamaktadır. İster istemez Suriyelilere karşı bir önyargı gelişmektedir.

İlk yıllarda sadece sınır illerini etkileyen göç, zamanla neredeyse bütün şehirlerde toplumsal hayatı etkiler hale gelmiştir. Suriyeli göçmenlerin kentlerde yaşamaya başlamasıyla birlikte uyum problemleri de ortaya çıkmıştır. Meselenin sosyokültürel boyutuna bakıldığında ortaya çıkan sorunların başında; eğitim ve öğretim, barınma, kentsel yaşama uyum, kültürel gereksinimler, günlük ilişkilerde karşılaşılan ön yargılar, Suriyeli kızlarla evlenilmesi sonucu çok eşliliğin meydana çıkması buna paralel olarak da boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarı, dil sorunu geldiği görülmektedir. İki farklı toplumunda çatışmadan, uyum içerisinde yaşaması çok önemlidir. Yerel halk ile doğru iletişimi sağlayacak en iyi araçlardan birisi dildir (Yavuz, 2018: 25).

Dil sayesinde toplumdan topluma kültürel aktarım gerçekleşir. Böylece göçmenler geldikleri yerdeki insanlara kendini daha iyi ifade edebilir.

Bazı sınır illerinde yerel halkın konuştuğu dil; Türkçe, Arapça ve Kürtçe olduğu için gelen göçmenler iletişim konusunda buralarda çok fazla sıkıntı

yaşamamışlardır. Ayrıca bazı Suriyelilerin bu illerde yaşayan akrabalarının olması şehre olan uyumu kolaylaştırmıştır. Ancak Türkiye'nin dört bir tarafında yaşamını devam ettiren Suriyeliler için dil, toplumsal uyum sürecinde büyük sorunlardan birisi olmuştur. Hiçbir tanıdıklarının olmadığı şehirlerde yaşamaya çalışmak onlar için kolay olmamıştır. Çünkü konuştukları dil yoğunlukla Arapçadır.

Dil, kendilerini ifade etmelerinin önündeki en büyük engel olmuştur. Türkiye'ye gelmelerinin üzerinden her ne kadar uzun bir süre geçse de bazı göçmenler hala Türkçeyi konuşamamaktadır.

Bu yüzden yerel halk ile komşuluk ilişkileri minimum seviyede kalmıştır. Yerel halk ile iletişim kuramayan Suriyeliler kendi içlerinde kümelenmekte daha çok birbirleriyle iletişim halinde olmaktadır. Mesela kent merkezlerinde var olan parklar günün her saatinde Suriyeliler tarafından kullanılan bir yer haline gelmiştir. Bu ve buna benzer parklar artık yerli halk tarafından 'Suriyeli parkı' olarak belirtilmeye başlanmıştır. Parklarda gece geç saatlere kadar oturulması, çok fazla gürültü çıkması ve yerli halka ters düşen davranış ilişkileri içinde olunması, yerli halkın Suriyelilere karşı tepkisel bir dil geliştirmelerine neden olmuştur (Orhan ve Gündoğar, 2015: 31).

Üzerinden ne kadar zaman geçmesi gerekir bilinmez ama zamanla bu iki farklı toplum arasında ki iletişim, yerini karşılıklı etkileşime illaki bırakacaktır. Çünkü bir arada yaşamaya devam edildikçe etkileşim de ister istemez kaçınılmaz olacaktır.

Suriyeli göçmenler geldikleri toplumda uyumsuzluk olmaması için bir taraftan kendi kültürlerini korumaya çalışırken, diğer taraftan da içinde yer aldığı toplumun kültürüne de uyum sağlamaya çalışmışlardır. Erkan'ın (2016: 71-72) Suriyeli göçmenler ve dini hayat üzerine Gaziantep'te yaptığı çalışmada şu ifadelere yer vermiştir:

“Suriyelilerin giyimlerinde değişim oldu. Biz celabiye, uzun elbise giydik. Özellikle yaşlılar giyerdi. Türkiye'ye geldikten sonra neredeyse bu kalmadı. Ben babamın Suriye'de takım elbise giydiğini hiç hatırlamıyorum, oysa şimdi babam diyor ki 'ayrı görülmeyelim, uyum sağlayalım' diye takım elbise giyiyor”.

“Bizim Suriyeli kadınlar genelde tek renk, sade başörtüsü takarlar ve yine genelde siyah giyerler. Türkiyeli bayanlar ise genelde karışık

renkli, desenli tercih ediyorlar. Şimdi bakıyorum Suriyeliler de desenli, karışık renkli giymeye başladılar. Ancak son dönemlerde Türk kadınları da Suriyeli kadınlar gibi giyinmeye başladılar”.

“Suriyeli kızlar burunlarına boncuk gibi bir şeyler [hızma’ya kastediyor] takmaya başladılar. Ben Suriye’de hiç rastlamadım. Hiçbir anne o kızı oğluna istemez”.

“Bizde başı örtülü olup dar pantolon giyenler çoktu. Türkiye’ye ilk geldiğim zaman bu tarz kıyafet bence bu kadar çok yaygın değildi. Şimdi Suriyelilerin etkisiyle bu, Türkler arasında da yaygınlaştı” (Erkan, 2016: 71-72).

Yapılan çalışmada ifade edilen düşüncelere baktığımızda her iki toplum da karşılıklı olarak birbirlerinin giyim kültüründen etkilenmişlerdir. Özellikle Türkiye’de son yıllarda moda olan, çevremize baktığımız da başörtülü genç kızların şal bağlama şekillerinde de değişiklik olmuştur. Suriyelilerin yaptığı tarzda şal bağlama modelleri özellikle sosyal medyanın da etkisiyle oldukça yaygınlaşmış ve kullanılmaya başlanmıştır.

Türkiye, göçlerle birlikte çok çeşitli etnik ve kültürel değerlere sahip farklı din, dil, ırk ve mezheplere ait bireylerden oluşan çok renkli bir coğrafya haline gelmiştir. (Karaca; Karacaoğlu, 2016: 564). Türk mutfağı da bu renklerden nasibini almıştır. Mutfaklar toplumun aynasıdır ve göçlerle taşınan kültür lezzetleridir. Suriye’de savaşın uzamasıyla birlikte Suriyelilerin Türkiye’de kalma süreleri de uzamaktadır. Bundan dolayı göçmenler hem kültürlerini korumak hem de kültürlerini yerel halka aktarmak için yaşadıkları yerlerde yeni mekânlar kurmaya başlamışlardır.

Türkiye'nin en yoğun göçüne ev sahipliği yapan İstanbul'un Fatih ilçesi küçük bir Suriye Mahallesi görünümünü almıştır. Burada; Şamlı, Humuslu lokantacı, Halepli tatlıcı veya dönerci, Lazkiyeli kahveci bulmak mümkündür. Bu insanlar yeni açtıkları mekânlarla bir yandan kendilerini evlerinde hissetmeye çalışmakta diğer yanda da göç ettikleri İstanbul'a yeni bir 'yemek, hatta 'fast food' kültürü getirmeye başlamışlardır. Suriye yemek kültürünün en bilineni 'etsiz köfte' benzetmesiyle nohut ve tahinden yapılmış 'falafel'dir. Ardından olmazsa olmaz 'humus' gelmektedir.

Geleneksel Suriye yemek kültürünün içinde fettah, tabule, fattuş, muammara, sajiya, kıbbeyi, mülhiye, köfte döneri, ayvalı et yemeği, frik pilavı vs. gösterilebilir. Meşhur tatlıları ise burma kadayıf, mabruma ile bukç (bohça) ve elatu cibil, kaymaklı peynir helvası, fıstıklı Şam tatlısı gibi tatlılarda eklenebilir (<https://www.cnnturk.com/kultur-sanat/suriye-mutfagi-belgesel-film-oluyor>).

Belediyeler tarafından da iki farklı toplum arasında kültürel aktarımı sağlamak için projeler üretilmektedir. Gaziosmanpaşa Belediyesi, Dünya Yerel Yönetimler ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komitesi (BMMYK) işbirliğinde 2017 yılında, Suriyeli kadınların bir taraftan kendi mutfak kültürlerini tanıtacakları, diğer taraftan da yerel halkın mutfak lezzetini tanıyabilecekleri "Dönüşüm Mutfağı" adlı proje hayata geçirilmiştir (www.milliyet.com.tr).

50 Türk ve 50 Suriyeli kadının bir araya geldiği projede iki farklı toplumun kadınları ülkelerine has yemekleri birbiri için yapmıştır. Suriyeli kadınlar; muammarat, acve, tebbule, börek, kibbe, şurabiyat, kespe, adları verilen ülkelere özgü yemekleri yaparken; Türk kadınları ise keşkek, hamsi pilavı, ev baklavası, revani, çiğ köfte, yaprak sarması, içli köfte gibi yemekleri yapmıştır. Kadınlar ilk olarak ülkelerinin yemek lezzetlerini birbirine tanıtmışlar, daha sonra yemek yaparken kullandıkları malzemeleri anlatmışlar son olarak da iki farklı ülkenin kadınları maharetlerini konuşturdukları yemekleri hep birlikte yemişlerdir (<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-ve-suriye-lezzetleri-bir-arada-istanbul-yerelhaber-2385336/>).

Bu tür etkinlikler kadınlar arası kültürel yakınlaşmayı sağlamaktadır. Ayrıca bu etkinlikler sadece mutfak kültüründe değil, kültür ve sanat projelerinde de yapılmaktadır. Suriye savaşıdan sonra Türkiye'de yaşamını idame ettirmeye

alışan sığınmacıların toplumla entegrasyonunu sağlamak için çeşitli vakıf ve dernekler tarafından kültür ve sanat projeleri yapılmaktadır.

Bu projelerden birisi de Suriye’den gelen kadın sığınmacılardan oluşan bir koro kurulmasıdır. Aralarında Kürt, Arap ve Türkmen kadınların bulunduğu koroda Ortadoğu coğrafyasının şarkıları 3 dilde seslendirilmektedir. Suriyeli kadınlardan oluşan koro, kültürel çeşitlilik açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Bu koro sayesinde kadınlar Türk toplumuyla da daha yakın iletişim kurabilmektedir. Çünkü müziğin evrensel bir dili vardır. Seslendirilen şarkının dilini bilmesen de önemli olan sana hissettirdikleridir. Koro da yer alan kadınların da dile getirdikleri budur: “Dilimizi bilmiyor olmalarına karşın Arapça şarkılar dinlemekten çok hoşlanan kişiler var. Müzik kendimizi anlatabilmemiz ve Türk toplumuyla aramızdaki etkileşimi sağlaması için önemli bir araç olmuştur” (<http://www.unhcr.org/tr/16155-story-told-universal-language-music.html>).

Müzik, kültürel fay hatlarının ve toplumsal etkileşimlerin bir ürünüdür. İnsanlar sesini ve çığlığını keşfettiği ilk andan itibaren dilsizliğine müzik yoluyla derman bulmuştur. G imgesi dünyanın bütün coğrafyalarında ait olduğu yerden gönüllü ya da gönülsüz sürgün edilmişlerin çığlığı olarak resmedilmiştir (Adıgüzel, 2015; www.lacivertdergi.com).

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar, bir süre sonra kendi medya organlarını da oluşurmaya başlamıştır. Bunlardan birisi de en popüler iletişim aracı olan internetten yayın yapan radyoların kurulmuş olmasıdır. Kurulan radyolardan birisi merkezi İstanbul’da olan bir grup gazeteci ve yayıncı tarafından kurulan ‘Sout Raya’(Raya’nın Sesi) radyosudur (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-kulturuyile-sanatiyla-ve-restoraniyla-suriye-mahallesi-40>). Suriye’de yaşanan savaşın ne zaman biteceği, Suriyelilerin ülkelerine dönüp dönemeyeceği gibi konular şuan hala muallktadır. Analiz edilen literatür taramalarından Suriyelilerin Türk toplumuna kültürel etkilerinde elde edilen bilgiler bunlardır. Suriyeliler Türkiye’de kalmaya devam ettikçe mutlaka yeni sentezler ortaya çıkmaya devam edecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Toplumlar tarih boyunca gönüllü ya da zorunlu olarak coğrafi yer değiştirmiştir. Yeryüzünde savaşlar, işgaller, terör olayları, kıtlık, yoksulluk, doğal afetler, daha iyi koşullarda yaşama isteği gibi nedenlerle yüzlerce yıldır devam eden bir hareketlilik vardır. İnsanın var olduğu her yerde göçten bahsetmek mümkündür. Her dönemde var olan göç, küreselleşmeyle birlikte farklı bir boyuta taşınmış ve Dünya genelinde neredeyse göç hareketlerinden etkilenmeyen ülke kalmamıştır. Bu hareketlenmelerden en çok etkilenen ülkelerden biri de Türkiye'dir. Göç olgusu bu topraklar için asla yabancı olmamıştır. Stratejik konumu nedeniyle göç yolları üzerinde bulunan Türkiye 1923'ten günümüze kadar bireysel ve kitlesel mahiyette olmak üzere milyonlarca sayıda iç ve dış göç dalgalarına maruz kalmıştır.

Cumhuriyetten günümüze Türkiye'yi yerleşim yeri seçerek halen sosyo-kültürel alanda önemli etkiler yaratmakta olan, farklı ülkelerden gelen göçmen topluluklarını ele aldığımız bu çalışmada, göçlerin günümüz Türkiye'sinin biçimlenmesinde ne denli rol aldığı, yarattığı kültürel değişim, bu değişimin toplum tarafından nasıl algılandığı, göçmen, kültürel kimlik oluşumu ve değişimi çalışmanın amacını oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini ise Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye'den Türkiye'ye Cumhuriyet, tarihi boyunca yapılan kitlesel göçler oluşturmuştur. Araştırmada bu beş farklı ülkelerin; dil, din, mezhepsel, etnik, demografik, kültürel benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu ülkelerden gelen göç dalgalarının etkilediği ve etkilendiği maddi ve manevi değerlerin Türk kültüründe meydana getirdiği olumlu ve olumsuz değişiklikler çalışma içerisinde incelenmiştir.

Çalışma da ele alınan beş farklı kitlesel göç hareketlerinden Türkiye'ye yapılan ilk göç hareketi, nüfusunun çoğunluğu Hristiyanlardan oluşan Yunanistan'dan yapılan mübadele göçü olmuştur. 1923 yılında her iki devletin de kararıyla iki yakanın halkları Türkler ve Rumlar yer değiştirmiştir. Elde edilen istatistikî verilere göre 394.500 mübadil Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılmıştır. Göç eden mübadillerin cinsiyet, yaş ve eğitim durumu literatür taramalarında

ulaşılamamıştır. Göç eden mübadillerin tamamı Türk ve Müslüman'dır. Gelen mübadillerin orada yaptıkları meslekleri ise çiftçilik, bağcılık, tütüncülük ve zeytinciliktir. Türkçe dışında büyük bir kısmı Rumca, Makedonca, Pomakça, Vlahca (Ulahca), Gritçe (Kritika) konuşmaktadırlar. Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan mübadiller en çok sıkıntıyı dil konusunda yaşamışlardır. Bu yüzden yerli halk tarafından dışlanmaya maruz kalmışlardır. Göç eden mübadiller belleklerinde ve yanlarında getirdikleri maddi ve manevi kültür öğeleriyle Türkiye'yi etkilemiş ve değişime neden olmuşlardır.

Dile yeni bir şive kazandırmışlardır. Günümüzde hala bu şiveler kullanılmaya devam etmektedir. Türk mutfağına çeşitli otlarla ve zeytinyağıyla yapılmış yemeklerin girmesi, yerleştikleri meskenleri kendi kültürlerine göre düzenlemeleri, tarla ekerken/sürerken yanlarında getirdikleri hayvan ve aletler, Türkiye'de yetişmeyen ekilebilir pek çok ürünü ekmeleri ve yaygınlaştırmaları, giyim kuşamda yerli halkı etkilemeleri gibi konularda Türkiye'yi etkilemişlerdir. Mübadiller geldikleri yerlerde kimlik ve kültürlerini yaşatmak, gelenek ve göreneklerini genç kuşaklara aktarmak, grup içi iletişimlerini geliştirmek ve kültürlerini yerli halkla tanıştırmak için çeşitli kültürel faaliyetler yapmışlar ve dernek ve vakıflar kurmuşlardır. Mübadiller bir taraftan kültürlerini yerli halka aktarıırken, diğer taraftan da yerli halkın kültüründen etkilenmişlerdir. Araştırma içerisinde de bunlara ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Balkanlardan Türkiye'ye yapılan en büyük göç hareketlerinden bir diğeri de Bulgaristan'dan Türkiye'ye üç dönemde yapılan zorunlu göçlerdir. 1950-52, 1968-79, 1989 yılları arasında elde edilen verilere göre 551.977 Türk/Müslüman Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Nüfusunun çoğunluğu Hristiyanlardan oluşan Bulgaristan'dan göç eden Türklerin de tıpkı Yunanistan'dan gelen mübadiller gibi yaşadıkları en büyük sorun dil problemi olmuştur. Türkçe konuşmalarına rağmen dilin içerisine karışan Bulgar kelimelerinden dolayı yerli halk tarafından kimi zaman dalga konusu olmuşlardır. Yine de yerli halk ile çok fazla derin bir ayrım yaşanmamıştır. Türk ve Müslüman kimlikleri bilhassa Soydaş olarak ifade edilmeleri geldikleri topluma daha kolay entegre olmalarını sağlamıştır.

Gelen göçmenlerin yaşlı ve çocuklar haricinde tamamı farklı iş kollarında çalışmaya başlamıştır. Göçmenlerin çoğunluğu ortaokul ve lise mezunudur. Özellikle

kadınların çalışması yerli halk tarafından önce ayıp, hoş olmayacak şekilde karşılanmış, ancak daha sonraki zamanlarda toplumda sosyal değişmeye yol açmıştır. Yemek kültüründe, göçmen pazarları kurmaları ve getirdikleri ürünlerle, geleneksel oyunlar, düğün eğlenceleri ve aynı şekilde mübadillerin yanlarında getirdikleri ekilebilir ürünler gibi, Bulgaristan Türkleri de Türkiye’de yetişmeyen ürünleri yanlarında getirip ekmeleri Türk kültürüne zenginlik katmışlar ve kendileri de yerli halkın gelenek ve göreneklerinden etkilenmişlerdir.

Türkiye Balkanlardan sonra en büyük göç dalgalarını sınır komşuları olan Ortadoğu ülkelerinden almıştır. Irak’ta yaşanan olaylardan dolayı yaklaşık yarım milyon Irak Türkmeni ve Kürt Türkiye’ye sığınmak zorunda kalmıştır. Türk halkı ideolojik nedenlerden dolayı Kürtlerin göç etmesinden endişe duymuşlardır. Ancak gelen Irak Türkmenlerini ise olumlu olarak karşılamışlardır. Kökenlerinin Türk olması, Türkmenlerin Türkiye’yi anavatanları olarak görmeleri ve kısa zaman içerisinde içinde yaşadıkları toplumun kültürüne çabuk adapte olmaları yerli halk ile yaşanılacak uyum sorununu en aza indirmiştir. Hatta neredeyse toplumda uyumsuzluk/çatışmalar yaşanmamıştır.

Irak Türkmenlerinin Türkiye’ye en büyük etkisi müzik kültüründe olmuştur. Kerkük Türkmenlerinin seslerini duyurmayı başardıkları hoyratları Türk müzik repertuvarına eklenmiştir. Bunun haricinde diğer göç eden toplumların yanlarında getirdikleri gibi yemek kültürü ve geleneksel oyunlarla Türk kültürüne katkı sağlamışlardır.

Türkiye’nin Ortadoğu coğrafyasından aldığı diğer bir göç ise çoğunluğunun Azeri, Fars ve Kürtlerden oluştuğu bir milyona yakın insanın İran’dan yaptığı göçlerdir. İran’dan göçler zorunlu olarak yapılmasına rağmen, daha önce yapılan göçlerden farklıdır. Çünkü diğer göçler devlet zoruyla yer değiştirme, asimilasyon sorunu ve yaşanan savaşlardan dolayı yapılırken, İran göçünün ise daha özgür şekilde yaşayabilmek için, yapılmış olduğu görülmüştür. İran’dan gelen göçmenlerin bir kısmı Türkiye’yi transit olarak kullanmış bir süre kaldıktan sonra Avrupa’ya gitmişlerdir. Türkiye’de kalanların ise daha çok ticaret alanına yöneldikleri, özellikle kültürlerini yaşamak, yaşatmak ve yerli halka tanıtmak için çeşitli mekânlar açtıkları görülmüştür. Bilhassa Türk mutfağından farklı olan İran yemeklerini, açtıkları restoranlar da tanıtmışlar ve Türk halkıyla karşılıklı etkileşimler sağlamışlardır.

Son olarak Türkiye'ye yapılan en büyük kitlesel göç hareketi ise nüfusunun büyük bir çoğunluğu Arap ve Müslümanlardan oluşan Suriye'den yapılmıştır. Suriye'den Türkiye'ye bu zamana kadar 3 milyon 541 bin 572 kişi göç etmiştir. 2011 yılında zorunlu olarak başlayan göç sonrasında kurulan göçmen ilişkiler ağı ile kitlesel göç hareketine dönüşmüştür. Ortak dine sahip olduğumuz Suriyelileri Türk halkı ilk zamanlar misafirperver ve hoşgörüyü karşılamıştır. Ancak savaşın uzamasından dolayı kalma süreleri uzayan Suriyeliler toplumda kaygı ve endişeye neden olmuştur. Araştırmanın içerisinde de ayrıntılı olarak değindiğimiz nedenlerden dolayı toplumda uyumsuzluklar baş göstermiştir. Suriyelilerin kültürel anlamda yaşadıkları ve hala yaşamaya devam ettikleri sorun dil bilmemelerinden dolayı kaynaklandığı görülmüştür. Gelen göçmenlerin konuştukları dil çoğunlukla Arapça, Kürtçe ve diğer dillerdir.

Çalışmada da analiz edilen bilgilere göre toplumda yaşanan huzursuzluğun ana kaynağı Suriyelilerin kendilerini ifade edememelerinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar iki farklı toplum birbirine tam manasıyla uyum sağlayamasa da yavaş yavaş birbirlerini tanıdıkça kültürel etkileşimler oluşmaya başlamıştır. Örneğin seküler bir yaşamdan gelen Suriyelilerin daha rahat davranışlarda bulunması, genç kızların ve kadınların aşırı bakımlı ve makyajlı olmaları sınır illerinde oturan muhafazar halk tarafından eleştirilse de o illerde yaşayan yerel halktan genç kızların etkilendikleri ve değişim yaşadıkları görülmüştür. Aynı şekilde Suriyelilerde Türk kültürünü benimsemeye ve etkilenmeye başlamışlardır.

Özellikle sosyal medya kullanımının artmasıyla Suriyeli kadınların giydikleri feraceler, başörtüsü/şal bağlama stilleri moda olmuştur. Yerli halk rahatça bunları kullanmaya başlamıştır. Bunun haricinde her göç hareketinde olduğu gibi Suriyelilerin de çeşitli yemekleri Türk mutfağına girmiştir. Kültürlerini korumak ve yerel halka aktarmak için restoranlar açmaya başlamışlardır. Bunların dışında Türkçe öğrenen ve öğrenmeye çalışan Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamaya başlamıştır. Suriyeli kadınlar ile evlilik toplumda ciddi tepkilere yol açsa da yine de kız almalar devam etmektedir. Böylece iki toplum arasında kaynaşma yaşanmaktadır.

Türkiye'de göçlerle birlikte toplumda meydana gelen kültürel değişimleri incelediğimiz, beş farklı ülkeden yapılan kitlesel göç hareketlerinden Yunanistan, Bulgaristan ve son yıllarda yapılan Suriye göçü hakkında bilgilere kolay

ulaşılabilirken, Irak ve İran'dan yapılan göçler hakkında bilgi edinilmesi konusunda sıkıntılar yaşanmış ve istenilen bilgilere erişilememiştir. Bunun nedeni ise Türkiye'ye yapılan göçlerin; siyasi-güvenlik, ekonomik, toplumsal etkileri üzerine yapılan birçok çalışma olmasına rağmen, göçlerin kültürel etkileri, göçmen ve kültürel kimlik, göçmenlerin ötekileştirilmesi, göç ve uyum, kültürel değişim gibi konular üzerinde yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır.

Araştırmada üzerinde durulan ve ayrıntılı olarak incelenen bu konulardan hareketle araştırmanın problemi için sorulan soruların yanıtları da verilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın ilk sorusu: Türkiye'ye Yunanistan, Bulgaristan, Irak, İran ve Suriye'den gerçekleşen göç dalgalarının sebepleri nelerdir? Yaşanılan göçler nasıl göçlerdir?

- ✓ Yunanistan'dan Türkiye'ye yapılan göçün adı mübadeledir. Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti homojen bir yapıya sahip devlet modeli oluşturmayı amaçlamaktaydı. Bunun için çözülmesi gereken konu azınlıklar sorunuydu. Bu sebeple her iki yakanın insanına da devletleri tarafından yeni bir kader biçilmiştir. 1923'te imzalanan anlaşma ile Anadolu'da yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Türklerin karşılıklı olarak yer değiştirmeleri istenmiştir. Yüzlerce yıldır aynı topraklarda yaşayan iki toplum, memleketlerinden devlet eli ile zorla kopartılarak göçe tabi tutulmuşlardır.
- ✓ Bulgaristan'da yaşayan Türkler ise üç önemli göç dalgasına maruz kalmıştır. 1950-1968 ve 1989 yılları arasında Bulgar Hükümeti tarafından Türklerle karşı yoğun bir asimilasyon politikaları izlenmiştir. Asimilasyona dayanamayan bir kısım Bulgaristan Türkleri bu yıllar içerisinde Türkiye'ye göç etmişlerdir. Ancak zamanla asimilasyon politikalarının şiddetinin artması, Bulgar Hükümetinin son olarak hayata geçirdiği Soya Dönüş politikası kapsamında zorla isimleri değiştirilen ve her konu da yasağa maruz kalan Türkler zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır.
- ✓ Irak'tan Türkiye'ye yapılan göçlerin temelini Araplaştırma politikaları oluşturmaktadır. Kerkük'te yoğun olarak yaşayan Türkmenler üzerine uygulanan politika ile Irak Türkmenleri göçe zorlanmıştır. Daha sonra 1988'de Irak-İran savaşı, Halepçe katliamı, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, 1991'de yaşanan Körfez krizi ve 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali

sonrası kitlesel bir şekilde Irak'tan Türkiye'ye zorunlu göçler yaşanmıştır. Genel olarak bakıldığında savaş, etnik çatışma ve cezalandırılma korkusu sebebiyle göçler yapılmıştır.

- ✓ İran'dan Türkiye'ye yapılan göçün temelini İran İslam Devrimi oluşturmaktadır. Şah döneminde özellikle kadınlara verilen bütün özgürlük hakların ellerinden alınması, kesintiye uğramış yaşam tarzları İranlıları göçe iten sebeplerdendir. İran İslam devriminden sonra Türkiye'ye bir milyona yakın insan sığınmıştır.
- ✓ Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçün temelinde ise Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı yatmaktadır. Kırılcım olarak başlayan gösteriler ülkede iç savaşın başlamasına neden olmuş zamanla başka ülkelerinde katılmasıyla savaşın süresi uzamıştır. Savaştan kaçan Suriyeliler zorunlu olarak göç etmişlerdir.

Araştırmanın ikinci sorusu: Toplum, dışarıdan gelen ve kendisine eklemlenecek olan Mübadil/Göçmen/Sığınmacıları nasıl algılar?

Cumhuriyetten günümüze kadar farklı zamanlarda farklı ülkelerden Türkiye'ye zorunlu olarak yapılan kitlesel göç hareketleri ile gelen mübadil/göçmen/sığınmacıları yerli halk ilk zamanlarda kendi kültürlerinden farklı gördükleri için “öteki” ve “yabancı” olarak algılamışlardır. Daha sonra ise bu algı yavaş yavaş değişmeye başlamıştır.

Araştırmanın üçüncü sorusu: Toplumla karşılıklı uyum süreçleri nasıl gerçekleşir?

Türkiye'ye göç etmiş olan farklı göçmen toplulukları ile yerel halkın aynı topraklarda yaşamaya başlamaları çatışmalar ve uyumsuzları beraberinde getirmiştir. Zaman içerisinde birbirine alışmaya ve anlamaya başlayan bu toplumlar geldikleri yerlerin özellikleri ve kültürlerini, yeni geldikleri topraklarda yaşatmaya, bir taraftan bu toprakların kültür ve yaşam biçimlerinden farklı derecelerde etkilenmeye başlayacaklar ve kültürleşme sürecinden geçeceklerdir. Uyum süreci bir nevi o toplumun bir parçası olma sürecidir. Bu süreç sonunda birbirlerinden etkilenen toplumlarda karşılıklı uyum sağlanacaktır.

Araştırmanın dördüncü sorusu: Gelen mübadil/göçmen/sığınmacılara karşı toplumsal dışlanma söz konusu mudur?

Farklı ülkelerden Türkiye'ye yapılan zorunlu göç hareketleriyle Türkiye'ye gelen insanlar ilk zamanlarda en çok dil bilmediklerinden, gelenek ve göreneklerinin farklılığından dolayı yerli halk tarafından dışlanmışlardır. Özellikle okula giden mübadil/göçmen ve sığınmacı çocuklar Türkçe bilmediklerinden ötürü hırpalanmışlardır. Hatta bir kısım yerli halk tarafından söylenen 'yarım gâvur, yaban arıları, bitli macır, pis Arap' gibi nefret söylemleriyle karşılaşmışlardır.

Araştırmanın beşinci sorusu: Mübadil/Göçmen/Sığınmacıların belleklerinde getirdikleri kültürel kimlikleri nelerdir?

Göçlerle birlikte gelen insanlar kopup geldikleri yerlerden ayrılırken sadece toparlayabildikleri kadar eşyalarını değil, gelenek göreneklerini, örf ve adetlerini, ahlak kurallarını, giyim kuşamlarını, danslarını, müziklerini, edebiyatlarını, dinlerini, dil ve lehçelerini, yemek kültürlerini yani kısacası belleklerinde kültürel miraslarını ve kültürel kimliklerini de getirmektedirler.

Araştırmanın altıncı sorusu: Türkiye'ye farklı tarihlerde yapılan göçlerin, topluma kültürel etkileri neler olmuştur? Yerli halk ile ne gibi kültürel aktarım/değişim yaşanmıştır?

Farklı ülke ve toplumlardan Türkiye'ye yapılan göçlerde göç eden insanlar geldikleri topluma; dil, inanç sistemi, ritüeller, yemeklerde, giyim kuşamda, mimari, yeni tarım ürünleri, aletler, adetler, düğün, müzik, geleneksel oyunlar, kültürel mekânlar gibi pek çok alanda kültürel etkileri olmuştur. Çalışmanın ana konusunu oluşturan bu kültürel etkiler araştırmanın içeriğinde, hangi konularda ne gibi değişim ve aktarımlar yapıldığı örneklerle ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Göç eden insanlar yanlarında ve belleklerinde getirdikleri maddi ve manevi kültür öğelerini bir yandan geldikleri topraklara aktarırlarken diğer yandan da içinde yaşadıkları toplumun kültür öğelerinden etkilenecek iki toplumda karşılıklı etkileşim süreci yaşanmıştır.

Araştırmada sorulan soruların cevaplanması ve araştırma içerisinde ele alınan konuların ayrıntılı olarak değerlendirilmesiyle araştırmanın varsayımlarında doğruluğunu kanıtlamıştır. Sonuç olarak ise Türkiye'ye yapılan göçlere genel olarak baktığımızda kültürel anlamda yaşanan en büyük sorun 'dil' sorunu olmuştur. Dil

bilmemelerinden dolayı kendilerini tanıtamayan, iletişim kurmakta zorlanan göçmenler yerli halk tarafından dışlanmaya maruz kalmışlardır. Yerli halk tarafından öyle hemen kolay bir şekilde kabul edilmemişlerdir. Zaman içerisinde göçmen ve yerli halkın beraber yaşamak zorunda olmalarından dolayı toplumlar belleklerinde ve yanlarında getirdikleri maddi ve manevi kültürel unsurları kısmen yaşatmışlar, toplumu etkilemişler ve karşılaştıkları diğer kültürlerin etkisinde kalarak bu unsur ve değerleri modifiye etmiş ya da tamamen kaybetmişlerdir. Tarihsel bağ, benzer kültür, ortak geçmiş gibi faktörler, göçmen ve yerlilerin kendileriyle aynı etnik köken ve kimliği paylaşan gruplarla yakın ilişkiler kurmaları uyum sorununu kolaylaştırmıştır. Kitlel olarak Türkiye aldığı yoğun göçlerle birlikte adeta bir kültürler çatışması ve sentezlemesi alanı haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2002

Adıgüzel, Yusuf, “Kültürel Uyum ve Birlikte Yaşamak”, **Diyanet Dergi**, Sayı:328, Nisan 2018

Adıgüzel, Yusuf, **Göç Sosyolojisi**, Nobel Akademik Yayınları, Ankara, 2016

Adıgüzel, Yusuf, Göçün Müzikal Sosyolojisi, **Lacivert Dergi**, Sayı:16, Eylül 2015 (www.lacivertdergi.com),

Akay, Ö. Arzu, **Girit Kökenli Mübadil Kadınlar Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma (Bursa/Tirilye Örneği)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012

Akçiçek, Eren, **Girit Türklerinin Mutfağı**, Ot ve Zeytinyağı Yemek Kitabı, Kitapevi Yayını, İstanbul, 2002

Akgün, Atıf, “Bulgaristan’dan Anadolu’ya Göç ve Türk Edebiyatı”, **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi (www.nobel.gen.tr)** 1 (1): ISSN: 2146-5843, E-ISSN: 2146-0078, 2011

Akkoyunlu, Ziyat, “Türk Mutfağından Kaybolan Kerkük Yemekleri”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi (www.motifakademi.com)** / 2012-2 (Temmuz-Aralık) (Balkan Özel Sayısı-II)

Aksoy, Zeynep, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 20, 2012

Anapalı, Ahmet, **1991’den Sonra Samsun’a Yerleşen Kerkük Türklerinin Göçten Önce ve Sonraki Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunları**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2012

Anık, Mehmet, **Kimlik ve Çok Kültürcülük Sosyolojisi**, Açılım Kitap, İstanbul, 2012

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012

Aşkın, Deniz, **Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2014

Basaran, İ.Ethem, **Eğitime Giriş**, Ankara,1987

Boran, Behice, **Toplumsal Yapı Araştırmaları** (İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1945

Bostancı, Naci, **Toplum ve Kültür**, Sosyolojiye Giriş, Ankara, 2003

Bozkurt, Nazif, **Göçmen Kimliği Bağlamında Kişilerarası İletişim Dinamiklerinin İncelenmesi: Türkiye'deki Balkan Göçmenleri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2013

Bozkurt, Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Ekin Yayınları, Bursa,2010

Chambers, Iain, **Göç, Kültür, Kimlik**, Ayrıntı Yayıncılık, İstanbul, 2014

Castles, Stephen; Miller, J. Mark, Göçler Çağı: **Modern Dünya'da Uluslararası Göç Hareketleri**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008

Çağırkan, Barış, Göç, “Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplumlar, Yeni Kimlikler”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 8, 2016

Çağlayan, Savaş, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi SBE (İLKE)**, Sayı:17, 2006

Çağlayan, Savaş, **Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin İlanından Günümüze)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 2007

Çakır, Sabri, “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:24, Aralık 2014

Çalimler, Zekiye, Çukurova Yöresi Halk Kültüründe Göç, **Göç ve Kültür Sempozyum Bildiri Kitabı 1. Cilt** (<http://gockultur.amasya.edu.tr>), Kibatek Yayınları, Aralık 2016

Çavuşoğlu, Halim, **Bursa’da Yerleşik Yugoslavya-Makedonya Göçmenlerinin Sosyo-Kültürel Yapısı ve Sosyal Bünye İle Bütünleşme Durumu**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, 1999

Çitlioğlu, Ercan, **İran’ı Anlamak**, Başkent Üniversitesi, 2015

Danış, Didem, “İrak’tan Uzağa: 1991 Sonrası Dışarı Göç”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt:1, Sayı:6, İstanbul

Davutoğlu, Ahmet, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul,2001

Deniz, Ayla; Öksüz Muhammet, “Ankara’daki İran Restoranları: Kültürel Kimlik Üzerine Etnografik Bir Araştırma”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 15 (2), 167- 185 ,2017

Deniz, Orhan, **Uluslararası Göç ve Türkiye**, Çantay Kitabevi, İstanbul,2009

Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanlığı Hizmete Özel Rapor, **Bulgaristan’dan Türk Göçleri**, Ankara, 1990

Danış, Didem, “İrak’tan İrağa: 2003 Sonrası Irak’tan Komşu Ükelere ve Türkiye’ye Yönelik Göçler”, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Ankara,2010

Dikeçligil, Beylü, **Sosyal Yapı Analizi**, İstanbul, 1997

Dinçer, Osman Bahadır, vd, “Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye, Sonu Gelmeyen Misafirlik”, **BROOKINGS**, Kasım ,2013

Doğan, İsmail, **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Pegem Akademi, Ankara,2008

Duman, Bilgay, “Türkiye’ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye’deki Türkmen Varlığı”, **Orsam Raporu**, Ankara, 2010

Dural, Baran; Eseler, Bahriye, “Bayrampaşa İlçesinin Sosyo-Kültürel Dokusunun Oluşumunda Toplumsal Hafıza-Balkan Göçmenlerinin Etkisi”, **II. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu**, Nizip / 5-7 Mayıs 2016 /

Durugönül, Esmâ, Küreselleşme ve Toplumlar, Sosyolojiye Giriş, Martı Yayınevi, Ankara, 2003

Emgili, Fahriye, **Yunanistan'dan Mersine Köklerinden Koparılmış Hayatlar**, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, 2011

Engin, İsmail, “Süpürge Zanaatçısı Örneğinde İki Kültürel Süreç: Kültürleme ve Kültürlenme”, **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, Cilt:33, Sayı:1-2, 1990

Erdal, İbrahim, **Mübadele: Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1925**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2006

Erdoğan, Murat; Kaya, Ayhan, **Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015

Ergil, Doğu, **Yabancılaşma ve Siyasal Katılma**, Ankara, 1980

Erkal, E. Mustafa vd., **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, 1997

Erkan, Erol, “Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, 2016, Gaziantep

Erman, Tahire, “Göç Olgusunda Kalitatif Yöntem Olarak Etnografik Araştırma: Bir Gecekondu Araştırmasının Düşündürdükleri”, **Konferans: Türkiye’de İçgöç**, İstanbul. Tarih Vakfı Yayınları, Ocak 1988

Fichter, Joseph, **Sosyoloji Nedir?**, Çev: Nilgün Çelebi, Atilla Kitabevi, Ankara, 1994

Goularas, B. Gökçe, “1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması”, **Alternatif Politika**, Cilt. 4, Sayı. 2, 129-146, Temmuz 2012

Gökacı, M. Ali, **Geographika: Yeniden Keşfedilen Yunanistan**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001

Gökacı, M. Ali, **Nüfus Mübadelesi: Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Göker, Göksel, “Göç, Kimlik, Aidiyet”, **Literatürk Academia**, Ağustos, 2015, ISBN:978-605-337-066.6

Göregenli, Melek; Karakuş, Pelin, “Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekansal Bütünleşme”, **Türk Psikoloji Yazıları**, Aralık 2014, 17 (34)

Güven, H.Sami, Dış Göç ve İşçi Yatırım Ortaklıkları, **Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü**, Ankara, 1977

Güllüpnar, Fuat, **Göç Olgusu ve Uluslararası Göç Kuramları**, İnsan ve Toplum Kitabı İçinde, Ed. Nadir Suğur, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2012

Güvenç, Bozkurt, **Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995

Güvenç, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999

Güvenç, Bozkurt, **Kültürün ABC’si**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015

Hajiagha, Mehdi, Türkiye’deki İran’lı Göçmenlerin Kimlik, Aidiyet ve Uyum Sorunları (1979 İran Devrimi Sonrası), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2007

Hançerlioğlu, Orhan, **Toplumbilim Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986

Hatipler, Mustafa, **Selanik’ten Edirne’ye İnsan Zıyanlığı**, Assos Yayınları: İstanbul, 2003

Hirschon, Renee, **Ege’yi Geçerken: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005

Huntington, P. Samuel, **Medeniyetler Çatışmasının ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, İstanbul, 2004

İlbars, Zafer, “Kültür Değişmelerine Genel Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bilimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, **Antropoloji Dergisi**, 1985

İskan Tarihçesi, Hamit Matbaası, İstanbul, 1932

İşlek, Mustafa, “Bir Adaptasyon Süreci: Zorunlu Göç Sonrası Güzelyurt/ Gelveri’ye Yerleşen Mübadiller”; Pekin, Müfide, Mübadil Kentler: **Türkiye, Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınları**, İstanbul, Ocak 2013

İşlek, Mustafa, **Mübadele Sonrası Kapadokya Bölgesine Yerleşen Mübadillerin Göç Uyarlanmaları: Güzelyurt Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, Ankara, 2009, Yüksek Lisans Tezi

KADEM Sığınmacı Kadınlar Merkezi, **Profil Tarama Çalışması Raporu**, 30 Nisan 2018

Kağnıcı, D.Yelda, “Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar”,**Ege Üniversitesi, Elementary Education Online**, 2017; 16(4)

Kahraman, Cahit; Güneş, İlhan; Kahraman, Nanae, “1989 Göçü Sonrası Bulgaristan Göçmenlerinin Yemek Kültüründeki Değişim”, **Göç Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, Ekim 2017,

Kalaylıoğlu, A. Yasemin, “Uluslararası Göç Bağlamında Bourdieu’nun Kavramları: Ankara’da Yaşayan İranlılar Örneği”, **İdeal Kent Dergisi**, Sayı 14, Ekim 2014, ISSN: 1307-9905

Kantarcıoğlu, Selçuk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**, Kültür Bakanlığı Yayınları No:730, Ankara, 1990

Kaplanoğlu, Raif, **Bursa’da Mübadele**, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, Bursa, 1999

Karacaer, Gül, **Türkiyede Kent Yaşamı ve Mübadiller (1923-1930)**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir,2006

Karpat, Kemal, **Osmanlı Nüfusu(1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri**, Türkiye Ekonomik ve Tarih Vakfı yayını, 2003, İstanbul

Karaca, Oya Berkay; Karacaoğlu, Sıla, “Kültür, Din ve Yemek Etkileşimi Çerçevesinde Arap Mutfağının Kavramsal Olarak İncelenmesi: ”Adana İli Örneği”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016

Karacaköy”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 33, İstanbul, Ocak 2016, S.276-301
ISSN:1303-2429 E-ISSN 2147-7825

Karasu, A. Mithat, “Şanlıurfa’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu”, **SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (dergipark.ulakbim.gov.tr)**, Y.2016, C.21, S.3

Kaya, Mutlu; Yılmaz, Cevdet, “Sinop’ta Mübadele ve Bir Mübadele Köyü: Karacaköy”, **Marmara Coğrafya Dergisi (e-dergi.marmara.edu.tr)**, Sayı: 33, İstanbul, Ocak 2016

Kaya, Hasan, **Göç Yolları ve Göçenlerin Sorunları**, Senfoni Yayınları, İstanbul, 2003

Kaypak, Şafak; Bimay, Muzaffer, “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği”, **Yaşam Bilimleri Dergisi**; Cilt 6 Sayı:1, 2016

Kayseri’de Suriyelilerle Birlikte Yaşamak, Büyükşehir Stratejik Araştırmalar Merkezi Şehir Araştırmaları: 01 1. Baskı Ekim 2017

Kerkük, Aydın, “Türkmenelinde Çeşitli Yemek Adları”, **Türkmen Bohçası Dergisi**, Mart 2011 Yıl:9, Sayı:13

Kirişçi, Kemal, “Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı”, (Çev: Sema Karaca), **BROOKINGS Raporu**, Haziran 2014

Koçak, Yüksel, Terzi, Elvan, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, 2012

Kongar, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1981

Korjan, P.Mehdi, **Kastamonu’daki İranlı Sığınmacılara Dair Etnografik Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2011

Kurtişoğlu, F. Belma, Göçmen Kimliği Açısından Boşnak Müzikleri: Trakya ve İstanbul Örneği, Doktora Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi SBE**, Haziran 2008
<https://polen.itu.edu.tr/>

Kurtkan Bilgiseven, Amiran, **Genel Sosyoloji**, İstanbul, 1982

Kürekçi, Bilal, **Körfez Savaşı Sonrası Irak'lı Türkmenlerin Türkiye'ye Göçü ve Entegrasyonu**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2009

Marshall, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999

Mazlum, Güngör, “Mübadil Kent: Edirne”; Pekin, Müfide, “Mübadil Kentler: Türkiye”, **Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınları**, İstanbul, Ocak 2013

Mills, C. Wright, **Toplumbilimsel Düşün**, Çev: Ünsal Oskay, DER Yayınları, İstanbul, 2000

Okan, Sungu, **Irak Türkmenleri'nin Türkiye İle Sosyo-Kültürel İlişkileri Ve Bunun Müzikal Yansımaları**, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 2007

Orhan, Oytun ve Sabiha Gündoğar, (ORSAM ve TESEV), **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Başlıklı Rapor İçin Basın Bülteni**, 9 Ocak 2015

Özer, İnan, **Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2004

Özdemir, Murat, **Türkiye'de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008

Pınar, Murat, **Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri ve İki Göçmen Grubunun Kültürel Özelliklerinin Karşılaştırılması: Bursa Örneği**, Uludağ Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Bursa, 2014

Sağlam, Serdar. (2006). “Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, **Türkiyat Araştırmaları**, Hacettepe Üniversitesi, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, Sayı: 5

Sağlambilen, Okan, “Lozan Mübadelesinden Günümüze Trakya Bölgesinde Kabazurna İcrası”, **Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi**, Mayıs Haziran-Temmuz-Ağustos, 2016 Sayı: 07 İlkbahar Yaz Dönemi

Salı, B. Jale; Mehmed, F. Fatme, “1989 Bulgaristan Göçmenlerinin Kültürlerarası İletişim Pratikleri: Eskişehir Örneği”, **Selçuk İletişim**, 8 (3): 2014

Sandıklı, Atilla; Semin, Ali, “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, **Bilge Adamlar Kurulu Raporu**, No:52, 2012

Sayar, Arzu, **İzmir Sarnıç Beldesi’ndeki Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyalog Ağları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011

Sepetcioğlu, E. Tuncay, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Girit’ten Söke’ye Mübadele Öyküleri”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Aydın, 2007

Smith, Philip, **Kültürel Kuram**, (Çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu), Babil Yayınları, İstanbul, 2001

Soysal, İsmail, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000

Şeker, B. Dilara, “Kente Göç Etmiş Bir Örneklemde Kültüre Uyum (Kültürlenme) Süreçleri”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi** ISSN: 1303-5134 Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2006

Şencan, M. Nazlı, **Türkiye’ye Göç Eden Bulgaristan Türkü Kadınların Göç Hikayeleri**, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji Doktora Tezi, İstanbul, 2013

Sirkeci, İbrahim, “Irak’tan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri”, **Global Strateji Enstitüsü**, Ankara, 2005

Şahin, Serdar, **Göçmen Ağları Çerçevesinde Irak Türkmen Göçünün İstanbul’a Yansıması**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2013

Şimşir, Bilal, **Bulgaristan Türkleri**, Bilgi Yayınları, Genişletilmiş II. Baskı, İstanbul, 2009

Şirin, N. Aslı, “1989 Zorunlu Göçü ve Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Tekirdağ’daki Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Çalışma”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Kocaeli, 2011

Şirin, N. Aslı, “1989 Göçü ve Sonrası İle İlgili Türkiye’de Yapılan Sosyolojik Araştırmalarla İlgili Bir Değerlendirme”, **89 Göçü BALKAR&BALMED**, İstanbul, 2012

Tabakcı Nurullah, **Alt Kültürlerde Kimlik: Türkiye’deki Karaçaylar**, Kömen Yayınları, Konya, 2009

Topçu, Nurettin, **Kültür ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015

Turhan, Mümtaz, **Kültür Değişimleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik**, Çamlıca Yayınları, 2002, İstanbul

Türkdoğan Orhan, **Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**, Dedekorkut Yayınları, İstanbul, 1977

Ulutaş, Onur, “Bulgaristan Türklerinde Sosyal ve Kültürel Yaşam: Göçmen Konutları- Balkan Mahallesi Göç Konulu Sözlü Tarih Çalışması Örneği”, **Nilüfer Belediyesi**, Bursa, 2014

Üner, Sunday, **Nüfus Bilim Sözlüğü**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972

Yalçın, Cemal, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004

Yavuz, Sefer, “Göçmenlerin Toplumsal uyumu ve Suriyeli Göçmenler”, **Diyanet Dergi**, Sayı: 328, Nisan 2018

Yılmaz, Rüştü, **Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye’ye Göç Olayı (Türk Basınına Göre)** , Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008

Yürüdü, Eren, “Koyulhisar İlçesi’nde(Sivas) Göç Hareketleri/Migrationsin Koyulhisar (Sivas)”. **Doğu Coğrafya Dergisi**, 13(20), 2008

Zaim, Sabahattin, “IV. Oturum Değerlendirmesi: Türkiye’den Göçler,” **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler; 8-11 Aralık 2005**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi

İnternet Erişimleri

(<http://toplumsal-normlar.nedir.org/>) Erişim Tarihi: 28.03.2017

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecicikoruma_363_378_4713_icerik

Erişim Tarihi: 01.07.2018

<https://www.afad.gov.tr/tr/25296/Suriye-Raporlari>, Erişim Tarihi: 08.03.2018

<https://sites.google.com/site/gulsehirsitesi/muhacirler> Erişim Tarihi: 21.06.2017

http://www.nilufer.bel.tr/haber-400-gorukle_je_mubadele_kahvesi

Erişim Tarihi:21.06.2017

<http://www.lozanmubadilleri.com/mubadil-kulturu/mubadil-folkloru/golbe-bayrami-h732.html> Erişim Tarihi: 18.06.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=8tJMkGyLyVA> Erişim Tarihi: 18.06.2017

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=34>

Erişim Tarihi: 03.08.2017

<https://www.neoldu.com/1989-zorunlu-bulgaristan-gocu-onesi-ve-sonrasi-10391h.htm> Erişim Tarihi: 5.08.2017

<https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/asimilasyon-ve-goc-bulgaristan-turklerinin-oykusu> Erişim Tarihi: 06.08.2017

www.denizlibozkurt.bel.tr/bozkurt/kulturel-zenginlikleri/ Erişim Tarihi: 10.08.2017

<http://sevgilimutfak.com/bulgaristan-gocmeni-turklerin-sutlu-yogurtlu-yemekleri/>

Erişim Tarihi: 21.08.2017

<http://www.prakdeniz.com/merve-yildirim-hit2-no-20141222055/>

Erişim Tarihi: 22.08.2017

<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/koyluler-hasadi-cemal-geldi-eglencesiyle-karsiliyor-/646025> Erişim Tarihi: 11.09.2017

<http://www.suryaniler.com/suryani-tarihi.asp?id=759> Erişim Tarihi: 15.09.2017

<http://www.kerkukgazetesi.com/turkulerin-efendisi-turkmenelinin-sesi-abdurrahman-kizilay/> Erişim Tarihi: 20.09.2017

<https://gastromanya.com/iran-yemekleri/> Erişim Tarihi: 26.12.2017

<http://www.kulturistanbul.net/istanbulda-iran-yemekleri-asumanda-yenir/>

Erişim Tarihi: 25.12.2017

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kerkukte-ramazan-gecelerinin-eglencesi-sini-zarf-oyunu/837046> Erişim Tarihi: 14.11.2017

<http://www.tdk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 02.05.2017

<http://www.unhcr.org/> Erişim Tarihi: 18.06.2018

<http://www.kurdistan24.net/tr/news/46bf3e2b-9395-4dbf-aa88-8a18c4ab525d>

Erişim Tarihi: 18.06.2018

<https://www.cnnturk.com/kultur-sanat/suriye-mutfagi-belgesel-film-oluyor>

Erişim Tarihi: 24.06.2018

<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-ve-suriye-lezzetleri-bir-arada-istanbul-yerelhaber-2385336/>). Erişim Tarihi: 08.03.2018

<http://www.unhcr.org/tr/16155-story-told-universal-language-music.html>

Erişim Tarihi: 02.05.2018

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-kulturuy-le-sanatiyla-ve-restoraniyla-suriye-mahallesi-40> Erişim Tarihi: 05.05.2018

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/acculturational> Erişim Tarihi: 25.06.2017

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>

Erişim Tarihi: 16.05.2018

<http://bozkurtukesfet.com/> Erişim Tarihi: 10.07.2017